

บทที่ 5

เปรียบเทียบอธิบายความแตกต่างของการตอบโต้ด้วยการตัดสินใจหย่าร้าง
และการตัดสินใจไม่หย่าร้าง ปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดเป็นทางเลือก

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผู้หญิง ความรุนแรงในครอบครัว การหย่าร้างในฐานะทางเลือก” นี้ ได้ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยครั้งนี้จำนวน 14 คน ที่ประสบความรุนแรงในครอบครัว จากการบอกเล่าประสบการณ์ของความรุนแรงในชีวิตครอบครัวของพวกเธอ แม้ว่าจะมีลักษณะของความรุนแรงในแบบเดียวกัน เช่น สามีนอกใจไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหญิงอื่น หรือ สามีมีย่านาจนควบคุมทางเศรษฐกิจในครอบครัว หรือ สามียึดอำนาจระบบชายเป็นใหญ่เข้าจัดการปัญหา หรือเกิดความรุนแรงทางเพศ เมื่อเกิดความรุนแรงในครอบครัว แต่ประสบการณ์ชีวิตในการประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวดังกล่าว ก็มีมูลเหตุจากหลายเงื่อนไขปัจจัยของความรุนแรงที่แตกต่างกัน และรูปแบบการตอบโต้กับปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้น ก็มีลักษณะรายละเอียดที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิงตามสภาพเหตุการณ์แวดล้อมหรือบริบทที่ไม่เหมือนกัน ผู้หญิงเหล่านี้เผชิญกับความรุนแรงและหาวิธีการตอบโต้ต่อความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่แบบเบาจนถึงรูปแบบที่เด็ดขาดคือการตัดสินใจหย่าร้าง หรือแยกทางชีวิตกันเด็ดขาด หรือตัดสินใจไม่หย่า หรือหย่าร้าง หรือ ไม่แยกทางชีวิตกัน แต่อยู่กับความรุนแรงต่อไปโดยเรียนรู้ และการปรับตัวต่อการเผชิญกับความรุนแรงนั้น การตอบโต้ต่อความรุนแรงในครอบครัวที่ผู้หญิงเผชิญกับการกระทำรุนแรงจากสามี จะขอแบ่งรูปแบบความรุนแรงเป็น 4 รูปแบบดังต่อไปนี้

การตอบโต้เผชิญต่อความรุนแรงในครอบครัว

จากมูลเหตุของความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากหลายสาเหตุดังกล่าวมาแล้ว และมีรูปแบบของความรุนแรงในครอบครัวที่แบ่งเป็น 4 รูปแบบ คือ ความรุนแรงทางด้านร่างกาย ความรุนแรงทางด้านจิตใจ ความรุนแรงทางวาจา และความรุนแรงทางเพศตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นั้น มูลเหตุของความรุนแรงและรูปแบบของความรุนแรงในกลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมการวิจัยทั้ง 14 คนนั้น พวกเธอได้มีวิธีการตอบโต้ ซึ่งเป็นแนวทางการต่อสู้ของผู้หญิง ที่จะเกิดปฏิกิริยาโต้กลับต่อความรุนแรงที่ถูกกระทำโดยสามีของพวกเธอ การตอบโต้ของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว มีรูปแบบการตอบโต้ซึ่งแบ่งออกเป็นรูปแบบใหญ่ ๆ ได้ 4 รูปแบบ ได้แก่ กลุ่มผู้หญิงที่ตอบโต้โดยสู้กลับทางกำลัง

ซึ่งเป็นการต่อต้านแบบรูปธรรม เป็นสัญญาติญาณป้องกันตัว มีอยู่ 4 คน ได้แก่ บุ่ม ชื่น พรรณ และ กร การตอบโต้ประเภทที่ 2 คือ การนิ่ง เจียบ หลีกหนี อดทนเพราะรัก หรืออดทนเพื่อลูก ซึ่งมี 9 คน ได้แก่ กร พรรณ เก่ หวิน พี่เปี่ยม พี่หลิน ทราย แจ่ม และ บุ่ม การตอบโต้ประเภทที่ 3 ตอบโต้ด้วยวิธีการบางอย่าง เช่น ประชด หรือมีปฏิกิริยาต่อต้าน ซึ่งกลุ่มนี้มี 7 คน ได้แก่ บุ่ม พรรณ เก่ กร พี่หลิน อร และ ฟ้า การตอบโต้ประเภทที่ 4 คือการปลดปล่อยตนเอง โดยทางใดทางหนึ่งได้เองอยู่แล้ว เช่นแสดงความไม่ใส่ใจ แยกห้องนอน หรือออกจากบ้านไปอยู่กับบิดามารดา หรือญาติ กลุ่มนี้มี 3 คน ได้แก่ พรหม แพร และ ชื่น และการตอบโต้ที่ถือว่ารุนแรงที่สุดหรืออาจเรียกว่าแตกหัก นั่นคือ การเลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการจดทะเบียนหย่าถูกต้องตามกฎหมาย หรือแยกทางชีวิตกันอย่างเด็ดขาด มี 7 คน ได้แก่ พรหม แพร กร เก่ หวิน ทราย และ บุ่ม และกลุ่มที่เลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการไม่หย่า หรือ ไม่แยกทางชีวิตกัน 7 คน ได้แก่ อร พรรณ พี่หลิน ชื่น พี่เปี่ยม แจ่ม และ ฟ้า ดังจะกล่าวรายละเอียดตามหัวข้อต่อไป

การเผชิญความรุนแรงและตอบโต้โดยผู้ทางกำลังและอาวุธ

เมื่อภรรยาเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัว พวกเธอบางคนเลือกตอบโต้โดยผู้ทางกำลังกับสามี มี 4 คน ได้แก่ บุ่ม ชื่น พรรณ และ กร คนแรก บุ่ม เมื่อบุ่มโกรธจัดที่อดอันตันใจกับการที่สามีไม่ซื่อสัตย์ หลอกหลวง เอาดีเอาเปรียบสารพัดทำลายน้ำใจบุ่มมานาน มันบ่มเพาะความขมขื่น จนเหลือพลังเส้นสุดท้ายที่บุ่มเหลือจะอดกลั้นแล้วต่อการที่สามีไม่รักษาคำพูด เขาสัญญาว่าจะอยู่กับเธอประสาผัวเมียและลูกตามลำพังในช่วงวันหยุดสงกรานต์ หลังจากที่สามีห่างเหินไปอยู่กับภรรยาอีกหลายคนของเขา แต่พอสามีถูกภรรยาคนที่ 3 ไตรศัพนักรบรื้อให้กลับไปหาเท่านั้น บุ่มด่าขึ้นมากเพราะความน้อยใจ สามีถึงกับขว้างก้อนหินใส่หัวเธอ สัญชาติญาณเอาตัวรอดบุ่มหลบทัน ความโกรธจัดที่สามีกล้าทำร้าย ความโกรธสุด ๆ บุ่มตอบโต้สามีทันควันด้วยการกระโดดขึ้นโต๊ะอาหาร แล้วขว้างมีดปลายแหลมเข้าใส่สามีทันที สามีหลบทัน ญาติฝ่ายสามีที่อยู่ในเหตุการณ์วิ่งเข้าช่วยจับตัวเธอ แม่ผิวเข้าค่อมตัวบุ่มบีบคอเธอ ความโกรธสุดขีดบุ่มถีบแม่ผิวกระเด็นไป เพราะบุ่มมีแรงกำลังมากกว่า สามีจับบุ่มคว่ำลงแล้วถอดรองเท้ากระหน่ำฟาดศีรษะบุ่มอย่างไม่มียั้งมือ บุ่มต้องเจ็บปวดทรมานกับใบหน้าที่ฟกช้ำเพราะการทำร้ายที่คลั่งโกรธของสามี ส่วนชื่อนั้นสามีของชื่นใช้ระบบอำนาจชายเป็นใหญ่เข้าควบคุมสมาชิกในครอบครัวทุกเรื่อง ประกอบกับสามีเป็นคนโมโหร้าย เจ้าอารมณ์ ชอบตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยกำลัง โดยไม่ฟังเหตุผลใคร ดังนั้นเมื่อชื่นแอบไปเล่นไฟเพื่อหาเงินมาเป็นค่าเล่าเรียนของลูกสาวเธอ เพราะสามีมีรายได้น้อย

ลูกมาก รายได้ไม่พอค่าใช้จ่ายในครอบครัว สามี่ขึ้นไม่ชอบการเล่นไฟเพราะกลัวว่าภรรยาจะติดการพนัน แต่แทนที่จะชี้แจงเหตุผลให้เข้าใจกัน สามี่ขึ้นจะตรงเข้าตบตีทำร้ายขึ้น พร้อมกับด่ากราดอย่างรุนแรง ขึ้นก็ตอบโต้ด้วยกำลังเพราะเธออายุน้อยกว่าสามี่ถึง 19 ปี เธอสะบัดและบิดป้อง ผู้ด้วยแรง ฟาดสามี่ที่ไหล่ สามี่ยิ่งโมโหสุดขีด เข้าบีบคอเธอ ขึ้นใช้แรงสูงสุดฤทธิ์ถีบสามี่กระเด็นพร้อมสะบัดหลุดจากมือเขา วิ่งหนีเข้าบ้านของเพื่อน สามี่ตามมาติด ๆ กระชากเธอออกมาจากประตูบ้านเพื่อน ประตูหนีบที่มือขึ้นยังมีรอยแผลเป็นอยู่ทุกวันนี้ ส่วนพรรณเธอกับสามี่เริ่มระหองระแหงตั้งแต่สามี่ออกเที่ยวกลางคืนอ้างไปเลี้ยงกับลูกค้า ตั้งแต่สามี่มีรายได้มากขึ้นจากทำบริษัทเสาเข็ม สามี่กลับบ้านไม่เป็นเวลา พรรณอดหลับอดนอนเพราะตั้งตาคอยสามี่กลับบ้าน เธอเลี้ยงลูกคนเดียว บางครั้งผู้หญิงที่มาติดพันสามี่เธอก็โทรศัพท์มาพูดทวงใจ ญให้เข้าใจผิดว่าสามี่เธอให้ความสนใจเขามาก สร้างสงครามประสาทให้พรรณ ที่ร้ายยิ่งไปกว่านั้น สามี่แอบมีเพศสัมพันธ์กับน้องสาวลูกเลี้ยงของแม่พรรณที่มาพักอยู่บ้านพรรณในช่วงปิดเทอม พรรณกลัวใจเธอต้องสู้ศึกทั้งนอกบ้านและในบ้าน สามี่เมื่อรู้ว่าพรรณจับได้เขาก็เริ่มจะหาทางแยกตัวออกมาอยู่ข้างนอกกับน้องสาวของเธอ พรรณตอบโต้สามี่ด้วยการไม่ยอมให้สามี่มาคุมกิจการในบริษัท เพราะเธอทำการเงินและบัญชีลูกค้ามาตลอด สามี่พรรณโกรธพรรณมากและคิดจะเข้ามาเอาข้อมูลลูกค้าจะแย่งลูกค้าไปจากเธอ เมื่อทะเลาะกันรุนแรงถึงขั้นตบตี แม้กระทั่งพรรณมีครรภ์ท้องแก่หลายเดือนสามี่ยังเคยเตะเธอ พรรณป้องกันตัวตอบโต้การทำร้ายร่างกายของสามี่โดยเธอก้มตัวลงคู้เข่าแขนสองข้างป้องท้องลูกในครรภ์ สามี่เตะถูกที่ก้นไม่ถูกที่ท้อง สามี่พรรณชอบคว้ากระชากผมยาวของเธอลากมาตบที่ใบหน้า พรรณตอบโต้โดยสะบัดหลุดแล้ววิ่งเข้าโต๊ะ เธอตอบโต้โดยคว้าปืนในลิ้นชักออกมาขู่สามี่ สามี่ไม่กลัวที่เธอขู่ เขาปราดอย่างรวดเร็วประชิดตัวพรรณจับมือเธอกระแทกปื้นที่ศีรษะ พี่สาวพรรณอยู่ในเหตุการณ์ วิ่งเข้าไปห้ามตีที่หลังสามี่พรรณให้หยุดทำร้ายน้องสาว แต่สามี่พรรณกลับหันมากระแทกปื้นที่หน้าผากพี่สาวพรรณแตกเลือดไหลทันที จนต้องเย็บบาดแผล ทุกวันนี้ยังมีรอยแผลเป็นให้เห็นอยู่ที่เหนือหัวคิ้วพี่สาวของพรรณ

การตอบโต้ แบบนิ่ง เงียบ หลีกหนี อดทนเพราะรัก หรืออดทนเพื่อลูก

การตอบโต้ต่อความรุนแรงในครอบครัวที่ผู้เป็นภรรยาใช้วิธีการนิ่ง เงียบ หลีกหนี อดทน เพราะรัก หรือ อดทนเพื่อลูก ซึ่งมีอยู่ 9 คน ได้แก่ กร พรรณ แพร หวิน พี่เปี่ยม พี่หลิน ทรายแจ่ม และ ปุ่ม ผู้หญิงคนแรกที่มีการตอบโต้สามี่ด้วยการนิ่ง เงียบ และอดทนเพื่อลูก คือ กร หลังแต่งงานเข้ามาอยู่ที่ร้านค้าของสามี่ เธออดทนทุกอย่าง กระทั่งเธอตั้งครรภ์ เธอขอสามี่ตัดชุดคลุม

ห้อง สามี่ไม่ยอมให้ตัด “มีอะไรก็ใส่ตามนั้น” เขาไม่สนใจห่วงใยเธอ สามี่พูดว่า “ถ้าตลอดลูกไม่ใช่ผู้ชาย ออกจากบ้านนี้ไปได้เลย” กรเสียความรู้สึกมาก เธอตอบโต้สามี่ด้วยการนั่งเงยบ ไม่ให้เขารู้ว่าเธอรู้สึกอย่างไร แต่ในใจเธอคิดหาทางออกไว้แล้ว ขณะนั้นมีครรภ์เธอหิวอาหารเธอขอสามี่ซื้ออาหารทานตามใจอยาก สามี่ไม่ยอมให้ซื้อ และห้ามเธอไม่ให้รับประทาน กรเริ่มคิดในใจแล้วว่าเธอถูกรีดรอนสิทธิเสรีภาพถึงขนาดนี้ แต่กรก็ไม่พูดไม่ตอบโต้สามี่ด้วยการแสดงออกให้เห็น แต่ใช้วิธีตอบโต้แบบนั่งเงยบ แต่ในใจคิดหาวิธีที่จะหาทางออกให้กับอิสระภาพของตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อจะหาทางตอบโต้ให้สามี่ เธอต้องอดทนต่อระบบชายเป็นใหญ่ของสามี่ เพื่อเห็นแก่ลูกสาวทั้ง 5 คนของเธอ ผู้หญิงอีกคนหนึ่งที่ประสบความรุนแรงในครอบครัวที่สามี่นอกใจไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น คือ พรรณ เธอถูกสามี่ด่าว่า เมื่อเขากลับบ้านมาตอนรุ่งเช้า บางครั้งกลับบ้านมาสาย ลูกไปโรงเรียนหมดแล้ว พรรณก็ไม่ต่อว่า สามี่ยังพาลหาว่าพรรณทำบ้านสกปรกเลอะเทอะไม่สะอาด ด่าว่าตำหนิต่าง ๆ นานา เขาถึงไม่อยากจะกลับมาบ้าน เห็นอะไรก็รุงรังไม่น่าชื่นชม พรรณก็เฉย ไม่ต่อปากต่อคำ เธอเงยบเป็นบางครั้ง แต่บางครั้งอดไม่ได้เธอก็เคยด่าตอบโต้คืน แต่ส่วนมากพรรณจะแกล้งไม่ได้ยิน หรือเดินหลีกหนีไป ส่วนพี่เปี่ยมก็เป็นผู้หญิงอีกคนที่ในฐานะภรรยา เธอยอมให้สามี่เป็นใหญ่ในบ้าน เธอรู้นิสัยของสามี่ดีว่า เมื่อใดที่เขาดื่มสุรามาแล้วจะบ่นจะด่าจะระบายพูดพาลออกมาทุกเรื่องที่เขามีปัญหา มา พี่เปี่ยมไม่ตอบโต้ ไม่เคยเถียง หรือพูดต่อปากต่อคำ เพราะนั่นเท่ากับไปใส่เชื้อไฟให้ลูกกระพือกว่าเดิม ดังนั้นพี่เปี่ยมเลือกที่จะตอบโต้โดยจะเงยบ หรือไม่พี่เปี่ยมก็จะตอบโต้ด้วยการเดินหนีออกไป เธอบอกว่า “ถ้าเขาบ่นด่าเกรี้ยวกราดอยู่หน้าบ้าน พี่ก็หนีไปอยู่หลังบ้าน พอเขาเข้ามาด่าต่อเสียงดังหลังบ้าน พี่ก็ขึ้นไปบนบ้าน เถานี้ไม่นานสามี่ก็เงยบไปเอง” ดังนั้นยุทธวิธีการตอบโต้ของพี่เปี่ยมต่อการด่าทอเกรี้ยวกราดของสามี่พี่เปี่ยมก็คือ การเงยบ ดังคำพังเพยที่ว่า “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง” จึงได้ผล คือสามี่จะค่อย ๆ เพลาลง และเงยบไปในที่สุดเหมือนลูกบอลที่ถูกปล่อยลงมาให้แปบฉับนั้น หรืออีกยุทธวิธีหนึ่งในการตอบโต้ของพี่เปี่ยมเมื่อสามี่ด่าเกรี้ยวกราด บ่นตลอดไม่หยุด นั่นก็คือใช้วิธีหลีกหนีออกไปจากสถานการณ์ที่ใช้อารมณ์ของสามี่ทันที ซึ่งก็ได้ผลเพราะไม่มีใครไปปะทะกับอารมณ์ของสามี่ในที่สุดเขาก็ค่อย ๆ ซาลง ๆ แล้วเข้าสู่ภาวะปกติ ส่วนแพรวเธอกับสามี่ทัศนคติไม่ตรงกัน สามี่ชอบแก้ปัญหาด้วยอารมณ์ ทั้งความประพฤติ รสนิยมของสามี่กับเธอก็ต่างกัน บางครั้งสามี่แพรวชอบแต่งตัวปอน ๆ เสื้อออกนอกलयชาย พันแขนเสื้อ ขณะที่แพรวแต่งตัวชุดเสื้อฟอรั่มสุททำงานในบริษัท เธอเคยท้วงติงเรื่องการแต่งกายที่ไม่สะอาดเรียบร้อยของสามี่ เขาตอบ “ก็ช่างฉันชอบใส่ของฉันอย่างนี้” แพรวไม่ตอบโต้เธอหลีกหนี แต่ในใจเธอคิดว่า ถ้าแต่งปอน ๆ แล้วมีฐานะดีมีเงินเต็มกระเป๋าก็คงไม่เป็นไร และเมื่อมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันบ่อย ๆ เข้า แพรวไม่ยอมให้ลูก

สาวที่ยังเล็ก ๆ อยู่ได้เห็นภาพพ่อแม่ทะเลาะกันต่อหน้าลูกสาว จึงเอาลูกสาวมาฝากให้แม่ของเธอเลี้ยง และเพื่อไม่ให้ลูกสาวซึ่งอยู่ในวัยเด็กได้กระทบกระเทือนจิตใจ จึงได้นำลูกสาวเข้าโรงเรียนประจำอยู่ระยะหนึ่ง นานเข้าแพร่ชัดใจกับสามีมากในหลาย ๆ เรื่อง จึงหลีกหนีสามีมาอยู่ที่บ้านแม่เพื่อให้เรื่องสงบและเพื่อปรับสภาพจิตใจ สามียังตามมาราวีเธอถึงบ้านแม่เธอและกล่าวหาแม่เธอว่ายุยงให้ลูกสาวเลิกกับเขาเพื่อไปหาลูกเขยรวย ๆ กว่าเขา แพรไม่ยอมตอบโต้หรือแก้ตัว จึงเจ็บปถ้อยให้สามีเข้าใจผิด ๆ เพราะปวดยการที่จะชี้แจงเมื่อเขาว่าความอยู่อย่างนั้น สำหรับหวิน เธอปล่อยตามใจสามีที่หาเรื่องอ้างไปทำงานหาเงินที่ต่างจังหวัด สามีหายเจ็บไปนานหลายเดือนเขียนจดหมายหลอกว่าเก็บเงินทองได้มากแล้ว แต่ครั้งกลับมาถามหาเงินที่เก็บ สามีบอกไม่มีหวินก็ไม่ต่อว่า สามีไปเล่นไฟทั้งวันเธอให้ลูกสาวไปตามกลับ สามีก็ไม่กลับ หวินก็ไม่มีการตอบโต้ไปต่อว่าด่าทอสามีแต่อย่างใด เธอเฉย ครั้งสามีมาทำงานเป็นยามที่ศูนย์การค้า น้องชายหวินเห็นสามีเธอไปกับผู้หญิงและมีความสัมพันธ์กันลับ ๆ ตอนแรกหวินไม่เชื่อ แต่ครั้งเธอรู้ความจริง เธอไม่ตอบโต้ไม่ด่าว่าสามี ได้แต่เก็บความรู้สึกอยู่ในใจ เธอเลือกตอบโต้ด้วยการเฉย นิ่งเงียบ แต่ใจคิดจะหย่ากับสามี หวินทำเป็นทองไม่รู้ร้อนต่อการนอกใจของสามี กระทั่งวันหนึ่งเธอตอบโต้สามีด้วยการขอหย่าขึ้นมาทันที และบังคับให้สามีหย่าให้ในวันนั้นเลย โดยการอ้างเหตุผลเพราะสามีไม่เลี้ยงดูรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในครอบครัว ค่าเลี้ยงดูลูก หวินถือว่าการไม่เลี้ยงดูรับผิดชอบครอบครัวเป็นสิ่งที่แย่มากกว่าเรื่องที่สามีนอกใจไปมีหญิงอื่น ซึ่งผู้หญิงส่วนมากจะแค่น้ำลายสอเรื่องนอกใจ แต่สำหรับหวินให้ความสำคัญกับเรื่องความรับผิดชอบการเลี้ยงดูในครอบครัวมากกว่าเรื่องอื่น สามีคิดไม่ถึงว่าหวินจะเอาจริงขอหย่า แต่การตอบโต้แบบนี้ ๆ ของหวินแฝงความเด็ดเดี่ยวแบบมั่นใจ สามีของหวินต้องยอมหย่าให้เธอแต่โดยดี ส่วนพี่หลินเป็นผู้หญิงอีกคนหนึ่งเธอตอบโต้สามีด้วยการด่าเสีย ๆ หาย ๆ ให้สามีสำนึกผิดแต่สามีก็ไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเอาแต่เล่นไฟและเที่ยวคลับบาร์กลางคืน แถมยังไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับผู้หญิงในบาร์ พวกนักร่อน พี่หลินต้องอดทนเพราะรักสามีอยู่ และคิดว่าเขาจะกลับใจได้ภายหลัง แต่ยิ่งนานวัน สามีก็ยังคงเสเพลไม่รับผิดชอบในครอบครัว พี่หลินตอบโต้สามีโดยทำหย่าให้สามีไปจดทะเบียนหย่า แต่ครั้งสามีไปถึงที่ว่าการเขตแล้วเขาไม่ยอมหย่าให้เธอ ตอนที่สามีพี่หลินไปมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้หญิงเขมร พี่หลินตอบโต้การกระทำชั่วของสามีโดยเธอเรียกตำรวจให้ไปจับสามีเธอติดคุก แต่ตำรวจห้ามไว้และไม่ยอมจับสามีเธอ ตำรวจให้เหตุผลว่าเธออดทนมาได้ตั้งนานเพื่อลูก ให้อดทนอีกนิดเพื่ออนาคตลูกที่กำลังจะสำเร็จการศึกษามิงานทำ ถ้าจับสามีเข้าคุก คนจะว่าพ่อชู้คุณชู้ตระกูลจะไม่มีใครคบค้าลูก จะเข้าทำงานที่ไหนคนจะไม่รับรองเพราะมีพ่อติดคุก เข้าไม่ว่าพี่หลินก็ต้องยอมอดทนเพื่อเห็นแก่ลูก แต่ครั้งลูกโตมีงานทำมีครอบครัวเป็นหลักฐานหมดแล้ว สามีพี่หลินกลับเป็นฝ่าย

อยากขอหย่ากับพี่หลินเพื่อเขาจะไปตั้งต้นชีวิตกับผู้หญิงคนใหม่รุ่นคราวหลาน พี่หลินกลับตอบได้
 สามีโดยการไม่ยอมเซ็นหย่าให้เพราะไม่ต้องการแบ่งสินสมรสให้สามี เธอยังสั่งญาติพี่น้อง และ
 ลูก ๆ ไม่ให้ส่งเงินค่าเลี้ยงดูสามี การตอบโต้ของพี่หลินอีกวิธีหนึ่งคือเธอหนีออกจากบ้านทิ้งให้สามี
 อยู่บ้านตามลำพัง ในขณะที่สามีที่ป่วยเป็นมะเร็งต่อมลูกหมากขั้นที่สองมาหลายปี เสียค่า
 รักษาพยาบาล ค่ายาที่แพง ๆ มากมานานแล้ว เธอตอบโต้โดยการให้สามีอดตายไม่เหลียวแล
 ไม่เอาใจอย่างไม่แยแส เพราะสามีไม่มีรายได้อะไรในวัยชรา พี่หลินต้องการแก้แค้นสามีที่ไปหลง
 ติดพันผู้หญิงนักร้องเงินสาววัยรุ่นคนล่าสุด หลังจากที่เธอตามแก้ปัญหากับผู้หญิงอีกหลายสิบคนที่
 สามีไปติดพันจนทำผู้หญิงท้องมาแล้ว 2-3 คนที่ผ่านมาในชีวิตครอบครัวร่วม 50 กว่าปี ส่วนพี่หลิน
 พอมีเงินเก็บ และมาอาศัยอยู่คอนโดของลูกสาว สำหรับผู้หญิงอีกคนที่ตอบโต้กับสามีออกไปมี
 เพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหญิงอื่นคือ ทนาย ทนายรู้นิสัยของสามีเธอที่เจ้าชู้ และมีความต้องการ
 ทางเพศสูง สามีทนายจัดเป็นผู้ชายที่มีกามวิปริตในพฤติกรรมการตอบสนองทางเพศ ได้แก่
 พฤติกรรมมีความต้องการทางเพศสูง (Hypersexuality) ซึ่งทนายเบื่อกับการมีเพศสัมพันธ์กับเธอ
 มากเกินไป เธอไม่ชอบ ถือเป็นความรุนแรงทางเพศ ที่ผู้หญิงถูกข่มขืนใจโดยสามีของตน สามีจึง
 คบผู้หญิงอื่นทั้งที่เป็นลูกน้องของสามีเพราะต้องการเลื่อนตำแหน่ง หรือฝากญาติเข้าทำงาน ทนาย
 ไม่เคยด่าว่าหรือไประรานผู้หญิงของสามี เธอเพียงแต่บอกว่าอย่าให้เลี้ยงดูเป็นตัวเป็นตนเท่านั้น
 แต่เมื่อสามียังแอบไปมีบ้านเล็กขึ้นมาไม่รักษาสัญญา ทนายตอบโต้สามีด้วยการบังคับสามีหย่าให้
 เธอ ทนายหย่าแล้ว ไม่นานสามีไปง้อ ขอให้ญาติผู้ใหญ่ช่วยไกลเกลี่ยให้ ทนายกลับมาจดทะเบียน
 สมรสให้สามีอีกครั้ง แต่ไม่นาน สามีก็ไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น ทนายตอบโต้ด้วยการขอหย่า
 สามีเป็นครั้งที่ 2 สามีก็ให้ญาติผู้ใหญ่ช่วยให้คืนดีอีกครั้ง ทนายเห็นแก่ลูก เพราะรักลูกไม่อยากให้
 ลูกมีปมด้อยจึงยอมจดทะเบียนกับสามีอีกรอบ แต่ครั้งหลังสุด ครั้นสามีแอบไปอยู่กับผู้หญิง
 คนใหม่เธอจับได้ เขาไม่รักษาคำพูด และที่ทนายโกรธที่สุดคือเรื่องที่สามีปิดบังการเบิกเงินโบนัส
 ล่วงหน้าของสามีซึ่งเขาลาออกจากการก่อนครบกำหนด สามีโกหกว่ายังไม่ได้เซ็นรับเงินมา เพราะ
 เป็นเงินก้อนใหญ่ แต่เมื่อทนายไปพบเอกสารหลักฐานการรับเงินล่วงหน้าของสามี ทนายตอบโต้
 สามีทันที เธอเอามายันต่อหน้าสามีจึงยอมบอกความจริง ทนายโกรธมาก เธอโกรธเสียยิ่งกว่าเรื่อง
 นอกใจไปมีหญิงอื่น การตอบโต้ครั้งสุดท้ายของทนาย เธอบังคับให้สามีหย่าให้เธอ แม้เขาจะเอา
 ทรัพย์สินหมดทุกอย่าง เช่นรถเก๋ง เธอโยนกุญแจให้สามี เธอต้องการแค่ใบหย่าใบเดียวสมบัติ
 อะไรไม่ต้องการ ทนายเดินออกจากบ้านไปแต่ตัวอย่างไม่แยแส ทนายสัญญากับตัวเองว่าจะไม่มี
 ทางกลับไปคืนดีกับสามีอีกต่อไป เธอตั้งต้นชีวิตใหม่ทำงานออกแบบเสื้อผ้า ตัดเสื้อผ้าขาย แล้วไม่
 นานทนายก็มีเพื่อนชายคนใหม่เป็นชาวต่างชาติที่ทำงานตำแหน่งสูงในบริษัทต่างประเทศ เขาไป ๆ

มา ๆ ระหว่างเมืองไทยกับอเมริกาหนุ่มต่างชาติคนนี้มีอายุน้อยกว่าเธอ เขายังเป็นโสด อุปนิสัยดี สุภาพ เขาส่งเงินมาให้เธอใช้ทุกเดือน มาหากันเป็นระยะ แต่ยังไม่ตัดสินใจแต่งงานกัน ลูกสาว 2 คนของทนายเข้าใจทนายและอยู่กับทนาย ส่วนการตอบโต้ของแจ่ม เมื่อสามีไปคบผู้หญิงที่รวยกว่า เขาโกรธเธอที่ไม่ยอมกู้เงินมาให้เขาซื้อรถสิบล้อเพื่อใช้บรรทุกขนดินในงานอาชีพของเขาแล้ว สามีเป็นฝ่ายออกจากบ้านทิ้งแจ่มไปอยู่กับผู้หญิงคนใหม่ เมื่อแจ่มเห็นกับตาว่าสามีอยู่กับผู้หญิงคนนั้นจริง แจ่มไม่ได้ระรานพวกเขา แต่ขอให้สามีกลับมาพูดตกลงกันที่บ้าน สามีบอกว่าเรื่องที่ไม่ยอมกู้เงินมาซื้อรถสิบล้อขนดินให้เขา สามีไม่กลับบ้าน นานเข้าสามีได้ออกจากบ้านไปอยู่กินกับหญิงชู้ และไม่กลับมาหาแจ่มอีกเลย การตอบโต้ของแจ่มคือขอหย่าสามี แต่สามีไม่ยอมหย่าให้แจ่ม เรื่องจึงคาราคาซังมา จนกระทั่งต่อมาสามีแจ่มต้องการหย่าให้แจ่มไปเซ็นหย่าให้เขา แจ่มกลับไม่มีเวลาร่างตรงกับสามี เพราะเธอทำงานตลอดวันในวันราชการ ทำยที่สุด แจ่มตอบโต้สามีคือเฉย ไม่หย่าให้ อ้างว่าไม่มีเวลาไปจดทะเบียนหย่า มีงานรัดตัวมาก ในที่สุดสามีก็เป็นฝ่ายเจียบไป จนล่วงเลยมาเนี่ยร่วม 11 ปีแล้ว ที่แยกกันอยู่กับสามีอย่างเด็ดขาดแต่ไม่ได้จดทะเบียนหย่า

ส่วนผู้หญิงที่ได้รับความรุนแรงในครอบครัว ที่ตอบโต้สามีโดยอดทนเพราะรักสามี และอดทนเพราะลูก คือ ปุ่ม ปุ่มผิวดำในสามีที่เธอเชื่อใจเขา เขาพูดให้เธอเชื่อจนตายใจ ครั้นเธอรู้ว่าสามีหลอกหลวงเธอที่บอกว่าเลิกกับภรรยาเขาแล้ว แต่เขากลับส่งเงินไปเลี้ยงดูภรรยาอีกคนของเขา โดยมาหาเธอเพราะไม่มีงานทำ ครั้นเธอลงทุนให้เขา สามีกลับปิดบังรายได้กำไรมากมายมหาศาลของเขาและแอบไปซื้อบ้านหลังใหญ่ให้ภรรยากับลูกของเขาอยู่อย่างสบายจนปุ่มมารู้เห็นความจริงเธอยังอภัยให้เขาและสู้ทำดีกับเขา เพราะปุ่มยังรักสามีและหวังว่าสามีจะสำนึกผิดกลับใจได้ แต่ยิ่งนานวันปุ่มกลับถลำให้สามีหลอกหลวงเธอรัดเอาเปรียบจนปุ่มหมดตัวและมีหนี้สินรุงรังมากมาย เพราะไปกู้เงินตามที่สามีสั่งให้เธอทำสัญญากู้เงิน เมื่อถูกหลอกเอาเงินไปใช้ผิดทาง ปุ่มต้องรับผิดชอบเพราะเธอลงชื่อเป็นผู้กู้เงิน ส่วนสามีกับภรรยาเขากลับกลับหลักเลียง โดยที่สามีไม่รับผิดชอบเมื่อขาดทุน ปุ่มจึงเป็นหนี้หลายแสนบาท สามีไม่ยอมใช้หนี้ที่ยืมเธอไปหลายครั้งหลายคราวเพราะปุ่มไม่ได้ทำสัญญากู้เงินระหว่างสามีกับภรรยาของสามี จึงทำให้ปุ่มตกที่นั่งลำบาก เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และเพราะความซื่อเกินไปไว้วางใจสามีมาก ปุ่มจึงต้องรับผิดชอบหนี้สินตามสัญญากู้แต่ลำพัง สุดท้ายปุ่มก็จำต้องตอบโต้สามีด้วยการแยกกันอยู่อย่างเด็ดขาด โดยนำลูกคนโตมาอยู่ด้วย ลูกคนเล็กฝากหน้าที่ปุ่มนับถือเป็นแม่ดูแลให้ขณะที่เธอต้องหลบหนีเจ้าหนี้

การตอบโต้ด้วยวิธีการอื่น ๆ

การตอบโต้ประเภทที่ 3 เป็นการตอบโต้ด้วยวิธีบางอย่าง เช่น ประชด หรือมีปฏิกริยาต่อต้าน ซึ่งกลุ่มนี้มี 7 คน ได้แก่ ปุ่ม พรณ เก่ กร พี่หลิน อร และ ฟา กรณิของปุ่มเมื่อเธอรู้ความจริงว่าสามีเธอซื้อหมึกผีไปขายเดือนหนึ่ง ๆ หลายพันกิโลได้กำไรหลายแสน จากการที่หัวหน้างานเธอสั่งให้เธอเช็ครายการสั่งซื้อ ปุ่มจึงมารู้ว่าสามีเธอค้ากำไรได้หลายแสน ปุ่มตอบโต้สามีโดยเธอเป็นผู้คุมการเงินในรายได้ครอบครัวเอง และต่อมาเธอเป็นผู้ไปติดต่อสั่งซื้อสินค้าเอง และตอนหลังปุ่มไปยึดรถเก๋งที่เธอผ่อนอยู่มาจากสามีที่ใช้วิ่งค้าอยู่กับภรรยาอีกคนของเขา การตอบโต้ของปุ่มเท่ากับตัดมือตัดเท้าของสามี เขาโกรธเธอมากแทบจะบ้า เพราะเขาไม่มีรายได้ผ่อนค่าบ้าน สุดท้ายสามีปุ่มต้องยอมมาอยู่กับปุ่ม และส่งภรรยาอีกคนกลับบ้านที่จังหวัดพิษณุโลก และเมื่อครั้งที่ปุ่มประสบอุบัติเหตุรถกระบะวิ่งชนสินค้าพลิกคว่ำ จนปุ่มบาดเจ็บความจำหายไปนานหลายเดือนต้องนอนพักรักษาตัวลุกเดินไม่ได้ แม้ไปอาบน้ำก็ไม่ได้ แม้สามีไม่ดูแลเธอ แม้หยิบแปรงสีฟันด้ามเก่า ๆ ที่ใช้แล้วให้เธอใช้แปรง ปุ่มต้องกลักริ้นใช้ เวลาปุ่มมีเงินช่วยไถ่ถอนที่นาให้แม่สามีเขาก็เห็นว่าเธอดี ไม่มีเงินใช้ปุ่มออกทุนให้ทุกครั้งที่มา ครั้นเธอประสบเคราะห์กรรมบาดเจ็บนอนพักรักษาตัวเขายังไม่ดูแลไม่เอาใจใส่ไม่สงสาร สามียังมายืนด่าว่าปุ่มเอาแต่นอน ไม่ช่วยเขาทำงาน ปุ่มเจ็บแค้นในความเล็งน้ำใจ ที่สุดปุ่มตอบโต้ความใจร้ายใจดำของแม่สามีกับสามี คือเมื่อปุ่มลุกนั่งลุกยืนเดินไปไหนไม่ได้ไม่มีใครช่วยพยุงปุ่มจึงปล่อยปัสสาวะอุจจาระราดบนที่นอนเสียเลย ถือเป็นการตอบโต้ที่เจ็บแสบกับสามีและแม่สามีอย่างสาสม ในตอนเช้าเดชสามีปุ่มกลับมาจากสะพานปลาตี 3 กลับมาได้ประมาณ 6 โมง 7 โมง ปุ่มเล่าถึงการตอบโต้ของปุ่มจากการถูกสามีด่าว่า

ก็จะมาด่าว่ามึงก็ได้แต่นอนไม่เคยคิดที่จะช่วยทำงาน นอนอย่างเดียว กินอย่างเดียว ไม่เคยคิดจะทำงานช่วยกูบ้างเลย เขาจะด่าอย่างนี้ทุกวัน ด่าทุกวัน ด่าจนให้ปุ่มมีมานะลุกขึ้นสู้ เดินไม่ได้นะพี่ ปุ่มต้องเกาะกำแพงข้างฝาเพื่อจะพยุงตัวเองเดิน เพราะไม่อย่างนั้นต้องมาทนเขาด่าเขาว่าทุกวันอย่างนี้ตลอดไปเราไม่ได้แก่ลั้ง” “แปลว่าเราต้องทนสู้เพราะ ไม่อยากฟังคำด่า” “มันถึงเป็นแรงผลักดันให้เราลุกขึ้นสู้จากที่เราเหมือนคนพิการ เราต้อง ลุกขึ้นให้ได้ ลุก ลุกทำเองได้ทุกอย่าง แม้แต่เคยจ้างคนเขาอาบน้ำสระหัวนวดยาให้นะ ไม่ต้อง ทำเองลุกมานะขึ้นสู้ทำ

จากการที่ป๋มถูกสามีด่าอย่างรุนแรงขณะนอนพักรักษาตัว ความโกรธแค้น น้อยเนื้อต่ำใจ ทำให้ป๋มตอบโต้ ฮึดขึ้นสู้ โดยพยายามลุกขึ้นเดินให้ได้ในขณะที่อาการบาดเจ็บยังไม่หายดี เพื่อไม่ยอมได้ยินคำด่าของสามี หรือเพื่อต้องการเอาชนะการด่าของสามี และการตอบโต้ก็ตอนหนึ่งของป๋ม เมื่อครั้งที่เธอหายจากบาดเจ็บมีสภาพที่ดีขึ้นบ้างแล้ว ป๋มกลับมาอยู่ที่บ้านกรุงเทพฯ เธอเข้าห้องเห็นเตียงฟูกที่เธอเคยนอนกับสามี มีรอยเปื้อนน้ำกามเต็มเชลอะ เป็นดอกเป็นดวงไปหมด ป๋มโกรธสามีและผู้หญิงคนใหม่นั้นมาก เธอตอบโต้ความน่าอดสูต่อสภาพสกปรกนั้นด้วยการใช้มีดกรีดฟูกที่นอน สับเป็นรอยขาดกระจายไปหมด ให้สาแก่ใจกับความโกรธแค้นของเธอ ถือเป็น การตอบโต้รุนแรงครั้งหนึ่งที่ต้องทำให้สามีเธอแค้นเธอเช่นกัน

สำหรับพรรณ การที่สามีเป็นโรคจิตชนิดกามวิปริตที่มีพฤติกรรมชอบอวดอวัยวะเพศ (Exhibitionism) ต่อหน้าผู้หญิงคนใกล้ชิดในครอบครัว ในช่วงสวมผ้าคลุมก่อนจะอาบน้ำ ซึ่งเป็นวิธีล่อให้เหยื่อเกิดอารมณ์ทางเพศถ้าใครมีอารมณ์ร่วมก็จะไปลงเอยกัน แต่ถ้าใครไม่เล่นด้วยก็ไม่ไปยุ่งเกี่ยว เรื่องนี้พรรณไม่รู้มาก่อนว่าสามีตนเองเป็นโรคกามวิปริตชนิดนี้ จนกระทั่งเด็กลูกหลานที่บ้านเห็นการกระทำ หลานสาวเคยถูกเสนอนอย่างนี้ แต่หลานสาวไม่พอใจ จึงหาทางแอบบันทึก เทป พรรณตอบโต้สามีให้ยอมรับความจริง เขายายเปียง ครั้นสามีนอกใจเธอไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับน้องสาวลูกเลี้ยงของแม่ พรรณรู้ความจริง สามีไม่แคร์และหาทางทะเลาะเบาะแว้ง เพราะสามีต้องการคุมกิจการบริษัทโดยไม่ต้องการให้พรรณได้ยุ่งเกี่ยว เมื่อทะเลาะตบตีกัน ลูกน้องผู้ชายซึ่งเป็นเด็กหนุ่มที่พรรณรับเข้ามาทำงานตั้งแต่แม่เขาฝากฝัง จนกระทั่งแม่พ่อของหนุ่มคนนี้ประสบอุบัติเหตุรถคว่ำเสียชีวิตทั้งผัวเมีย หนุ่มคนงานจึงรักเคารพพรรณเหมือนแม่ เขาทำงานเก่งเป็นมือขวาของสามีพรรณ เมื่อหนุ่มคนนี้ใกล้ชิดครอบครัวพรรณมาตั้งแต่เด็ก เขารู้ความเป็นไปในครอบครัวและเห็นการทำร้ายของสามีพรรณ การนอกใจอยู่บ่อยครั้ง เมื่อพรรณถูกทำร้าย หนุ่มหัวหน้านางานก็เข้าช่วยเหลือและปลอบใจจึงกลายเป็นความสัมพันธ์ทางความรัก ความเห็นอกเห็นใจกันขึ้นมา สามีพรรณรู้เข้าจึงหึงหวง และคอยกลั่นแกล้ง สามีจึงไม่ยอมที่จะหย่าให้พรรณ เพราะไม่ต้องการแบ่งสินสมรสที่มีมูลค่ามาก ความไม่ลงตัว เพราะสามีต้องการเอาหน้าร่วมให้พรรณรับผิดชอบแต่ผู้เดียว การตอบโต้ของพรรณด้วยการประชดสามี เมื่อถูกสามีทำร้ายร่างกาย หนุ่มคนงานเห็นการทำร้ายด้วยความสงสารเข้าช่วยปลอบใจกันจนเกิดมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหนุ่มหัวหน้านางานคนนี้และเกิดเป็นความรักผูกพันกันที่สุดในที่สุด การที่สามีพรรณแยกตัวไปอยู่กับน้องสาวของพรรณ พรรณเองก็อยู่กินกับหนุ่มลูกน้องคนนี้ชดเชยที่สามีทิ้งเธอไปมีหญิงคนใหม่ พรรณต้องการหย่ากับสามีแต่สามีไม่ยอมหย่าให้เธอ จึงคาราคาซังกันอยู่

แบบนี้ ส่วนเก้ หลังจากทีสามีบอกเลิกกับเธอโดยกล่าวหาว่าเธอมีชู้ ซึ่งสามีเป็นฝ่ายนอกใจเธอแต่กลับใส่ร้ายเธอ เมื่อขอร้องอ้อนวอนให้สามีเปลี่ยนใจไม่ได้แล้ว ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นกับเก้ อันเนื่องมาจากสามีนอกใจไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น เก้มีโรคประจำตัวเธอป่วยเป็นโรคเม็ดเลือดขาวกินเม็ดเลือดแดง เก้ทำงานติดต่อการค้า เธอขับรถไปต่างจังหวัดนาน ๆ ไม่ยอมเข้าห้องน้ำ เธอกลั้นปัสสาวะนาน ๆ เธอบอกว่า

หนูเป็นโรคเม็ด เลือดขาวนะ เม็ดเลือดขาวกินเม็ดเลือดแดง ต้องฉีดยาเดือนตั่งห้าหกหมื่นบาท ทุกวันนี้นะคะด้วยการที่เราไปต่างจังหวัดแล้วขับรถ เวกี้ อ้ออีกนิดเดียวก็ถึงและปั้มน้ำมันน้อยไม่กล้าเข้าห้องน้ำที่สกปรก หนูก็ขับรถตั้งแต่อายุ 19 จนทุกวันนี้หนู 40 และ หนูลุยนะทั่วไทยเลยทุกจังหวัด อุดรเนี่ยหนูขับรถไปกลับโดยที่ไม่ได้นอน คือทุกวันนี้หนูป่วยพอหนูป่วยแล้วหนูไม่ค่อยไหว ทั้งหนู รับผิดชอบ หนูไหม ก็ไม่ได้รับผิดชอบไม่ได้ส่งเสีย บ้านก็ไม่ได้ส่งเสีย ช่วยผ่อนส่งบ้านเต็มที่มา 12 ปี แล้วไม่ได้ช่วยอีก นี่คงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สามีหนีจากหนูไป ประกอบกับเวลานั้นมีผู้หญิงคนนี้เข้ามาพัวพันสร้างความสนิทสนมกัน เข้านอกออกในกันมาก ในที่สุดเขาก็คิดไม่ซื่อกับหนู

เมื่อสามील้นปากดำเธออย่าเสีย ๆ หาย ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยด่ามาก่อน และไม่เคยมีวิวแวจะเลิกกัน เก้เสียใจมาก จากนั้นผู้หญิงชู้ของสามียังใช้ให้คนมาลอบทำร้ายเธอ มาร้องตะโกนด่าเก้ที่หน้าบ้านแล้วก็ขับมอเตอร์ไซด์หนีไป ครั่งล่าสุดเธอถูกคนใช้ไม้ที่มีตะปูพาดถูกที่ก้นและสะโพกจนต้องไปรักษาที่คลินิกเก้ โทรศัพท์แจ้งให้สามีรับรู้ สามีไม่เชื่อ หาว่าเธอสร้างสถานการณ์ เก้แจ้งความตำรวจก็ไม่ตามเรื่องให้ คราวนี้เก้สู้กลับ เธอตอบโต้คืน โดยเมื่อเธอเห็นคนมาตะโกนด่า ยิงปืนชู้ที่หน้าบ้าน เก้ตอบโต้คืน เธอรีบขับรถตามไปจนถึงที่ทันที และเข้าไปในบ้านสามีที่กำลังอยู่กับผู้หญิงชู้ เธอตอบโต้ โดยทำฝ่ายผู้หญิงว่าถ้ามาทำร้ายอีกเธอจะสู้กลับเอาให้ถึงตาย ด้วยการที่เก้หันเข้าสู่วงการสนามม้า ผู้มีอิทธิพลในวงการสนามม้าจะคุ้มครองและช่วยเหลือเธอ พวกผู้หญิงชู้ นั้นจึงเกรงกลัว ไม่กล้ามาทำร้ายเธออีก

ส่วนกร เธอตอบโต้สามีที่ใช้อำนาจควบคุมทางเศรษฐกิจในบ้านหมด กรไม่มีสิทธิใช้เงินที่เธอในฐานะภรรยาสามีไม่ให้เธอแตะต้องเงินเขา สามีทำไล่กรบ่อย ๆ ว่า “ถ้าอยู่ไม่ได้ก็ไปได้เลยหากไม่มีลูกชายให้ก็ไม่ต้องอยู่ด้วยกัน” นับเป็นความรุนแรงทางจิตใจที่กรถูกสามีขับไล่ส่งอย่างไม่มีน้ำใจ ความเก็บกด กรหาวิธีการตอบโต้ โดยเธอแอบหยิบเงินจากกระเป๋าเสื้อของสามีไว้วันละร้อยไม่ให้สามีรู้ กรถือว่าเธอเป็นพนักงานให้ร้านค้าเธอต้องได้รับค่าตอบแทน สามีใช้แรงงาน

เธอเยี่ยงคนงานในร้าน ขนาดกรกำลังท้องไยยังต้องแบกถังแก๊สหนัก ๆ ขึ้นหิ้งสูง ๆ ดังนั้นเธอจึงควรมีสิทธิในเงินรายได้เช่นเดียวกับสามี เธอเก็บเงินจากการเก็บหอมรอมริบ เธอจึงต้องเก็บเงินหาที่อยู่ใหม่ กระทั่งสร้างบ้านหลังใหญ่ได้สำเร็จ โดยปิดบังสามีไม่ให้รู้ กระทั่งบ้านเสร็จเป็นหลังสามีมาเห็นเข้า แทบช็อค การตอบโต้ของกรต่อการเอารวัดเอาเปรียบทางการเงินของสามี จึงเป็นการตอบโต้ที่สาสม ส่วนพินลินการตอบโต้ของพินลินในบั้นปลายชีวิตที่อายุย่างเข้า 73 ปี กับการทนชมชื่นใจที่สามีเสเพลเอาแต่เล่นไฟ กับเที่ยวผู้หญิง สามีพินลินมีพฤติกรรมทางเพศที่ผิดปกติ นั่นก็คือการสำส่อนทางเพศ (Promiscuity) มาร่วม 50 ปี จนกระทั่งสามีตรวจพบเป็นโรคมะเร็งต่อมลูกหมาก ต้องรักษาพยาบาล และเสียค่ายารักษาโรค หมดเงินมาก พินลินเป็นฝ่ายแยกตัวหนีออกจากบ้าน เธอประชดสามีที่ยังคบหาผู้หญิงอาชีพนักร้องเงินอายุน้อยลูกหลานจึงปล่อยให้ผู้หญิงคนนั้นมาดูแล ส่วนพินลินมาอยู่คนเดียวของลูกสาว บางครั้งไปพักบ้านเช่าของเพื่อนสนิท เป็นบ้านว่าง เพื่อนต้องการให้พักอยู่ฟรี พินลินอยู่คนเดียวตามลำพังโดยไม่รู้สึกลัวหรือเหงา พินลินสั่งไม่ให้ลูกทุกคนส่งเสียงดังสามี เพราะสามีทำตัวไม่ดีเธอประชดและตอบโต้สามีให้อยู่อย่างทุกข์และทรมาน ส่วนอร เมื่อรู้ว่าสามีไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหญิงอื่น เธอขอหย่าสามี และเอารถเก๋งที่เธอผ่อนให้สามีใช้ขับขึ้น เป็นการตอบโต้ที่สามีนอกใจเธอไม่ควรให้เขามีรถใช้ และหย่าร้าง แต่เพื่อนมาช่วยประนีประนอมให้จดทะเบียนสมรสคืน เพื่อให้รถเก๋งตกเป็นสินสมรสร่วมกันระหว่างสามีกับภรรยา ต่อมาอรหาทางวิ่งเต้นเข้าหาเจ้านายเพื่อย้ายให้สามีกลับมาอยู่ในวิทยาลัยจังหวัดที่ติดกับกรุงเทพฯ ที่เธอไปมาได้สะดวก สามีโกรธเธอมาก เขาบอกว่า “คิดหรือว่ามาอยู่ใกล้แล้วจะไปอยู่ด้วย แต่ถึงอย่างไรก็ได้ตอบโต้ที่สามารถแยกสามีไม่ได้ อยู่ใกล้กับผู้หญิงใหม่ของเขา และเธอก็ไม่ยอมจดทะเบียนหย่าร้างให้เขา แม้ตัวสามีจะไม่อยู่กับเธอ แต่เธอจะกำทะเบี่ยนไว้ไม่ให้เขาได้ไปอยู่สุขอย่างพร้อมมูลเด็ดขาด

สำหรับฟ้า เธอประชดสามีที่ไม่มีเวลาให้กับเธอระยะหลัง ๆ ที่สามีมีตำแหน่งงานใหญ่โต เขาต้องมีราชการไปต่างประเทศ ไปตรวจราชการต่างจังหวัด และไปงานเลี้ยงบ่อย ๆ ทำให้ฟ้าเหงาและหว่าเหว ฟ้าจึงย้อนไปคบหากับเพื่อนชายสมัยคบกันเมื่อยังสาว ซึ่งเขาเข้าใจผิดว่าเธอเป็นโสเภณี ที่ฟ้าแต่งงานแล้วขณะนั้น เธอรู้สึกผิดที่ปิดบังชายหนุ่มนายทหารนั้น จึงหาทางนัดคุยกัน เลี้ยงอาหาร ฟังเพลง ปรับทุกข์สุขกันแก้เหงา แต่ไม่เคยเถิดไปกว่านั้น ทำยที่สุดฟ้ากลัวว่า จะหลงผิดต่อครอบครัวจึงยุติไม่ให้นายทหารคนนั้นพบเธออีก

การตอบโต้ด้วยการปลดปล่อยตนเองโดยทางใดทางหนึ่ง

การตอบโต้ต่อความรุนแรงในครอบครัวจากการกระทำของสามี ที่ผู้เป็นภรรยาไม่มีวิธีตอบโต้ ด้วยการปลดปล่อยตนเองโดยทางใดทางหนึ่งได้เองอยู่แล้ว เช่น การแสดงความรู้สึกไม่พอใจ แยกห้องนอน หรือออกจากบ้านไปอยู่กับบิดามารดา หรือญาติ กลุ่มนี้มี 4 คน ได้แก่ พรหม แพร และ ชื่น คนแรกคือพรหม เมื่อสามีใช้อำนาจควบคุมทางเศรษฐกิจ สามีทำกิจการเกินตัวสร้างหนี้สินโดยไม่ปรึกษาเธอ หนัก ๆ เข้าพูดจาขัดแย้งทะเลาะกัน จนมองหน้ากันไม่ติด สุดท้าย พรหมก็แยกห้องนอนกับสามีไปเลย เพราะต่างคนต่างอยู่ ทำงาน นอนคนละเวลา เลยแยกกันอยู่แต่อยู่บ้านร่วมกัน ส่วน แพร เมื่อขัดแย้งกับสามีบ่อยเข้า แพรก็แยกตัวมาอาศัยอยู่กับแม่เธอเพื่อคลี่คลายสถานการณ์ตรึงเครียดที่ระหองระแหงกับสามี ส่วน ชื่น ก็เช่นกัน สามีคนปัจจุบันที่เจ้าอารมณ์โมโหร้ายให้อำนาจชายเป็นใหญ่เข้าแก้ปัญหา เมื่อชื่นถูกทำร้ายร่างกายถึงขั้นนอนหยอดข้าวต้มหัวร้างข้างแตก การตอบโต้ของชื่น คือหนีออกจากบ้านพักของสามี แล้วมาอยู่อาศัยพักอยู่กับญาติพี่น้องพอให้คลี่คลายสถานการณ์และคิดว่าจะไม่กลับไปอีกเลย แต่แล้วสามีก็มาตามกลับไปอยู่ด้วย โดยเอาลูกสาวมาล่อ ลูก ๆ เห็นชื่นก็พากันร้องระงม ความสงสารลูก ชื่นจำต้องยอมกลับไปอยู่กับสามี และต้องทนพบกับวงจรความรุนแรงครั้งแล้วครั้งเล่า ชื่นบอกว่าตอนนั้นทนเพราะลูกยังเล็กอยู่ แต่ถ้าตอนนี้ชื่นทำร้ายร่างกายเธออีก เธอจะไม่อยู่ด้วย จะหนีไปเลย เพราะลูก ๆ โตกันหมดแล้ว

การตอบโต้ดังกล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นการตอบโต้สถานเบา ตามแต่เหตุปัจจัยในบริบทใด เมื่อเผชิญกับรูปแบบของความรุนแรงนั้น ๆ แต่การตอบโต้ของกลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมการวิจัย ทั้ง 14 คน ในขั้นสุดท้ายที่เป็นการตอบโต้ที่ถือว่าเด็ดขาด พวกเธอได้เลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการหย่าขาดจากกันโดยจดทะเบียนหย่า หรือ แยกทางชีวิตกันโดยเด็ดขาด ดังจะแบ่งรูปแบบของการตอบโต้ ในจำนวนกลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมการวิจัยทั้ง 14 คน จะขอแบ่งกลุ่มในการตอบโต้ต่อความรุนแรงออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มแรกคือ กลุ่มผู้หญิงที่ตัดสินใจตอบโต้ด้วยการหย่า (จดทะเบียนหย่า) ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 7 คน ได้แก่ กร พรหม แพร หวัน ทราญ เก และ บุ่ม และกลุ่มที่สองคือ กลุ่มผู้หญิงที่ตัดสินใจตอบโต้ด้วยการไม่หย่า หรือยังดำรงชีวิตสมรส หรือยังใช้ชีวิตคู่ไม่แยกทางชีวิตกัน แต่ยังคงดำรงความสัมพันธ์ในชีวิตครอบครัวที่ยังมีความรุนแรงอยู่ต่อไป กลุ่มนี้มี 7 คน ได้แก่ พรพรรณ พิพัฒน์ พิเปี่ยม ชื่น อร แจ่ม และ ฟ้า ดังจะกล่าวถึงปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นตัวกำหนดในการเลือกตัดสินใจตอบโต้ทั้งสองกลุ่ม โดยจะเปรียบเทียบอธิบายปัจจัยเงื่อนไขของ

ความแตกต่างการตอบโต้ของกลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมการวิจัยซึ่งเลือกตัดสินใจด้วยการหย่า กับปัจจัยเงื่อนไขของความแตกต่างการตอบโต้ของกลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมการวิจัยซึ่งเลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการไม่หย่าหรือไม่แยกทางชีวิตกัน รวมทั้งปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดเป็นทางเลือกของกลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมการวิจัยทั้ง 14 คน ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ดังจะกล่าวต่อไปนี้

กลุ่มที่เลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการไม่หย่าหรือไม่แยกทางชีวิตกัน

กลุ่มผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จในครอบครัว และเลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการไม่หย่าหรือไม่แยกทางชีวิตกัน มีจำนวน 7 คน ได้แก่ ชื่น พี่เปี่ยม พี่หลิน อร พรรณ แจ่ม และ ฟ้ายังมีข้อมูลพื้นฐานครอบครัว และ ประสบการณ์ความรุนแรงในชีวิตครอบครัว อันนำไปสู่การเลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการไม่หย่าร้าง หรือเลือกตัดสินใจไม่แยกทางชีวิตกัน

สำหรับเหตุผลที่กลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมการวิจัยซึ่งเลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการไม่หย่าหรือไม่แยกทางชีวิตกันนั้น ต่างมีเหตุผลที่คล้ายกัน เช่น สามีนอกใจไปมีเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่น ไม่ต้องการหย่าเพื่อให้สามีได้จดทะเบียนสมรสกับหญิงอื่น หรือติดขัดในเรื่องการแบ่งสินสมรสไม่เป็นที่พอใจทั้งสองฝ่าย ไม่ได้ทรัพย์สินตามความต้องการ บางรายห่วงลูกยังเล็ก สงสารลูก กลัวลูกมีปมด้อย บางรายให้เหตุผลว่าสามียังเป็นหน้าตาทางสังคม มีความรับผิดชอบครอบครัวอยู่ แม้จะใช้อารมณ์รุนแรงอยู่เสมอ ๆ แต่ก็ทนได้และพยายามปรับตัว แม้ว่าแต่ละคนจะมีเหตุผลเดียวกัน แต่ก็มี ความแตกต่างในสถานการณ์และรายละเอียดที่ต่างบริบทในชีวิตครอบครัว ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดเป็นทางเลือกที่ใช้วิธีการตอบโต้ด้วยการไม่หย่า สำหรับพี่หลิน เธอบอกว่า สามีเธออายุอ่อนกว่าเธอเพียง 1 ปี พี่หลินบอกถึงปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดเป็นทางเลือกที่จะไม่หย่าร้างว่า

กลัวคนมารังแกลูก เราจึงไม่ยอมมีสามีใหม่ ถึงทนไง ผู้หญิงเราต้องเก่ง เราต้องคุ้มครองชีวิตครอบครัว ผู้หญิงเราไม่ว่าจะแต่งงานกับคนในอาชีพใด กับดอกเตอร์ หรือคนอาชีพใด ๆ ผู้หญิงเราก็ต้องดูแลครอบครัว เคยคิดสั่งจับเขา ฉันก็กลัวคนจะว่าลูกได้ว่า พ่อเธอซึ่กูซึ่กูใครจะรับรองให้ลูกเรา ให้เขาเข้าทำงานถ้าพ่อซึ่กู ฉันจึงทนเพื่อลูก เราจะมานั่งตามเขา เขาเล่นไปอยู่ตรงไหน เราต้องไปตามเสียเวลาค้าขายของฉัน เราดูแลลูกให้ดีเท่านี้ก็เหนื่อยพอแล้ว

จากคำบอกเล่าของพี่หลิน ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า พี่หลินไม่สามารถหย่ากับสามี เพราะเห็นแก่อนาคตของลูก ไม่อยากให้ลูกมีปมด้อย ดังนั้นสามีจะประพฤติไม่ดีแค่ไหนก็ต้องจำอดทน และไม่ยอมจดทะเบียนหย่า ไปเริ่มต้นชีวิตใหม่กับชายอื่นเพราะเกรงลูกจะถูกรังแก อีกทั้งสามีไม่ยอมหย่าให้เธอ แต่ครั้งเมื่อลูกสำเร็จการศึกษามิ้งงานทำดี ๆ จนกระทั่งลูกๆได้แต่งงานมีครอบครัวทุกคนแล้ว สามีพี่หลินกลับต้องการหย่าเพื่อแบ่งทรัพย์สินสมบัติกัน พี่หลินไม่ยอมหย่าให้กับสามี พี่หลินเลือกตัดสินใจไม่หย่าเป็นทางออก เนื่องจากว่าพี่หลินมีหลักทรัพย์ที่เป็นสินสมรสร่วมกันกับสามีคือบ้านและที่ดินที่อยู่ในย่านที่เจริญ สามีต้องการขายบ้านและที่ดิน แล้วขอแบ่งเงินคนละครึ่ง ถ้าขายได้ 12 ล้านบาท สามีก็จะได้ไป 6 ล้านบาท แล้วสามีจะไปอยู่กับนักร้องเพลงเงินในคาเฟ่ ซึ่งเป็นคนล่าสุด อายุรุ่นคราวลูกหลาน พี่หลินไม่ต้องการแบ่งสินสมรสที่เธอเป็นฝ่ายหารายได้ สร้างฐานะมากกว่าสามีให้กับสามี พี่หลินกับสามีจึงมีเรื่องขัดใจกันเรื่อยมา

สำหรับพี่เปี่ยมปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดเป็นทางเลือกที่ไม่หย่าสามี ของพี่เปี่ยมก็คือ พี่เปี่ยมมีความรักความผูกพันกับสามีมานาน แม้สามีจะเป็นคนเจ้าอารมณ์เกรี้ยวกราด แต่เธอพยายามหลีกเลี่ยง ไม่ตอบโต้สามีขณะที่เขาใช้อารมณ์ด่าบ่น หรือ ขว้างปาสิ่งของ พี่เปี่ยมชินชา กับพฤติกรรมเจ้าอารมณ์ของสามีเสียแล้ว และความยึดถือในค่านิยม ประเพณี ผัวเดียวเมียเดียว อีกทั้งการที่สามีพี่เปี่ยมเป็นทหาร ความมีเกียรติ และศักดิ์ศรี ทั้งค่านิยมประเพณีที่ไม่ต้องการเป็นหม้ายให้คนดูหมิ่น พี่เปี่ยมจึงทนต่อพฤติกรรมไม่ดีของสามี และประการสุดท้าย การมีลูกเป็นสายสัมพันธ์ และเกรงลูกจะมีปัญหาปมด้อย ทั้งพี่เปี่ยมยังต้องพึ่งพาสามีในการสร้างฐานะ ครอบครัวยุติกัน พี่เปี่ยมจึงพยายามนึกถึงส่วนดีของสามีเพื่อชดเชยพฤติกรรมที่ไม่ดีของสามี การยอมเป็นรองสามีและการยอมให้สามีมีอำนาจเหนือกว่าตนของพี่เปี่ยม แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชายหญิงใน “ระบบชายเป็นใหญ่” (Patriarchy) หมายถึง การปกครองที่ผู้หญิงต้องตกอยู่ใต้อำนาจผู้ชายผู้เป็นบิดา ผู้อาวุโส หรือสามี (the rule of the father or the “patriarchy”) คือลักษณะที่ฝ่ายชายมีอำนาจครอบงำฝ่ายหญิง (male domination) เป็นลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ฝ่ายชายอยู่เหนือฝ่ายหญิง และฝ่ายหญิงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝ่ายชายในแทบทุกด้าน ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชายมาจากแนวความคิดระบบชายเป็นใหญ่ ที่มีการแบ่งแยกความเป็นเพศด้วยเพศสภาพอย่างชัดเจน ผู้หญิงตกอยู่ในอำนาจของผู้ชายทั้งในครอบครัว สังคม กฎหมายและทางการเมือง ส่วนพรรณ ปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดเป็นทางเลือกที่ไม่หย่าร้างของพรรณ คือ สามีไม่ยอมรับผิดชอบในการผ่อนชำระหนี้เงินกู้ร่วมกันระหว่างสามีภรรยา เป็นเงินหลายล้านบาท สามีไม่ยอมหย่าเพราะตกลงเรื่องการแบ่งทรัพย์สินสมรสกันไม่ได้ ซึ่งมีที่ดินหลายแปลง ทั้งสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ สำหรับ

ขึ้น ปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดเป็นทางเลือกที่ไม่หย่าร้างของขึ้น เพราะเห็นแก่ลูกยังเล็กอยู่ ขึ้นไม่
 อยากให้ลูกมีปมด้อย ขึ้นยังต้องพึ่งพิงรายได้ของสามี อีกทั้งขึ้นเคยผ่านชีวิตสมรสมาและหย่าร้าง
 มาแล้ว อีกทั้งอายุมากขึ้นด้วย ตอนหลังนี้สามีไม่ค่อยทำร้ายร่างกายเหมือนครั้งก่อน ๆ ขึ้นบอกว่า
 “ตอนนี้ลูกโตหมดแล้ว ถ้าทำร้ายร่างกายฉันรุนแรงอีก ฉันจะหนีไปจริง ๆ ไม่ยอมเหมือนตอนลูกยัง
 เล็กอยู่” ส่วนอร ได้ตอบโต้ที่สามีไม่ได้อยู่ใกล้กับผู้หญิงใหม่ของเขา และเธอก็ไม่ยอมจดทะเบียน
 หย่าให้เขา แม้ตัวสามีจะไม่อยู่กับเธอ แต่เธอจะกำทะเบียนไว้ไม่ให้เขาได้ไปอยู่สุขสมบุญนอกร่าง
 เติบขาด สามีเธอยกตัวอย่างทำทนายอรว “เคยกินลูกตะกั่วไหม” เธอกลัวคำขู่ของสามี อรจึงไม่ติดต่อกับ
 สามีอีกเลย สำหรับฟ้า มีเพียงเหตุผลเดียวที่ระยะหลังนี้สามีมีตำแหน่งสูงขึ้นมีภาระหน้าที่มากขึ้น
 ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาอยู่กับลูกเมีย ซึ่งบางครั้งฟ้าเห็นเพื่อนบ้านอยู่พร้อมหน้าพร้อมตาพ่อแม่ลูก
 กำลังรับประทานอาหารกันอย่างมีความสุข เธออดน้อยใจไม่ได้ และรู้สึกเหงาเมื่อเกิดการ
 เปรียบเทียบชีวิตครอบครัวเธอกับครอบครัวเพื่อนบ้าน ซึ่งเงื่อนไขความรุนแรงทางด้านจิตใจของฟ้า
 นับเป็นความรุนแรงเพียงเล็กน้อย ชั่วครั้งชั่วคราว แต่ถึงอย่างไรเธอยังรักสามีเป็นปกติ และสามีก็
 รักเธอกับลูกมาก ดังนั้นปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดเป็นทางเลือกที่ไม่หย่าร้างของฟ้า เพราะเธอยังรัก
 สามีอยู่ สามียังเป็นที่พึ่งพิงเป็นหน้าตาทางสังคม สามีรักลูกและให้ความรับผิดชอบความเป็นอยู่
 ในครอบครัวดีเสมอมา ส่วนแจ่ม ปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดเป็นทางเลือกที่ไม่หย่าร้างกับสามี เพราะ
 สามีไม่ได้ติดต่อเธออีกเป็นเวลานาน แจ่มไม่มีเวลาวางที่จะไปจดทะเบียนหย่าให้กับสามี สามีกับ
 เธอว่างไม่ตรงกัน อีกทั้งสามีไม่ได้ติดต่อขอหย่ามาอีกเลย จึงแยกกันอยู่อย่างเด็ดขาด และไม่ได้
 พบกันอีกเลยเป็นเวลานานถึง 12 ปีแล้ว สำหรับพรรณ ที่เลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการไม่หย่ากับ
 สามี มีปัจจัยเงื่อนไขที่คล้ายกับพีหลิน ซึ่งมีรูปแบบของความรุนแรงในครอบครัวที่เหมือนกับพี
 หลินตรงที่สามีนอกใจไปมีเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่นหลายคนเป็นความรุนแรงด้านจิตใจ เพราะตกลง
 แบ่งสินสมรสไม่ได้ โดยเฉพาะทรัพย์สินประเภทอสังหาริมทรัพย์ จึงไม่สามารถหย่าได้
 แต่ตัดสินใจแยกกันอยู่โดยพฤตินัย แต่ในทางนิตินัยยังคงเป็นคู่สมรสกันอยู่

ปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดเป็นทางเลือกด้วยการตอบโต้ไม่หย่าร้าง

จากปัจจัยเงื่อนไขที่สนับสนุนให้กลุ่มผู้หญิงตัวอย่าง 7 คน เลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วย
 การไม่หย่าร้างกับสามี (จดทะเบียนหย่า) พอจะสรุปปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดเป็นทางเลือกให้ตัดสินใจ
 ไม่หย่าได้เป็น 7 ประเด็น ได้แก่ กลัวลูกมีปมด้อย พึ่งพิงสามีทางเศรษฐกิจ รักษาหน้าตาทาง

สังคม ยังรักสามี คิดว่าสามีจะดีขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น แบ่งทรัพย์สินไม่ได้ และ แก่แค่นั้นไม่อยากให้ สามีสมหวังกับภรรยาใหม่ ดังมีข้อสรุปดังต่อไปนี้

เงื่อนไขภักดีลูกมีปมด้อย

ผู้หญิงถูกคาดหวังให้รับผิดชอบต่อครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดูบุตรว่าเป็นหน้าที่ ของภรรยาที่ถือว่าเป็นหน้าที่หลักของผู้หญิง ดังนั้นเมื่อตัดสินใจแต่งงาน และมีลูกเกิดขึ้น บทบาท ของความเป็นแม่ทำให้ผู้หญิงรับภาระเลี้ยงดูลูกตามบทบาททางเพศ ที่สังคมคาดหวัง ซึ่งในชีวิต ผู้หญิงตั้งแต่เกิดมาเป็นเพศหญิง ได้ถูกปลูกฝังให้เกิดมาเพื่อดำรงความเป็นลูกสาว เป็นเมีย เป็น แม่ และเมื่อแก่ชราก็มีบทบาทเป็นย่าเป็นยายไปตามลำดับ เมื่อวัยเด็กผู้หญิงถูกสอนให้ทำงาน บ้านเป็นหลัก ช่วยแม่เลี้ยงน้อง ครั้นเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ ผู้หญิงต้องแต่งงานเป็นเมีย และเป็นแม่ เมื่อมีลูก ผู้หญิงต้องเลี้ยงดูลูกทำงานบ้าน ดูแลความเป็นอยู่ของคนในครอบครัว อันเป็นหน้าที่ที่ ถูกมอบหมายตามกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ดังนั้นความเป็นแม่คือการเป็นผู้ดูแลลูก ผู้หญิง จึงรักและผูกพันกับลูกมากกว่าผู้ชาย เมื่อชีวิตผันผวนประสบความรุนแรงในครอบครัวกับผู้หญิง ผู้หญิงเป็นฝ่ายที่ต้องประคับประคองครอบครัวให้อยู่รอด ต้องอดทน แต่ผู้ชายกลับตรงกันข้าม เมื่อเกิดการหย่าร้างขึ้น ลูกจะได้รับผลกระทบจากการหย่าร้างของพ่อแม่ ลูกจะขาดพ่อหรือขาด แม่ ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ เพราะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องรับบุตรไว้ในความดูแลเลี้ยงดู ซึ่งส่วนมากผู้หญิง จะขอบุตรไว้อยู่กับตน ทำให้บุตรขาดพ่อ หากภรรยาตัดสินใจแต่งงานมีสามีใหม่บุตรจะกลายเป็น ปัญหาทันที เช่น ปัญหาพ่อเลี้ยงเข้มแข็งรังแกลูกเลี้ยง หรือแม่เลี้ยงดูดาตีลูกเลี้ยง ดังนั้นผู้หญิง บางคนจึงตัดสินใจไม่หย่ากับสามี เพราะสงสารลูกเกรงลูกจะมีปมด้อย หากผู้หญิงตัดสินใจ แต่งงานใหม่เธอเกรงว่าสามีจะรังแกลูกเธอ จึงจำยอมรับการเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัว ต่อไป และหาวิธีเผชิญตอบโต้กับความรุนแรงด้วยวิธีการอื่น ๆ ทางเลือกของผู้หญิงบางรายคือ จำนนกับการเผชิญกับปัญหา โดยเฉพาะในกลุ่มหญิงด้อยโอกาสที่ต้องพึ่งพิงสามี หรือรวมทั้งอยู่ ท่ามกลางสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวชายเป็นใหญ่ ซึ่งรากเหง้าของปัญหาก็เนื่องมาจาก มาตรฐานทางเพศของสังคมที่เป็นมาตรฐานเชิงชาย โดยที่ผู้หญิงมีสภาพเป็นรองต้องซื่อสัตย์กับ ผู้ชาย ขณะที่ผู้ชายสามารถหาความสำเร็จทางเพศได้

การห่วงใย เอาใจใส่ผู้อื่นของผู้หญิงดูเหมือนจะเป็นลักษณะสากลของสังคมที่ยอมรับ ให้เป็นอย่างนั้น ยิ่งไปกว่านั้นผู้หญิงเองยังคงนึกถึงคนอื่นมากกว่าตัวเอง เช่น นึกถึงครอบครัว พ่อแม่ สามี ลูก ผู้หญิงจึงมีงานหลักคือดูแลคนอื่น

ปัจจัยการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจ

ผู้หญิงที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างยากจน ส่วนใหญ่เป็นเพียงแม่บ้าน ทำงานบ้าน เลี้ยงลูก ซึ่งงานบ้านไม่ได้ถูกให้คุณค่าและไม่มีค่าตอบแทน ผู้หญิงเหล่านี้มีการศึกษาน้อย จึงไม่มีงานทำเลี้ยงชีพ จำเป็นต้องพึ่งพิงทางเศรษฐกิจจากสามี เมื่อเกิดความรุนแรงในครอบครัว ผู้หญิงกลุ่มนี้ ไม่สามารถที่จะหลุดออกจากวงจรความรุนแรงในครอบครัว ด้วยการหย่าสามี หรือ แยกทางชีวิตกับสามีได้ เพราะปัจจัยทางเศรษฐกิจ ที่ผู้หญิงภรรยาบางกลุ่มมีการศึกษาน้อย เป็นแม่บ้านในวัยกลางคน ไม่มีงานทำที่จะก่อให้เกิดรายได้ เพราะไม่มีหน่วยงานใดรองรับให้เข้าทำงาน จึงต้องพึ่งพิงเศรษฐกิจจากสามี แท้จริงแล้วความต่ำต้อยด้อยโอกาสของผู้หญิงกลุ่มนี้ ก็เนื่องมาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายในระบบชายเป็นใหญ่

นักสตรีนิยมรุ่นคลาสสิก อย่างเช่น ซีมอน เดอ โบวัวร์ (Simone De Beauvoir, 1949 อ้างถึงใน วารุณี ภูริสินสิทธ, 2545, น. 47) ได้อธิบายถึงความด้อยโอกาสของผู้หญิง หรือความเป็นอื่นของผู้หญิงว่า ไม่ได้เกิดจากผู้หญิงแตกต่างทางร่างกายจากเพศชาย แต่เป็นเพราะสถานภาพทางสังคมทำให้เป็นเช่นนั้น ผู้หญิงถูกทำให้เป็นอื่นโดยสังคม ความเป็นรองหรือความด้อยโอกาสที่ผู้หญิงได้รับนั้น เริ่มตั้งแต่แรกเกิดที่สังคมให้คุณค่าและให้การยอมรับความต้องการมีลูกชายมากกว่ามีลูกสาว เมื่อเติบโตขึ้นเด็กผู้หญิงจะถูกกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (socialization) ให้รับเอาค่านิยมในเรื่องของมาตรฐานเชิงซ้อน ว่าด้วยวัยยอคติและเพศอคติฝังแน่นภายใต้จิตสำนึกไม่รู้ตัว

มาตรฐานเชิงซ้อนว่าด้วยวัยยอคติและเพศอคติที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และนำมาซึ่งความเสียเปรียบของผู้หญิงตั้งแต่วัยกลางคนถึงวัยสูงอายุ เริ่มตั้งแต่ค่านิยมปลูกฝังว่าลูกผู้หญิงไม่ต้องเรียนสูง ขณะที่ผู้ชายเรียนสูงได้เพื่อให้มีความรู้ติดตัว เลี้ยงตนได้ หรือในเรื่องการแบ่งงานกันทำตามเพศ (gender divine of labor) ผู้หญิงถูกกำหนดให้ทำงานบ้าน ขณะที่ผู้ชายทำงานนอกบ้าน หารายได้เลี้ยงครอบครัว ด้วยการแบ่งหน้าที่เช่นนี้ ผู้หญิงจึงขาดอิสระในการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง ต้องพึ่งพิงสามี และยอมจำนนต่อผู้ชาย นอกจากนี้สภาพทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง เป็นผลให้ผู้หญิงไม่ได้รับการส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา เพราะการมีชีวิตของผู้หญิงคือการเป็นภรรยาและเป็นมารดา ซึ่งบทบาทเช่นนี้จะเรียนรู้จากในบ้าน เนื่องจากค่านิยมของสังคมที่มองผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชาย และโอกาสทางการศึกษาที่ล่าช้าและล่าหลัง ทำให้ผู้หญิงมีจิตสำนึกของการพึ่งพาสามีมาตลอด ขาดความเชื่อมั่นและพัฒนาดตนเอง เพื่อให้อยู่ในสังคมอย่างเท่าเทียมกับผู้ชาย นอกจากนี้ การศึกษายังเป็นตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ และสังคมของ

บุคคล ในทางสังคมการศึกษาจะสะท้อนถึงการเข้าถึงอำนาจของบุคคล ส่วนในด้านเศรษฐกิจ การศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับรายได้ กล่าวคือ การที่คนในสังคมได้รับการศึกษาสูงทำให้มีโอกาสเลือกอาชีพและรายได้สูงขึ้นด้วย ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการทำงาน โดยที่ผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาสูงมักมีโอกาเลือกงานและทำงานที่มีรายได้สูงกว่าหญิงที่มีการศึกษาต่ำ ดังนั้นปัจจัยที่ผู้หญิงที่มีการศึกษาต่ำ จึงจำต้องพึ่งพิงสามีในทางเศรษฐกิจและเป็นเงื่อนไขให้เลือกตัดสินใจไม่หย่าร้างจากสามี

เงื่อนไขยังรักสามี

อุดมคติในเรื่องการมีผัวเดียวเมียเดียว เป็นกรอบวัฒนธรรมที่ครอบงำจิตใจของผู้หญิงมาช้านานว่า “ผู้หญิงดีต้องมีสามีคนเดียว” ดังนั้นข้อตรงข้ามกับวาทกรรมนี้ก็คือ “ผู้หญิงมีสามีหลายคนเป็นผู้หญิงที่ไม่ดี” ด้วยกรอบวัฒนธรรมที่ผูกติดกับกามารมณ์ได้ก่อรูปแบบกดขี่ผู้หญิงอย่างสุด ๆ ก็คือ วาทกรรมผัวเดียวเมียเดียว นักสตรีนิยมในกลุ่มนี้เชื่อว่า ระบบผัวเดียวเมียเดียวผ่านทางการแต่งงานในรูปแบบที่มีความรักเป็นพื้นฐาน ในปัจจุบันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะเรื่องของความรักเพิ่งเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 ขณะที่เรื่องของการแต่งงานมีมานานแล้ว การผูกโยงเรื่องการรักกันจึงแต่งงานกัน ทำให้เกิดความคิดที่เหลวไหลที่ว่าเป็น “การเลือกของชีวิตที่อิสระ” ทั้งที่ความรักและการแต่งงานไม่สามารถเข้ากันได้ เพราะความรักเป็นเรื่องของอารมณ์ ไม่สามารถควบคุมได้และเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ ขณะที่การแต่งงานเป็นเรื่องที่กำหนดได้และเป็นพันธะสัญญาทางกฎหมายของพวกกระฎุมพีที่กำหนดให้เกิดความซื่อสัตย์ต่อกันไม่เปลี่ยนแปลง เพราะฉะนั้นการแต่งงานจึงเป็นการกดขี่ในรูปแบบใหม่ ไม่ได้ทำให้เกิดกามารมณ์ที่เท่าเทียมกัน การขัดเกลาทางสังคม ที่สังคมยกให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิงโดยนำไปผูกโยงกับการสืบพันธุ์ของผู้หญิง ก็เป็นอีกโครงสร้างหนึ่งที่ทำให้เกิดการกดขี่ผู้หญิง (Mitchell, 1977) ผู้หญิงมีความรักนำไปสู่การแต่งงาน ส่วนผู้ชายบางที่ไม่มีความรักมีเพียงความใคร่เห็นผู้หญิงเป็นเพียงวัตถุทางเพศก็ใช้ชีวิตคู่ได้อย่างไม่จริงจั่งต่อชีวิตครอบครัว ดังกรณีกลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมการวิจัยในงานวิจัยบางรายที่ถูกข่มขืนถูกล่วงละเมิดทางเพศ และตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ หรือตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อม ดังนั้นเมื่อผู้หญิงบางกลุ่มยึดมั่นในความรัก พวกเธอประสบความสำเร็จในครอบครัว ไม่ว่าจะทางด้านการร่างกายหรือด้านจิตใจ ก็ยังคงอดทนดำรงอยู่ในสภาพความรุนแรงเช่นนั้นเพราะเงื่อนไขยังรักสามีอยู่นั่นเอง และพวกเธอเรียนรู้วิธีที่จะเผชิญกับความรุนแรงด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองไม่ทุกข์เกินไป

เงื่อนไขที่คิดว่าสามีจะดีขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น

ต่อกรณีที่ผู้หญิงเลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการไม่หย่ากับสามี แม้จะประสบความรุนแรงในครอบครัวอยู่เป็นประจำ ดังกรณีของกลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมการวิจัยในงานวิจัยบางราย ที่สามีดื่มสุราแล้วจะให้อารมณ์ บ่นระบายเรื่องต่าง ๆ ให้เกิดความรำคาญอยู่เรื่อย ๆ ที่ผู้หญิงต้องทนเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัวอยู่เช่นนั้น เพราะหวังว่าสภาพเช่นนี้จะลดลงหรือหมดไปเมื่อสามีมีอายุมากขึ้น หรือเธอเรียนรู้วิธีที่จะเผชิญกับความรุนแรงด้วยวิธีบางอย่าง เช่น ยึดพึ่งทางหลักศาสนา การให้อภัย และรอเวลาที่สามีอายุมากขึ้น โดยคาดหวังว่าพฤติกรรมสามีจะดีขึ้นนั่นเอง ดังนั้นผู้หญิงกลุ่มนี้จึงเลือกที่จะใช้ ความเงียบ นิ่งเฉย หรือใช้ความสงบเพื่อสยบความรุนแรงในครอบครัวที่เธอเผชิญอยู่ ในระบบชายเป็นใหญ่ ซึ่งระบบชายเป็นใหญ่นี้เป็นการครอบงำทางการเมืองที่สำคัญที่สุด ดำรงอยู่มาเนิ่นนานเก่าแก่ที่สุดในประวัติศาสตร์ และปรากฏอยู่ในทุกชั้นวรรณะในทุก ๆ สังคม การครอบงำนี้มีอยู่ในทุกระดับของความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง แม้กระทั่งในเรื่องเพศสัมพันธ์และการแต่งงานซึ่งมักคิดกันว่าเป็นเรื่องของความรัก ความพึงพอใจซึ่งกันและกันระหว่างชายและหญิงแต่ละคน จากแนวคิด **Personal is Political** หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง “แม้เรื่องส่วนตัวก็เป็นเรื่องของการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น” นอกจากนี้แม้ว่ารูปแบบรายละเอียดอาจจะแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละสังคมแต่ละยุคสมัยก็ตาม แต่เนื้อหาสาระของระบบชายเป็นใหญ่ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลง

เงื่อนไขแบ่งทรัพย์สินไม่ได้

อีกเงื่อนไขหนึ่งที่ภรรยาไม่สามารถหย่าขาดจากสามีได้ คือ การไม่สามารถตกลงแบ่งสินสมรสที่มีมูลค่ามากกว่าระหว่างสามีกับภรรยาได้ โดยเฉพาะทรัพย์สินประเภทอสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน บ้าน บริษัท หรือกิจการที่สร้างรายได้มาก จึงเป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่ภรรยาเลือกตัดสินใจตอบโต้สามีด้วยการไม่หย่า ถ้าเธอเป็นฝ่ายเสียเปรียบหากได้ทรัพย์สินไม่เป็นที่พอใจ ด้วยเหตุที่ผู้หญิงคิดว่าตนเองมีส่วนร่วมหารายได้เท่ากับผู้ชายในระหว่างใช้ชีวิตครอบครัว จึงควรมีสิทธิในสินสมรสอย่างเท่าเทียมกัน และโดยความเป็นจริงผู้หญิงที่เป็นภรรยาทำหน้าที่สองอย่าง คือมีหน้าที่ทำงานบ้านและยังทำธุรกิจช่วยสามี ดังกรณีกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเรื่องนี้ ทั้ง กร พี่หลิน พรรณ และเก๋ พวกเขาทำการค้าช่วยเหลือสามีอย่างทดเทียมกัน และในความเป็นจริงพวกเขาทำงานอาชีพมากกว่าสามี เช่น พี่หลิน กร และ เก๋ เป็นต้น มีความฉลาดอดทนมากกว่าผู้ชาย เพราะความเป็นหญิงที่มี

คุณค่าความละเอียดอ่อนมีความอดทนขยันหมั่นเพียรที่มีอยู่ในตัวของผู้หญิงนั่นเองจึงทำให้มีทรัพย์สินที่มีมูลค่าอยู่จนทุกวันนี้ ผู้หญิงกลุ่มนี้จึงเลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการไม่หย่าร้างกับสามีตามเหตุผลข้างต้น

เงื่อนไขแก้แค้นไม่ยอมให้สามีสมหวังกับภรรยาใหม่

เมื่อผู้หญิงตัดสินใจแต่งงานกับผู้ชายแล้ว ยอมจดทะเบียนสมรส เป็นสามีภรรยากัน ถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อพิจารณาในบริบทของครอบครัวและสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายยากที่จะมีความเท่าเทียมกัน ครอบครัว มักจะจัดลำดับความสำคัญให้ผู้ชายมาก่อนผู้หญิงทุกเรื่อง ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างอำนาจของหญิงชาย นำไปสู่ความรุนแรงในชีวิตคู่ ซึ่งความรุนแรงเท่าที่ได้สัมผัสข้อมูลจากหญิงเหล่านี้ มีหลายรูปแบบ ทั้งแบบคืบคลานเข้ามาทีละนิดในชีวิตเธอ โดยเธอไม่รู้ตัว ความรุนแรงดังกล่าวไม่ได้แสดงออกมาอย่างชัดเจน เป็นความรุนแรงที่สะสมเรื่อยมา เช่น การทะเลาะ การนอกใจ การที่สามีนอกใจไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหญิงอื่น ทำให้ผู้หญิงได้รับความรุนแรงทางด้านจิตใจ หญิงที่มีสามีหลายคน แต่งงานมากกว่าหนึ่งครั้งก็จะถูกสังคมมองว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่ดี มากู้หลายผัว ไม่รู้จักพอ แต่เขาไม่มองผู้ชายเลยว่า มากู้หลายเมียว่าเป็นสิ่งเลวร้าย ความรุนแรงประเภทนี้ ถือเป็นความรุนแรงมากที่สุด เพราะการถูกครอบงำ การถูกทำให้เชื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการเสียเปรียบของผู้หญิงมากที่สุด ดังนั้นภรรยาในกลุ่มตัวอย่างนี้จึงเลือกตัดสินใจตอบโต้สามีด้วยการไม่หย่าร้าง (จดทะเบียนหย่า) เพราะต้องการแก้แค้น ไม่ต้องการให้สามีได้สมหวังกับภรรยาใหม่ ที่จะได้จดทะเบียนสมรสกับภรรยาใหม่เป็นคู่สมรสถูกต้องสมบูรณ์ เป็นการแก้แค้นที่พวกเธอถือว่าสาสมกับการไม่ซื่อสัตย์ของสามีและทอดทิ้งเธอ ถือเป็น การตอบโต้ต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้นในชีวิตครอบครัวของพวกเธอ

เมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์หญิงชายในบริบทสังคมไทย ผู้หญิงยังคงเป็นรองผู้ชาย อยู่ทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การประกอบอาชีพ หรือสถานะทางสังคม เป็นรากเหง้าที่สำคัญที่ทำให้ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชาย ประกอบกับการสถาปนาสถาบันครอบครัวเป็นพื้นที่มาตรฐานทางสังคม สำหรับหญิงชาย ที่ผูกโยงเรื่อง เพศ เรื่องความรักเข้าไปด้วย ทำให้ผู้หญิงต้องติดอยู่กับกับดักอย่างนั้น แม้ว่าบางคนที่มีการศึกษาสูง มีเศรษฐกิจฐานะดี เมื่อประสบความล้มเหลวในชีวิตคู่ เธอไม่สามารถก้าวออกมาจากสถาบันครอบครัวได้ เพราะเธอจะถูกสังคมจับตามองทันที ว่าเป็นหญิงไม่ดี ยิ่งไปกว่านั้นผู้หญิงบางคนที่มีชาติพันธุ์ที่ต่ำต้อย เธอต้องตกเป็นเบี้ยล่างของผู้ชายมากกว่า ผู้หญิงไทยที่อยู่ในชนชั้นสูง

กลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมการวิจัยที่เลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการหย่าหรือ แยกทางชีวิตกัน

สำหรับกลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมการวิจัยที่เลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการหย่า หรือแยกทางชีวิตกันโดยเด็ดขาด มีจำนวนทั้งหมด 7 คน ได้แก่ กร เก๋ ทราวย หวิน แพร พรหม และ ปุ่ม ดังมีข้อมูลพื้นฐานครอบครัว และ ประสบการณ์ความรุนแรงในชีวิตครอบครัว อันนำไปสู่การเลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการหย่าร้าง หรือเลือกตัดสินใจแยกทางชีวิตกัน ดังมีเหตุผลและรายละเอียดดังต่อไปนี้

เหตุผลที่เลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการหย่า หรือ แยกทางชีวิตกันเด็ดขาด

เมื่อถามถึงเหตุผลที่กลุ่มผู้หญิงที่เลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการหย่า ว่าทำไมจึงหย่าผู้หญิงที่เป็นภรรยาทุกคนต้องตอบในทำนองเดียวกันว่า “เบื่อ ทนความทุกข์ใจไม่ไหวแล้ว” ดังที่พรหมเล่าว่า “เบื่อ รู้สึกเบื่อเขามาก ๆ ความเห็นแก่ตัวของเขา ไปลงทุนทำธุรกิจส่วนตัวแล้วไม่ปรึกษาหารือ จนสร้างหนี้สินมากมายแล้วขาดความรับผิดชอบ เขายังมาควบคุมค่าใช้จ่ายส่วนตัว พูดดูถูกเหยียดหยามพ่อแม่เรา ไม่เลี้ยงดูพ่อแม่เรา แต่กลับเลี้ยงดูญาติพี่น้องของเขา” ส่วนแพรก็พูดทำนองเดียวกันว่า “เบื่อกว่าสามปีไม่ค่อยมีเหตุผล ชอบใช้อารมณ์ และใช้กำลังเข้าจัดการปัญหาทุกครั้ง เราไม่ชอบแบบนี้” ส่วนกรเล่าว่า “ไม่ชอบความเห็นแก่ตัวและความเอาตัวเอียงของเข เขาถูกเหยียดหยามพ่อแม่เรา ไม่ไว้ใจเราในเรื่องทรัพย์สินเงินทอง” ส่วนหวิน บอกว่า “สามปีอ้างไปทำงานที่ต่างจังหวัด เบื่อที่เขาไปนานแล้วไม่มีเงินทองมาให้ตามที่พูด เขาไม่รับผิดชอบครอบครัว เลี้ยงลูกคนเดียว รายได้น้อย ไม่พออยู่พอกิน” สำหรับชิ้นก็เช่นกัน สามีนคนแรกต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา สามีนเป็นอิสลาม เบื่อต่อการที่พ่อแม่ญาติของสามีนตั้งข้อรังเกียจพ่อแม่พี่น้องของเธอ ทนไม่ได้ต่อการดูถูกเหยียดหยามญาติของตน ทำให้น้อยเนื้อต่ำใจ และสร้างความกดดันให้ชิ้นต้องยอมตัดใจหย่ากับสามีนคนแรก

ปัจจัย/เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในการตอบโต้ต่อการกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวด้วยการหย่าหรือ แยกทางชีวิตกันโดยเด็ดขาด

ผู้หญิงซึ่งเลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการหย่า หรือแยกทางชีวิตคู่โดยเด็ดขาด จำนวน 7 คนนั้น มีปัจจัยเงื่อนไขที่กำหนดเป็นทางเลือกตัดสินใจตอบโต้ด้วยการหย่ากับสามีนหลายปัจจัย ดังจะแบ่งปัจจัยเงื่อนไขการตอบโต้ด้วยการหย่าเป็น 2 ปัจจัยใหญ่ ๆ ได้แก่ ปัจจัยแรก คือ สามีนนอกใจ

ไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหญิงอื่น กลุ่มนี้ มี 3 คน ได้แก่ ทราย เก่ และ หิน และปัจจัยที่สองคือสามีใช้อำนาจชายเป็นใหญ่มีอำนาจควบคุมเศรษฐกิจในครอบครัว ตัดสินใจทำธุรกิจแต่ผู้เดียว สร้างปัญหา สร้างหนี้สิน มี 4 คน ได้แก่ พรหม แพร กร และ บุ่ม

กลุ่มแรกที่สามีนอกใจไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหญิงอื่น คนแรกที่จะกล่าวถึงคือ ทราย ปัจจัยแรกคือสามีไม่ซื่อสัตย์ ปัญหานอกใจไปมีผู้หญิงอื่น ครั้งหลังสุดสามีไปอยู่กินกับหญิงอื่นโดยซื้อบ้านอีกหลังหนึ่ง ทรายรู้เข้า ผู้หญิงใหม่ของสามีมาระรานทราย เธอไม่พอใจ แต่เรื่องนี้ยังไม่กระทบเท่าที่สามีไม่ซื่อสัตย์ในเรื่องเงินที่ได้รับจากการลาออกจากงานเป็นเงินค่าล่วงเวลาก่อนใหญ่จำนวนมากก่อนหนึ่งสามีปิดบังความจริง เมื่อสามีไม่มีความรับผิดชอบ เขามีอำนาจควบคุมเศรษฐกิจในครอบครัว ทรายบอกว่า

เขาจะให้เราถือเงินเท่าที่เราขอเท่านั้น เราขอเท่าไร เขาก็จะให้เท่านั้น และต้องมารับผิดชอบ คือเรารู้เขาได้เงินมาอย่างไร แต่เราไม่ต้องมารับผิดชอบเงินที่ได้มาทั้งหมด เขามีแต่ให้เราใช้ ขอเท่าไรเขาก็ให้เรา เราไม่ชอบอย่างนั้น เราอยากจะมีที่ไปที่ไปทุกอย่าง เราจะได้ช่วยเขาประหยัด

สามีของทรายมีตำแหน่งงานสูง และเป็นผู้นำรายได้แต่ผู้เดียว เขาต้องการให้ทรายเป็นแม่บ้านเท่านั้น ทรายไม่ค่อยพอใจที่สามีไม่ให้เธอมีส่วนร่วมรู้เห็นในการใช้เงินทั้งหมดในรายได้ของเขา เพียงแต่ให้เธอเบิกจ่ายตามที่จำเป็น เงินส่วนที่เหลือจากค่าใช้จ่ายของครอบครัวอีกมากกว่าครึ่ง สามีนำไปใช้ส่วนตัว ทรายบอกว่า “แล้วส่วนที่เหลือเราก็ไม่รู้ เราก็อยากรู้ เราก็อยากคุมไว้หมด เพื่อเซฟ ให้กับครอบครัว แล้วเงินตรงนี้จะมันหายออกไปกับผู้หญิง ออกไปกับห่วยอะไรอย่างนี้” ทรายไม่พอใจสามีเรื่องที่ยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิงอื่น เธอตอบโต้โดยจดทะเบียนหย่ากับสามีถึงสองครั้ง ญาติทั้งสองฝ่ายช่วยประนีประนอมให้คืนดี แต่พอครั้งที่สามที่เป็นครั้งสุดท้าย เขาตามมาขอคืนดีจดทะเบียนสมรสคืน ทรายเห็นแก่ลูกเกือบจะยอมไปจดทะเบียนสมรสคืนให้เขา ครั้นทรายถูกสามีหลอกอีกครั้งเกี่ยวกับเงินรายได้ก้อนใหญ่ของเขา เธอตัดสินใจที่จะหย่าขาดจากเขาโดยเด็ดขาดด้วยเงื่อนไขสามีไม่ซื่อสัตย์ที่ทรายให้ความสำคัญมากกว่าการไปมีหญิงอื่น

ส่วนเกเธอได้รับความรุนแรงทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ เธอไม่ยอมหย่าให้สามี ผู้หญิงจึงใช้คนมาตำราวนเธอ เกต้องทนทุกข์ใจ และไม่มีรายได้จากการถูกสามีทิ้ง เธอต้องเผชิญชีวิตตามลำพัง ลูกยังอยู่กับเธอ แม้สามีจะให้เงินลูกมาใช้ก็ไม่พอค่าใช้จ่ายค่าเล่าเรียน นับเป็นความรุนแรงทั้งทางด้านจิตใจ ทางร่างกาย และทางวาจาที่เกถูกสามีกระทำรุนแรงกับเธอ เมื่อแยกกันอยู่ในระยะแรก เกยังเสียใจตัดใจจากสามีไม่ได้ เพราะเธอไม่ใช่ฝ่ายผิด ครั้นนานวันเข้าเธอเริ่มทำใจได้ กระทั่งพี่ชายนายทหารที่เคยรู้จักช่วยเหลือกันด้านเงินทองทำการค้าเมื่อก่อน เข้ามา

ในชีวิตเธอ มาช่วยปลดปล่อย และในที่สุดกลายเป็นความเห็นใจและความรัก เขารักเธอ เก่เห็นในความดีของเขา นายทหารซึ่งได้หย่ากับภรรยามาก่อนหน้าที่เก๋จะมีปัญหากับสามี เพราะมีปัญหาชีวิตกันทั้งสองจึงมีหัวอกเดียวกัน ในที่สุดเก๋ยอมหย่ากับสามีเพื่อให้สามีได้สมความต้องการ และเก๋ก็สมรสกับนายทหารคนนั้น ดังนั้นปัจจัยเงื่อนไขการหย่าของเก๋ มีเหตุผลจากการที่สามีนอกใจไปมีเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่น และมีผู้มาให้ความหวังความรักกับเก๋ การคบหามานานจนรู้ใจกัน เธอต้องการความช่วยเหลือและหวังเป็นที่พึ่งในบ้านปลายชีวิต เก๋จึงยอมตัดสินใจจดทะเบียนหย่ากับสามี และมาแต่งงานใหม่กับคนที่รักเธอ

ส่วนสามีของหิวนระยะหลังไม่มีเงินมาเลี้ยงดูหิวนผู้เป็นภรรยากับลูก ความไม่รับผิดชอบในครอบครัว การทอดทิ้งภรรยากับลูก ให้อยู่ลำบากแต่ลำพังแม่ลูก ทำให้หิวนตัดสินใจขอหย่ากับสามี

ส่วน กร มีมูลเหตุของการหย่ากับสามีหลังจากปลูกบ้านเสร็จ กรได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านนี้กับลูก ๆ ทั้ง 4 คน ส่วนคนสุดท้องคนที่ 5 ยังไม่คลอด แต่สามีไม่ยอมมาอยู่ด้วย กรได้วางแผนเก็บเงินต่อ เพื่อเป็นทุนสำหรับการยื่นหย่าด้วยตัวเอง และเหตุการณ์รุนแรงได้เกิดขึ้นเป็นจุดเริ่มต้นของการแยกทางกัน กรเล่าให้ฟังว่า

เรื่องรุนแรงเลย ทะเลาะกัน พอตีถมที่หน้าบ้าน เทปูนนะค่ะ เทพื้นหน้าบ้านที่รถอาจารย์จอดอยู่นะค่ะ เขาก็เลยโกรธ หาวว่าเอาเงินมาใช้นอกระบบ คือเขาว่ามาตลอดก็เลยเป็นปัญหาค่อนข้างรุนแรง ที่ไม่พูดกันเลย รู้สึกไม่พูดกันอยู่สี่เดือน พอสี่เดือนก็เลยตัดสินใจว่า เขาก็พูดเองว่า อยู่กันไม่ได้เราก็ต้องเลิกกันไป ก็เลยบอกเขา ก็เลยตัดสินใจอยู่ ไม่พูดกันสี่เดือนแต่ใช้เวลาตัดสินใจที่จะแยกกับเขา เจ็ดเดือน ก็เลยมาอยู่ตรงนี้ แล้วเขาก็ให้เงินเดือนมา มาใช้ เราก็อยู่กับลูกอย่างเนี้ย แล้วตอนนั้น จุดนี้จะเริ่มและ เริ่มใช้ชีวิตระเห่ร่อนเลย พอออกมาจากตรงนั้นปั๊บ เขาก็ไม่ให้เราไปช่วยที่ร้าน พอไม่ให้ไปช่วยที่ร้านปั๊บ มีพี่สาวอยู่ที่เยอรมันปัญหานี้แม่เขาจะรู้มาตลอด ก็เลยเล่าให้แม่ฟังว่า เราไม่มีงานทำนะ แล้วพี่สาวก็ไปเปิดอาบขนาดแผนโบราณอยู่ที่เยอรมัน

เมื่อตัดสินใจแยกทางกับสามี แต่ยังไม่ได้จดทะเบียนหย่า กรจึงตัดสินใจไปอยู่กับพี่สาวที่ประเทศเยอรมัน ด้วยความคิดที่ว่า เพื่อหาเงินส่งเสียดูแลลูกทั้ง 5 คน โดยบอกกับลูก ๆ ทุกคนว่า พ่อแม่มีปัญหา แม่ต้องไปทำงาน หาเงินมาให้ และให้ลูกสาวคนโตซึ่งขณะนั้นกำลังเรียนระดับปวช.ช่วยดูแลน้อง ๆ และให้แม่ (ยายของหลาน) มาช่วยดูแลด้วย เพราะเป็นลูกสาวทั้ง 5 คน กรจึงเป็นห่วงมาก ครั้นความเป็นจริงไม่ได้เป็นอย่างที่วาดฝันไว้ กรถูกหลอกจากพี่สาวแท้ ๆ ของเธอเอง

แม้แต่แม่แท้ ๆ ของเธอก็เข้าข้างพี่สาว จนกระทั่งกรได้เดินทางกลับประเทศไทย เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้แม่ฟัง ถึงเรื่องที่พี่สาวเปิดนวดแผนโบราณบังหน้า แต่ความจริงเป็นสถานอาบอบนวด และมีเช็ทบริการลูกค้าชาวต่างชาติ กรไม่ยอมทำตามเลยทะเลาะกันแล้วเธอหาทางกลับมาเมืองไทย ด้วยการช่วยเหลือของครูสอนภาษาที่นั่น แต่แม่ไม่ยอมฟัง ไม่ยอมเชื่อ กล่าวหาว่ากรไปหาเรื่องทะเลาะกับพี่สาวเอง ทำให้กรรู้สึกเสียใจและผิดหวังในตัวพี่สาวและแม่บังเกิดเกล้าเป็นอย่างมาก กรเล่าต่อว่า

พอกลับมาถึงก็ตั้งใจว่า จะกลับไปแต่งงานกับฝรั่งเยอรมันคนนั้น เพราะเขามีฐานะ มีหน้าที่การงานที่ดี ก็เลยมาขอหย่า เขาก็ไม่ยอมหย่า พร้อมยื่นข้อเสนอที่เห็นแก่ตัวที่สุด ก็เลยไปอีกวันหนึ่ง ตอนเช้าก็ไป ก็บอกว่าข้อเสนอที่เขาให้ เรายอม ลูกอยากได้เอาไปบ้านพร้อมที่ดินตรงนี้ สองร้อยตารางวาเอาไป หนี้ล้านกว่าบาท เขาไม่ต้องการ เขาให้เราเอามา เรายอมขนาดนี้ เป็นผู้หญิงคนเดียวที่ยอมขนาดนี้ ขอใบหย่าใบเดียว เขาเลยพูดว่ายังงี้รู้ไหมคะ เขابอกว่าขอคิดดูก่อนว่าเขาเสียเปรียบอะไรอีก ถ้าเขาไม่เสียเปรียบอะไร แล้วเขาได้ผลประโยชน์มากกว่านี้ เขาจะยอมหย่าให้ แทบจะยกเก้าอี้ฟาดหัวเขาเลย เรายอมขนาดนี้ มีผู้หญิงคนไหนเขายอมกันบ้าง

หากแต่ชีวิตคู่ของกรยังไม่จบสิ้น วงจรความรุนแรงได้วนกลับมาอีกครั้ง สามีกของกรได้พูดคุยกับลูกค้าคนหนึ่งซึ่งเป็นอาจารย์หมอยุ่จุฬาฯ เป็นผู้ใหญ่ให้เหตุผล ได้ให้ข้อคิดกับเขาหลายอย่าง ทำให้สามีกกรเก็บไปนั่งคิดนอนคิด จนได้ความคิดใหม่ว่า เขาไม่ยอมหย่าแล้วจะขอคืนดีกับกร “เราจะขอกลับมาอยู่ด้วย แล้วเขาก็มาตั้งข้อเสนอ ขึ้นมาใหม่ว่า ต่อไปนี้เขาจะไม่ทำร้ายร่างกายเรา จะไม่ด่าเราหยาบ ๆ คาย ๆ จะไม่ ด่าบรรพบุรุษของเรา ฯลฯ ถ้าเราต้องการอะไร เขายอมได้เขาก็จะยอม” จากนั้นสามีกกรก็วิ่งมารีบมาส่งพาไปทานข้าวทุกวันเป็นเดือน จนกรเชื่อว่าสามีกคงอยากตั้งต้นชีวิตใหม่กับเธอจริง

กรเองก็ไม่อยากใช้ชีวิตเร่ร่อน เพราะวัยกลางคนเข้าไปแล้วไปทำงานอะไรอายุจะสี่สิบแล้ว เข้าไปทำงานในร้านก็คงจะดีเหมือนกัน ชีวิตน่าจะดีขึ้น ก็เขาคิดได้แบบนี้ ก็เลยกลับไปอยู่ที่ร้าน พอสองปีแรกดีมาก กลับไปอยู่กันใหม่เนี่ย ดีมากแบบเอาอกเอาใจอะไรอย่างนี้ ผิดคาดเลย แต่พอสองปีให้หลัง มาเริ่มอีกแล้ว ไม่อยู่บ้านไปเที่ยว ไปหาเพื่อน พอออกจากบ้านไปบางที่งานที่บ้านมันยุ่งอย่างเงี้ย เราก็บอกกลับมาหน่อยนะ กลับมาช่วยเคลียร์หน่อย เพราะเคลียร์ไม่ทันใจ เออ ๆ เดียว

ไป ๆ แล้วหายไปเลย ทำให้ลูกค้ามีปัญหาตลอดเลย บอกทำอย่างนั้นมันไม่ได้ พอ บ่นมาก ๆ เขาก็บอกความสบายใจของเขาอะไรเงี้ย คือ อยากไปไหนเขาก็ไป อยากทำอะไรก็ทำ แล้วบางครั้งเงินที่เราหมุนเวลาเขาใช้จ่าย เขาจะรักครอบครัว เขามาก เขาไม่ค่อยรักครอบครัวที่สร้าง เป็นคนที่รักพ่อแม่ พี่น้องของตัวเองมาก แต่ว่าลูกเต้า คือรักเหมือนกันแต่รักน้อย เขาจะให้ความสำคัญทางนั้นเยอะ ซึ่ง ตรงนี้ไม่ชอบเลย เคยว่าหลายหนแล้วว่า แล้วจะทะเลาะกันอะไรอย่างงั้นกระทั่ง มามีปัญหากันมากที่สุด พอดีมีผู้ชาย เขามาเกาะเกาะ แต่เราก็ไม่ได้มีอะไร แล้วที่ นี้เมียของผู้ชายคนนี้ เขาเป็นคนขี้หึง ก็เลยโทรมาฟ้องกับ เขา หว่าเราจะไปแย่ง แฟนเขาอะไรอย่างนี้ ทั้งที่จริงไม่ใช่เลย เขาเงินทองไม่ค่อย มีปัญหา มีปัญหา เรื่องงานแล้วจะพาลออกปัญหาใหญ่ ส่วนมากเขาจะมาลงไม้ ลงมือ ด่าถึงบุพการี ก็คือ ค่อนข้างจะขี้หึง และเหมือนกับว่าบางที่เราออกไปธุระข้างนอกอย่างนี้ กลับมาซักนิดเขาก็หว่าเราไปนอนกับผู้ชาย ไปเที่ยว แอบไปเที่ยวผู้ชายอะไร มั่ง บางทีกลับมาเนีย เป็นคนที่ว่าแพ้ววันรถมาก ๆ เลย พอออกไปเนียบางครั้ง กลับเข้ามา จะสลับเลยอย่างนี้ นอนแบบสลับสโลเลย เขาก็เข้าใจว่า เหมือนกับ เราไปนอนกันกลับมา แล้วหมดเรี่ยวหมดแรง

จากมูลเหตุความไม่รับผิดชอบในการทำการค้าร่วมกัน สามีออกเที่ยว ทิ้งภาระให้ภรรยา ทำการค้าแต่ผู้เดียว ความหึงหวงของสามีที่เชื่อคนยุ้งได้ทำให้เกิดปัญหาหระหองระแหงกันมา ตลอด และวงจรความรุนแรงรอบสองได้เริ่มขึ้นอีกครั้ง กรเล้าถึงสาเหตุของความรุนแรงที่นำไปสู่ เหตุของการหย่ากับสามีว่า

จนครั้งสุดท้ายที่มีปัญหาใหญ่เลย ก็พอดีเป็นคนที่ไม่ชอบเข้าวัด เป็นคนที่ไม่ค่อย เชื่อเรื่องอะไรอย่างงี้ แล้ววันนั้นเป็นอะไรที่มันทุกข์มาก ๆ ทุกข์ว่า ทำไมปัญหาเรา มันมารอบที่สองอีกแล้วอะไรอย่างนี้ ก็เลยพอดีที่วัดนี้เขามีงานบิณฑบาต คือไปอยู่ใช้ กรรมอะไรอย่างนี้ ก็เลยไม่รู้จะไปทางไหน กลุ้มใจมาก ลากลูกคนเล็กไปคะ ไปอยู่ ทั้ง ๆ ที่ใจไม่อยากไปเลย แต่มันไม่รู้จะไปไหน ไม่รู้จะเตลิดไปไหนแล้ว ก็เลยพาลูก คนเล็กไป แล้วก็โทรศัพท์ไปบอกแม่บอกว่าจะไป จัดที่จองที่ไว้ให้ด้วย เพราะมัน ต้องนอนกลางดินกินกลางทราย ไปนอนปลอก คือนอนในกลดผ้าร่มของวัด มีมุ้ง กาง กว้างพอนอนได้หนึ่งคน ก็ไปนอนแบบไปใช้กรรมเลย พอไปถึงก็ไม่มีที่ดวง เรามันเหมือนกับว่าเราจะต้องเลิกกับทางนี้หรือยังงั้นไม่รู้ ที่ก็หาไม่ได้ พอไปถึงตรง

นั่นก็มีเจ้าของ ตรงนั้นก็มีเจ้าของอะไรหมดแล้ว แล้วเขาจะเอาแม่กับลูกไปนอน
ห่างกัน เราก็บอกไม่ได้ ลูกเพิ่งจะหกขวบ คือกฏมันเนี่ย คนจะไปใช้กรรมนอน
ด้วยกันไม่ได้ ปลอกหนึ่งจะต้องห่างประมาณเมตรหนึ่งทุกปลอกเลย คือเขาจัดเป็น
แถว ๆ ทุกปลอกต้องห่าง ซ้ายขวาเมตร ซ้ายขวาเมตร เป็นห่วงลูก ก็เลยบอกไม่
อยู่แล้ว กลับบ้านดีกว่าลูกก็ไม่ยอมกลับ ลูกสาวนี่กว่าพาเขาเหมือนกับไปเที่ยว
ไปปิกนิกแต่ไปเป็นซุ่ม ๆ เขาก็นึกสนุก ก็เคยพาไปนอนเต็นท์ที่ค้างแรมตามดอย
เขาก็นึกว่าเหมือนอย่างนั้นก็เรียกเขากลับ พี่สาว เขาบอกว่าไม่ให้กลับ เขาจะ
พยายามหาที่ให้ไว้ แล้วก็เลยได้อยู่ตรงนั้น ได้อยู่สามคืน สามวันก็กลับบ้าน พอ
กลับบ้านแล้วไปทำงาน เข้าร้านไปทำงาน แฟนเขาบอกว่า “เราอยู่ด้วยกันไม่ได้
แล้ว เราไปหย่ากัน” เขาคิดว่าเราไปนอนกับผู้ชายมาสามคืน จุณชนวนอยู่ตรงนี้ที่
ผู้หญิงโทรศัพท์มาบอกว่า เราเหมือนกับจะไปแย่งสามีเขา แล้วก็ในช่วงที่เรา
หายไปที่วัดสามวันพอดี เราก็ไม่ได้บอกเขาว่าเราไปไหน เราไม่ได้บอกว่าเราไปวัด
กรได้หย่าร้างกับสามีในวันนั้น ด้วยการยอมรับข้อเสนอลของสามี กรบอกให้ฟังว่า

เขาบอกเขาไม่ให้เราเลยซักบาท ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ให้เราเลย แต่ว่าคือบ้านนี้ ก็ยก
ให้ไป ไปอยู่กับลูก ส่วนหนึ่งก็ไปใช้เองเป็นหนี้ธนาคารอยู่ก็ไปใช้เอง แล้วก็เขาก็ให้
แต่ค่าใช้จ่ายของลูกแต่ละเดือน แม้หนี้สินกับธนาคารจะเป็นการกู้ยืมมาในชื่อของ
กรเพื่อใช้ขยายกิจการร้านแก๊สของสามี แต่มาถึงคราวที่ต้องหย่าร้างกัน กรกลับ
ต้องเป็นผู้รับผิดชอบหนี้สินกว่าล้านบาทแต่เพียงผู้เดียว

จากการบอกเล่าถึงมูลเหตุของความรุนแรงในครอบครัวที่กรต้องตัดสินใจหย่าขาดจาก
สามี ดังนั้น ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจที่จะเลือกการหย่า เพื่อเป็นการยุติความรุนแรง
ในครอบครัว ปัจจัยแรกก็คือ สามีมีอำนาจควบคุมทางเศรษฐกิจในครอบครัว การเข้มงวดกวดขัน
การใช้เงินทองที่ค่อนข้างเห็นแก่ตัวของสามี การที่สามีเห็นแก่ญาติพี่น้องมากกว่าครอบครัว และ
สามีออกปากได้อยู่เสมอ หากเธอไม่มีลูกชายให้สามี นอกจากปัจจัยเรื่องความหึงหวงอย่างไม่มี
เหตุผลของสามีแล้ว ปัจจัยอีกประการก็คือ การถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ นานา รวมถึงการใช้
ความรุนแรงทางอารมณ์และวาจา และการทะเลาะกันอยู่บ่อย ๆ ถึงขั้นตบตีทำร้ายร่างกายกัน กร
บอกว่า

ความเบื่อหน่ายตรงนี้คือ จุดใหญ่ก็คือไปไหนไม่ได้ ไม่ให้ไปไหนเลย วัน ๆ ก็อยู่แต่
ในร้าน เข้าร้านมาก็ต้องนั่งตรงนั้น เียนก็กลับบ้าน มีอยู่เมื่อหลายปีก่อน เพื่อนเขา

โทรมา เพื่อนบอกไปนะ ไปเที่ยวนั้นนะ ไปนั่งรถไฟเล่นกัน เข้าไปเย็นกลับนี่แค่วันเดียว เขาก็ไม่ให้ไป ซึ่งอยู่มาอยู่กับเขาอีสิบปี ไม่ได้ไปไหนเลย มีแต่ทำการค้าอย่างเดียว ทำอย่างเดียวค่ะ ทำแต่งงาน อีกอย่างอยู่ร่วมกันต่อไปก็ไม่มีความสุข สามวันดีสี่วันร้าย ส่งผลกระทบต่อบรรดาลูก ๆ เห็นสภาพพ่อแม่ทะเลาะกัน เด็ก ๆ ก็ไม่มีความสุข ถ้าเลิกด้วยกันทุกอย่างก็จบ มีแต่ความสุข การทะเลาะวิวาทก็ไม่มี แต่กรณีของกรต่างจากกรณีของหวินที่สามีหวินเป็นผู้มีรายได้น้อย สามีของหวินยังให้เงินค่าใช้จ่ายบ้าง แม้เงินเดือนประจำจะมีรายได้น้อย เพียงแต่สามีหวินไม่ค่อยอยู่กับหวินเท่าใดนัก สามีเป็นยามห้างสรรพสินค้าและไปหลงมีเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่น สามีหวินยังเล่นการพนันและดื่มสุรา แต่ก็ไม่เคยทำร้ายตอบตีหวินซึ่งต่างกับสามีกรที่เขาตอบตีกรด้วยความโกรธและใช้อำนาจชายเป็นใหญ่ในฐานะสามีผู้มีหลักทรัพย์สินกิจการเป็นของตนเองจึงใช้อำนาจชายเป็นใหญ่ควบคุมเศรษฐกิจในครอบครัว ไม่ยอมให้ค่าใช้จ่ายตามความจำเป็นแก่ภรรยาทั้ง ๆ ที่ภรรยาอย่างกรทำงานการค้าตัวเป็นเกลียว ขนาดเธอกำลังท้องก็ต้องขึ้นถึงแก๊ส คือยกถังแก๊สเหมือนอย่างคนงานซึ่งสามีควรเห็นแก่สุขภาพร่างกายของภรรยาที่กำลังท้อง เขากลับไม่ห่วงใยภรรยา แล้วยังเอาเปรียบค่าแรงงานของเธออีก สามีของกรจึงใช้แรงงานผู้เป็นภรรยาเยี่ยงทาสผู้ซื้อสัตย์ สามีโกรธและเหิงหวงภรรยา ไม่ไว้ใจภรรยา กรก็เช่นกันเธอเคยขอหย่าสามี เมื่อตอนที่เธอกลับจากเยอรมันมีหนุ่มเยอรมันขอแต่งงานกับเธอและขอให้เธอกลับมาหย่าสามีแต่สามีของกรกลับไม่ยอมหย่าเพราะต้องการกลั่นแกล้งภรรยาและต้องการกดภรรยาไว้ได้อำนาจคนเดียว ส่วนผู้หญิงในกลุ่มนี้อีกคนที่ตัดสินใจหย่าสามีเพราะปัจจัยเจ็ดข้อที่ต่างจากของกร และหวิน คือ พริม จากการที่สามีของพริมลงทุนทำกิจการต่าง ๆ โดยตัดสินใจแต่ผู้เดียวไม่ให้ภรรยาได้มีส่วนร่วมตัดสินใจในการลงทุนทำการค้า เมื่อธุรกิจล้มเหลวสามีกลับพาลเอาผิดภรรยาและจะให้ภรรยารับผิดชอบหนี้ที่เขาเป็นผู้ก่อขึ้น นอกจากนี้การใช้อำนาจ ริดรอนสิทธิขั้นพื้นฐาน หวงห้ามไม่ให้ภรรยาไปไหนมาไหนกับคนอื่น แม้แต่การไปเยี่ยมพ่อแม่พี่น้องของภรรยาก็ห้าม การจับผิดระแวงเหิงหวง การใช้อารมณ์ ด่านวาจา เป็นปัจจัยเจ็ดข้อที่ทำให้ ระหองระแหง กระทั่งสามีนอกใจไปมีเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่น พริมจึงตัดสินใจขอจดทะเบียนหย่ากับสามี

ส่วนปุมมีปัจจัยเจ็ดข้อที่ตัดสินใจแยกทางชีวิตคู่กับสามีอย่างเด็ดขาด ซึ่งมีเหตุผลหลายอย่าง เช่น สามีไม่ซื่อสัตย์หลอกหลวงเธอมาตลอดตั้งแต่รู้จักคบหากัน ใช้กำลังบังคับข่มขืนใจให้ตกเป็นของเขาโดยสัญญาว่าจะให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอแต่งงาน แต่กลับไปแต่งงานกับหญิงอื่น สามีหลอกว่าเลิกกับภรรยาอีกคนของเขาและขอให้ช่วยหางานให้ทำ ครั้นทำการค้าสร้างรายได้ร่วมกัน

สามีกลับปิดบังรายได้ทั้งหมด ทั้งยังหว่านล้อมบ่มุว่าเขาเป็นสามีที่ควรจะมีเงินทอง สามีจึงมีอำนาจควบคุมทางเศรษฐกิจในครอบครัว สามีกลับเบียดบังยกยอรายได้ทั้งหมดไปซื้อบ้านอยู่กับภรรยาอีกคนโดยปิดบังไม่ให้บ่มุผู้เป็นภรรยาอีกคนหนึ่งรู้ ซึ่งการกระทำของสามีของบ่มุ ช่างแล้งน้ำใจ เอาแต่เอาเปรียบ คดโกง หลอกลวงที่สุดอย่างไม่น่าให้อภัย ส่วนความรุนแรงทางร่างกาย บ่มุถูกสามี เตะ ปีบคอก ขว้างก้อนหินใหญ่ใส่หัว นั่งคร่อมร่างเธอเอารองเท้าผ้าใบฟาดศีรษะเธอหลายสิบครั้ง บาดเจ็บฟกช้ำไปทั้งตัว บ่มุยังได้รับความรุนแรงทางด้านร่างกายอย่างสาหัส จากการประสบอุบัติเหตุ สามียังไม่เหลียวแล ซ้ำยังฉวยโอกาสที่เธออ่อนปวยระกาตัวที่บาดเจ็บและสมองกระทบกระเทือนจนความจำเสื่อม จับมือบ่มุเซ็นถอนเงินในบัญชีทั้งหมด สามีร่วมมือกับภรรยาเขาหลอกลวงเอาเงินไปลงทุนและขาดทุน การหลอกลวงภรรยาให้กู้ยืมเงินธนาคาร และกู้ยืมพ่อค้าเมื่อตกเป็นหนี้จำนวนมากไม่ช่วยใช้หนี้ที่นำเงินกู้มาใช้ร่วมกัน เมื่อขาดทุน บ่มุกลับต้องแบกรับภาระหนี้สินแต่เพียงผู้เดียวโดยสามีและภรรยาอีกคนของเขานั้นไม่ช่วยชำระตามที่ตกลงกันได้ ทั้งหนี้สินที่บ่มุเป็นผู้ลงนามกู้ยืมคนเดียว ให้เธอรับผิดชอบ ขณะที่บ่มุไม่มีเงินเหลือติดตัว พอเป็นทุนพอที่จะมาประกอบอาชีพ ดังนั้นเมื่อบ่มุไม่สามารถบังคับเอาเงินคืนจากสามีได้ เธอเสียเปรียบสามีกับภรรยาอีกคนของสามีเพราะเธอไม่มีหลักฐานการกู้ยืมเงินของสามีเลย บ่มุเสียใจมาก แม้แต่ลูกสองคน สามีก็พรากลูกของเธอไปจากอก บ่มุต้องตกตะลึงลำบากแต่ผู้เดียวและหนีหนี้ บ่มุจึงแยกทางชีวิตกับสามีโดยเด็ดขาด เธอไม่ได้จดทะเบียนสมรสจึงสามารถแยกทางกันได้ได้ง่ายจากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ส่วนแพร์มีความแตกต่างกับบ่มุในเหตุผลของการหย่าสามี สามีของแพร์ไม่ได้โกง หรือไม่ซื่อสัตย์อย่างสามีของบ่มุ แต่ปัจจัยเงื่อนไขที่ขอหย่าจากสามีของแพร์เป็นเพราะ สามีใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหาทุกครั้ง สามีไม่มีเหตุผล รสนิยมไม่ตรงกัน ความเหิงหวงของสามีอย่างไรเหตุผล ความไม่รับผิดชอบในการชำระค่าเช่าซื้อบ้านร่วมกัน ทำที่สุดสามีชกต่อยทำร้ายร่างกายให้ฟกช้ำ ดังนั้นปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้แพร์ตอบโต้ด้วยการขอหย่ากับสามี จึงมีปัจจัยเงื่อนไขคือ ประการแรก สาเหตุสำคัญที่การตัดสินใจปัญหาด้วยอารมณ์อยู่เสมอของสามี แพร์เริ่มมองเห็นรอยร้าว ประการที่สองความแตกต่างทางวุฒิภาวะระหว่างเธอกับสามีที่มีทัศนคติมุมมองการตัดสินใจควมมีเหตุผลที่มีวุฒิภาวะต่างกัน แพร์เห็นว่า สามีขาดภาวะการเป็นผู้นำ มีความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกัน ต่างมุมมองและทัศนคติ ไม่สามารถปรับเข้าหากันได้ และเหตุผลสุดท้ายคือ ไม่ชอบสามีที่ชอบตัดสินใจปัญหาด้วยความรุนแรงอันเป็นนิสัยถาวรของสามีที่แก้ไม่ได้ เมื่อเกิดการใช้ความรุนแรงสามีชกที่ไหล่ ตบตีทำร้ายร่างกายแพร์ จึงเป็นรอยร้าวที่นำไปสู่การหย่าร้าง แพร์จึงขอหย่ากับสามีอย่างเด็ดขาด ส่วนพริ้ม ก็เช่นเดียวกับแพร์ที่สามีใช้ระบบขายเป็นใหญ่มีอำนาจตัดสินใจในครอบครัว สามีชอบใช้อารมณ์

เวลาไม่พอใจจะด่าทอ ด้วยคำหยาบ เสี่ยงกระชาก ห้วน ๆ หน้าตึง ๆ เป็นประจำ จนในที่สุดเวลาพูดจะพูดพาลทุกครั้ง และตามปกติหากไม่ดื่มสุรา ก็จะไม่เอะอะเอ็ดตะโร แต่ก็ชอบบ่นเรื่องโน้นเรื่องนี้ ที่สำคัญสามีตัดสินใจทำธุรกิจเพียงคนเดียวโดยไม่ปรึกษาภรรยา เมื่อขาดทุนมีหนี้สินก็โทษภรรยาพาลหาเรื่องบ่นด่า และควบคุมเรื่องการคบกับเพื่อน การกลับบ้านไม่ตรงเวลา แม้แต่พริมจะไปเยี่ยมญาติพี่น้องของเธอสามียังกีดกัน สามีพริมบางครั้งดื่มสุราสังสรรค์เฮฮาอยู่ในหมู่ธุรกิจ ลูกน้องที่เป็นผู้หญิงทั้งหมด พริมเล่าว่า

เป็นไปได้อาจจะชอบพอกันอะไรอย่างนั้น เป็นส่วนหนึ่งทำให้ค่อย ๆ เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ เราก็ไม่รู้ใจว่า สาเหตุที่แท้จริงมันคืออะไร แต่ว่าเราเริ่มรู้สึกเบื่อแล้วไง ทำไมเราไม่มีสิทธิที่จะใช้ในส่วนที่เป็นของเราได้เลยหรอ แม้แต่ชีวิตลูกที่กำลังจะโตขึ้น เราไม่มีสิทธิเลยหรือ แต่เราก็ไม่ได้คิดอะไร

แม้ชีวิตครอบครัวของพริมจะไม่ทะเลาะกันรุนแรงถึงขั้นทำร้ายร่างกายกันให้ได้รับบาดเจ็บสาหัส แต่มันก็กลับกลายเป็นความเย็นชา เฉยเมย และสั่งสม กระทั่งแยกกันนอนคนละห้อง ต่างคนต่างอยู่ ไม่พูดกันนานเป็นหลายเดือน ซึ่งเป็นความรุนแรงด้านจิตใจที่บาดหมางใจกัน นอกจากนี้ พริมเล่าให้ฟังว่า ญาติพี่น้องทางฝ่ายสามีเคยมาขอยืมเงินพริมหลายครั้ง เธอเป็นครูไม่มีเงินเดือนมากยังอุตสาหักู้เงินสหกรณ์มาให้เขาขอยืมใช้สองสามครั้ง แต่ญาติสามีไม่เคยคืนเงินยืมของเธอเลย นี่เป็นเงื่อนไขปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตัดสินใจหย่ากับสามี จนกระทั่งเมื่อพริมรู้ว่าสามีนอกใจไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหญิงอื่น สามีทำหญิงอื่นมีครรภ์ และแยกตัวไปอยู่กินกับหญิงอื่น พริมกับสามีจึงหย่ากัน ดังมีปัจจัยเงื่อนไขของการตัดสินใจหย่าร้าง คือ สามีใช้ระบบชายเป็นใหญ่ มีอำนาจตัดสินใจควบคุมเศรษฐกิจในครอบครัวผู้เดียว สามีใช้อารมณ์แก้ปัญหา เกิดหนี้สิน สามีนอกใจไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหญิงอื่นและแยกตัวไปอยู่กินกับหญิงอื่น ญาติพี่น้องของสามีรบกวนเรื่องเงินและไม่รับผิดชอบการไม่ให้อิสระแก่ภรรยาควบคุมจับผิด และละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

จากเรื่องราวที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปประเด็นปัจจัยเงื่อนไขที่ผู้หญิงเลือกตัดสินใจตอบโต้ต่อความรุนแรงในครอบครัวด้วยการหย่าร้าง หรือแยกทางชีวิตคู่กันอย่างเด็ดขาด พอจะสรุปประเด็นได้ 6 ประเด็นใหญ่ ได้แก่ ประการแรกเกี่ยวกับเงื่อนไขสามีนอกใจไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหญิงอื่น ประการที่ 2 เงื่อนไขสามีมีอำนาจควบคุมทางเศรษฐกิจในครอบครัว ประการที่ 3 ปัจจัยที่สามีใช้อารมณ์และกำลังแก้ปัญหา ประการที่ 4 เงื่อนไขที่สามีไม่มีความรับผิดชอบครอบครัว ประการที่ 5 เงื่อนไขสามีสร้างหนี้สินผูกพันครอบครัว ประการสุดท้าย เงื่อนไขสามีไม่ซื่อสัตย์ และมีความต้องการทางเพศสูง ดังจะกล่าวโดยสรุปดังต่อไปนี้

เงื่อนไขสามีนอกใจไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหญิงอื่น

ชีวิตของผู้หญิงที่เป็นกลุ่มผู้ร่วมวิจัยทุกคน เมื่อตัดสินใจใช้ชีวิตสมรสหรือชีวิตคู่ ร่วมหัวจมท้ายกับชายคนรักผู้เป็นสามีแล้ว พวกเธอได้มอบกายมอบใจอันซื่อตรงต่อสามีแต่ผู้เดียว ชีวิตเธอ ไม่ได้เป็นของเธอคนเดียว ภาระที่ผูกพันในหน้าที่เมียและแม่ ทำให้พวกเธอตกอยู่ในกงล้อของคำว่า “ขนบธรรมเนียมประเพณี” ที่ต้องทำหน้าที่เมียและแม่ที่ดีผู้เสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อครอบครัว ชีวิตที่วาดหวังแต่ความรักความอบอุ่นในครอบครัวจะมีอยู่ตลอดไป หาเป็นเช่นนั้นไม่ กลับพลิกผันไปสู่ห้วงความทุกข์ทรมานใจ เมื่อสามีหรือคนรักลืมหืมตา ลืมภรรยาคู่ทุกข์คู่ยาก ผู้ร่วมสร้างฐานะกันมา ไปหลงหญิงอื่น ถึงกับทิ้งภรรยาไปเลี้ยวอยู่กินฉันท์สามีภรรยา กับหญิงคนใหม่ ไม่เหลียวแลภรรยาเก่ากับลูกผู้อยู่เบื้องหลัง มูลเหตุที่สามีนอกใจภรรยาเกิดจากหลายประการ เช่น ฐานะครอบครัวเริ่มคลอนแคลน สามีหวังพึ่งเศรษฐกิจหญิงอื่น บางกรณีเพราะความใกล้ชิดกับหญิงอื่นและการอยู่ห่างไกลภรรยา บางกรณีฐานะทางเศรษฐกิจของสามีดีมีรายได้สูง หน้าที่การงานมีตำแหน่งสำคัญ บวกกับความเจ้าชู้และมีความต้องการทางเพศสูง ทำให้สามีหลงระเหิรการมรณอย่างหน้ามืดตามัว เพราะความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ชายเหนือหญิง ผู้ชายมีเมียก็คนสังคมยอมรับได้ ไม่ใช่เรื่องเสียหาย ภรรยาจำต้องเจ็บช้ำน้ำใจต่อการนอกใจของสามี ร้องให้อยู่ในหัวอก ดังนั้นเพื่อยุติความรุนแรงด้านจิตใจที่ผู้หญิงต้องทนเผชิญอยู่ การตอบโต้ขั้นรุนแรงที่สุด คือ การหย่ากับสามี เพื่อแยกทางชีวิตกันอย่างเด็ดขาด เพื่อยุติปัญหาความรุนแรงในครอบครัวให้หมดไป

เงื่อนไขสามีมีอำนาจควบคุมทางเศรษฐกิจในครอบครัว

ผู้หญิงเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัว อันเกิดจากโครงสร้างทางสังคมที่ให้อำนาจผู้ชายเหนือผู้หญิง การกดขี่ชนชั้น วัฒนธรรม ผู้หญิงบางรายแต่งงานกับสามีเชื้อสายคนจีน ซึ่งสามีมีกิจการค้าเป็นของตนเอง สามีมีฐานะร่ำรวยกว่าภรรยา สามีใช้อำนาจควบคุมทางเศรษฐกิจในครอบครัว ควบคุมการใช้จ่าย บีบบังคับทางการเงิน สามีไม่ยอมจดทะเบียนสมรสให้กับภรรยา หากไม่มีบุตรชายไว้สืบทอดของสามี ตามค่านิยมประเพณีของจีน การด่าดูหมิ่นเหยียดหยามบุพการีของฝ่ายภรรยาทำให้ภรรยาได้รับความรุนแรงด้านจิตใจ การควบคุมความเป็นอยู่ ไม่ไว้ใจกักขังหน่วงเหนี่ยวภรรยา ไม่ให้มีอิสระเสรีในการออกนอกบ้าน การเอารัดเอาเปรียบใช้แรงงานภรรยาโดยไม่จ่ายค่าเลี้ยงดูตามสมควร ถือเป็นความรุนแรงด้านจิตใจที่ผู้เป็นภรรยาได้รับอันเป็น

ผลพวงจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชายที่ผู้ชายใช้ระบบชายเป็นใหญ่ในครอบครัว ดังนั้นปัจจัยโครงสร้างทางสังคม ความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรมชนบประเพณี ความเป็นอยู่ ที่แตกต่างกันเป็นปัจจัยก่อให้เกิดความรุนแรงทางด้านจิตใจของภรรยา เป็นเงื่อนไขที่ผู้หญิงนำไปสู่ การเลือกตัดสินใจหย่าร้างกันกับสามี

เงื่อนไขสามีชอบใช้อารมณ์และใช้กำลังเข้าแก้ปัญหา

ผู้หญิงที่เป็นผู้ร่วมวิจัยบางราย ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ มักจะ ประสบความรุนแรงในครอบครัว ทางด้านร่างกาย และด้านจิตใจ อันมีสาเหตุจากความไม่เท่าเทียมทางเพศ สามีใช้ระบบชายเป็นใหญ่ ใช้กำลังและใช้อำนาจกับผู้หญิง ช่มเหล่งน้ำใจ บังคับ ชู เชื้อญ ทำร้ายร่างกายภรรยาด้วยกำลังที่มากกว่าเพื่อบังคับให้สยบยอมตามความต้องการของตน ส่วนผู้หญิงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง ก็ได้รับความรุนแรงทางด้านร่างกาย เช่นเดียวกับ ผู้หญิงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ที่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้ง จากปัญหาขัดแย้งด้วยเรื่องหนี้สินซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ บางทีเพราะความหึงหวงเข้าใจผิด สามีมักจะใช้อารมณ์และกำลัง เข้าจัดการปัญหา นอกจากนี้ ความคิดที่แตกต่างกันในทุกเรื่อง รสนิยม การประพฤติปฏิบัติตัวของ สามีภรรยาที่ไม่ยอมปรับตัวเข้าหากัน เป็นรอยร้าวที่ทำให้ไม่ยอมรักกัน และนำไปสู่ความรุนแรง ในครอบครัว ซึ่งผู้หญิงมักจะถูกทำร้ายร่างกายให้บาดเจ็บ ผู้หญิงไม่ยอมเผชิญความรุนแรงจาก การใช้อารมณ์เข้าทำร้าย จึงตัดสินใจหย่ากับสามี เพราะพวกเขารู้สึกมั่นใจว่า ผู้หญิงมีความสามารถ มีความมั่นใจในตนเอง และพึ่งตนเองได้

เงื่อนไขสามีไม่รับผิดชอบครอบครัว

ปัจจัยเงื่อนไขหนึ่งที่ผู้หญิงผู้ร่วมวิจัยบางราย ต้องเลือกตัดสินใจหย่ากับสามี เพราะ สามีไม่มีความรับผิดชอบครอบครัว ไม่ช่วยภรรยาเลี้ยงดูลูก สามีไม่หาเงินมาช่วยค่าใช้จ่ายใน ครอบครัว ตกเป็นภาระของภรรยาแต่ผู้เดียวหาเงินเลี้ยงลูก ซึ่งในเรื่องการเลี้ยงลูกเป็นภาระหน้าที่ ของแม่ ดังนั้นหนี้ต้องแบกภาระเลี้ยงลูกแต่ผู้เดียว แรงงานที่เธอใช้ไปกับการเลี้ยงลูกทำให้เธอ ไม่ได้ทำงานนอกบ้านจึงขาดรายได้ของตนเอง ส่วนสามีชอบเที่ยวนอกบ้านไปเล่นการพนันเสียจน หมดตัว การทิ้งภรรยาให้หัวเหว่ ่งวนอยู่กับการเลี้ยงลูกให้เหนื่อยยากและอดอยาก โดยสามีไม่ มาเหลียวแลรับผิดชอบร่วมกัน ถือว่าผู้ชายเอาตัวเขาเปรียบผู้หญิง เป็นเงื่อนไขที่ผู้หญิงตัดสินใจ หย่ากับสามี เป็นการตอบโต้ขั้นเด็ดขาด

ปัจจัยสามี่สร้างหนี้สินขึ้นผูกพันครอบครัว

กลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมวิจัยที่ประสบความรุนแรงในครอบครัวอันเนื่องมาจากผู้ชายใช้ระบบชายเป็นใหญ่ในครอบครัว ดังเช่น กรณีสามี่ใช้อำนาจตัดสินใจทำธุรกิจแต่ลำพังโดยไม่ปรึกษาภรรยา เมื่อเกิดหนี้สิน สามี่เครียดแล้วโทษภรรยา เกิดปัญหาขัดแย้งทะเลาะเบาะแว้งกันเพราะเกิดหนี้ที่ผูกพันครอบครัว บางรายสามี่โกหกหลอกลวง เอาัดเอาเปรียบทุกอย่าง ยืมเงินภรรยาจำนวนมากหลายครั้งแล้วไม่ยอมใช้คืนแม้แต่ครั้งเดียว สามี่ทำตามอำเภอใจ ไม่รับผิดชอบหนี้ที่กู้ร่วมกัน สามี่ติดการพนัน บางรายสามี่มีอุปนิสัยชอบใช้อารมณ์ โมโหง่าย ชอบจัดการปัญหาด้วยการกำลัง ญาติพี่น้องทางฝ่ายสามี่เคยมาขอยืมเงินผู้หญิงหลายครั้ง แล้วไม่ใช้คืน เหตุผลดังกล่าวมาจึงเป็นเงื่อนไขให้ผู้หญิงเลือกตอบได้สามี่โดยตัดสินใจหย่ากับสามี่เพื่อยุติความรุนแรงด้านจิตใจ

ปัจจัยสามี่ไม่ซื่อสัตย์ หลอกลวงและมีความต้องการทางเพศสูง

ปัจจัยที่สามี่ไม่ซื่อสัตย์ ปัญหานอกใจไปมีผู้หญิงอื่น ไปเลี้ยงดูอยู่กับหญิงอื่นชั้นที่สามี่ภรรยา ไม่นานสามี่กลับใจกลับมาขอคืนดีกับภรรยา โดยให้ญาติ 2 ฝ่ายช่วยเกลี้ยกล่อมให้ประนีประนอมยอมจะทะเบียนสมรส ผู้หญิงยอมตามที่ขอร้องเพราะเห็นแก่ลูก สามี่สัญญาจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับหญิงอื่นอีกเลย แต่ไม่นานภรรยาก็จับได้ว่าสามี่ไปอยู่กับหญิงอื่นโดยซื้อบ้านอีกหลังหนึ่งอยู่อาศัยด้วยกันชั้นที่สามี่ภรรยา ผู้หญิงใหม่ของสามี่มาระรานภรรยาถึงบ้าน ผู้หญิงไม่พอใจแต่เรื่องนี้ยังไม่กระทบเท่ากับการที่สามี่ไม่ซื่อสัตย์ในเรื่องเงินที่ได้รับค่าล่วงเวลาจากการลาออกจากงาน ซึ่งเป็นเงินก้อนใหญ่ สามี่หลอกลวงว่ายังไม่ได้เซ็นรับเงินก้อนนั้น แต่ภรรยาไปค้นพบเอกสารที่มีลายเซ็นรับเงินของสามี่ ไปยื่นกับสามี่ที่ปิดบังความจริง มูลเหตุหลังนี้เป็นความโกรธที่สุดของผู้หญิงที่ตัดสินใจหย่ากับสามี่ และอีกเหตุผลหนึ่ง การที่สามี่มีความต้องการทางเพศสูง ภรรยาถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์หลายครั้ง อยู่บ่อย ๆ ทุกวัน โดยที่ภรรยาไม่ต้องการมีเพศสัมพันธ์ครั้งละมาก ๆ อย่างนั้น ถือว่าภรรยาถูกข่มขืน ภรรยาได้รับความรุนแรงทางเพศ และเป็นความรุนแรงทางด้านจิตใจด้วย ทางออกของภรรยาที่ไม่ต้องการเผชิญอยู่กับความรุนแรงดังกล่าว จึงเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ต้องการหย่ากับสามี่ และจะไม่ยอมกลับมาคืนดีเหมือนเช่นครั้งที่แล้วมา ผู้หญิงที่สามารถตัดสินใจหย่าสามี่ เป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเองสูง และเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ที่จะพึ่งตนเองเลี้ยงลูกด้วยตนเองโดยไม่หวังพึ่งรายได้จากสามี่อีกต่อไป

ผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัวต่อผู้หญิง

ผู้หญิงซึ่งเป็นภรรยาที่ถูกสามีกระทำความรุนแรงไม่ว่า จะเป็นความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางจิตใจ ความรุนแรงทางเพศ หรือความรุนแรงทางวาจา จากกลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมวิจัย ทั้ง 14 คน ซึ่งจะเห็นว่าภรรยาได้รับผลกระทบดังกล่าว ภรรยาส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบ ทุกด้าน ดังจะสรุปต่อไปนี้

ผลกระทบทางด้านจิตใจ

ความรุนแรงทางด้านจิตใจ กลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมวิจัยทุกคนกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า การที่สามีไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหญิงอื่น เป็นการทำร้ายจิตใจของผู้หญิงผู้เป็นภรรยาหรือ คู่รักที่ต้องเสียใจ ทุกข์ใจ การเที่ยวค้าคินดิกคิ่น กลับบ้านไม่เป็นเวลา ผู้หญิงจะเครียดถูกรบกวนเวลานอน ทำให้หงุดหงิด รำคาญใจ การหลอกหลวง การไม่รับผิดชอบ การหนีไปอยู่กับหญิงอื่นนับเป็นความรุนแรงทางจิตใจที่สามีเป็นต้นเหตุให้พวกเธอซึมเศร้าตลอดเวลาที่ใช้ชีวิตในครอบครัว

ผลกระทบต่อด้านสุขภาพร่างกาย

ผู้หญิงบางรายเกิดภาวะเครียด ย้ำคิดย้ำทำ ภาวะเครียดแต่ไม่รุนแรง หงุดหงิด อารมณ์เสีย พุดจาซ้ำซาก บ่น ไม่สบายใจ และระแวงต่าง ๆ ต้องมีเพื่อนปรับทุกข์ คอยเข้าใจ จากปัญหาสามีนอกใจไปมีเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่น บางรายถูกบังคับให้ทำแท้งต้องทุกข์ทรมานร่างกายเสียต่อความปลอดภัยในชีวิต และความปลอดภัยจากการติดเชื้อ ผู้หญิงที่ถูกสามีกระทำความรุนแรงทางร่างกาย ได้รับบาดเจ็บ ต้องรักษาพยาบาล จิตใจไม่สบายไม่สามารถไปทำงานทำให้เสียงานในหน้าที่ บางรายบาดเจ็บเป็นแผลลึกต้องเย็บแผลมีรอยแผลเป็นติดตัว เสียโฉม บางรายมีอาการประสาท ซึมเศร้า บางรายป่วยเป็นไมเกรน บางรายเกิดอุบัติเหตุร่างกายบาดเจ็บนอนพักรักษาตัวอยู่นานเป็นปีความจำเสื่อมไปนานเพราะความเหินแถตัวของสามีเอาเปรียบแรงงานคนงานและโลกในรายได้การค้าใช้ภรรยาทำงานหนักไม่ได้พักจนเกิดอุบัติเหตุรถคว่ำและไม่รับผิดชอบเอาใจใส่ดูแลระหว่างนอนพักรักษาตัว และบางรายเป็นโรคเม็ดเลือดขาวกินเม็ดเลือดแดงเพราะทำงาน

หนักไม่ได้พักผ่อนเพียงพอ บางรายป่วยเป็นโรคมะเร็งปากมดลูกในระยะแรก ต้องรักษาโดยฝังแร่ เจ็บปวดทรมานร่างกาย แม้จะรักษาหายขาด แต่ต้องเสียเวลารักษาตัวและเสียเงิน

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

ในกรณีของพรรณ สามีของพรรณ เข้าควบคุมการเงิน แย่งลูกค้าในเครือเดียวกัน สามีมาสร้างออฟฟิศในบริเวณเดียวกับที่ตั้งบริษัทเดิม การที่สามีแย่งลูกค้าในเครือเดียวกัน เพื่อไม่ให้เธอมีงานทำ ไม่ให้มีลูกค้า ขาดรายได้ ส่วน กร การที่สามีให้เงินค่าใช้จ่ายตามความจำเป็น เธอทำงานค้าขายช่วยสามี กรจึงเสียเปรียบสามี ถูกกีดกันทางด้านเศรษฐกิจ การเชื่อฟังญาติของสามี ไม่ให้กรภรรยา ทำให้กรเสียใจ และเป็นแรงผลักดันให้กรตอบโต้สามีด้วยการหาทางแอบเก็บเงินจากการค้าไว้ใช้โดยไม่ให้สามีรู้ ส่วนผู้หญิงอีกหลายคนพูดเช่นกันว่า การที่สามีไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น ทำให้ฐานะการเงินในครอบครัวคลอนแคลน ขาดรายได้ เพราะถูกใช้ไปกับการปรนเปรอหญิงอื่น สามีไม่ซื่อตรงและหลอกลวง บางรายต้องเปลี่ยนอาชีพบ่อย ๆ เพื่อพยุงฐานะ นอกจากนั้น เป็นผลกระทบกับลูกที่สามีไม่มีความรับผิดชอบในการเลี้ยงดู ภรรยาเป็นฝ่ายรับผิดชอบครอบครัวแต่ผู้เดียว บางรายแม้สามีจ่ายค่าเลี้ยงดูลูกเป็นรายเดือน ตามจำนวนที่ตกลงกันหลังหย่าร้าง แต่สภาพเศรษฐกิจปัจจุบันกำลังถดถอย ค่าของเงินอ่อนตัวลง สามียังจ่ายเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูลูกเท่าเดิม ไม่สอดคล้องกับค่าใช้จ่ายที่แพงขึ้น ภรรยาแก่ตัวมีอายุไม่สามารถทำงานมีรายได้เช่นเมื่ออายุยังไม่มาก ทำให้เดือดร้อน ค่าใช้จ่ายที่ตึงตัว เกิดภาวะเครียดที่ต้องรับผิดชอบลูกที่เติบโตขึ้นอยู่ในระหว่างการศึกษาล่าเรียน

ผลกระทบทางด้านเวลา

คำพูด เป็นอาวุธที่ร้ายกาจมาก ดังคำประพันธ์ ของสุนทรภู่ กวีเอกของไทย ที่กล่าวไว้ในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี ที่ว่า “แม่น้เจ็บอื่นหมื่นแสนจักษุแคลนคลาย เจ็บจนตายนั้นเพราะเหน็บให้เจ็บใจ” คำประพันธ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า คำพูดจึงมีอำนาจทำลายจิตใจได้อย่างเจ็บปวดมากที่สุด

การที่สามีภรรยา ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เมื่อเกิดความขัดแย้งไม่เข้าใจกัน การไม่รู้จักรั้วจัดการปัญหาให้คลี่คลายไปในทางที่ดี สามีภรรยาบางคู่จึงใช้อารมณ์พูดที่รุนแรงเมื่อเกิดปัญหขึ้นในครอบครัว การที่สามีทะเลาะวิวาท ต่ำทอภรรยาด้วยการระแวงหึงหวง คำด่าที่รุนแรงจะสะท้อนจิตใจและฝังใจไปนาน คิดถึงคำด่าเมื่อไรก็เจ็บแปลบใจเมื่อนั้น บางทีสามีเป็นฝ่ายหา

เรื่องทะเลาะ ดุด่าภรรยา ตะโกนด่าเสียงดังลั่น หรือความโกรธทำให้สามีบันดาลโทสะเข้าทำร้ายร่างกายภรรยาต่อหน้าบุคคลอื่น ซึ่งบุคคลที่สาม เช่น เพื่อนบ้านผู้เห็นเหตุการณ์และได้ยินคำรุนแรงเหล่านั้น ภรรยาต้องอับอายเพื่อนบ้าน หรือบุคคลที่สาม ภรรยารู้สึกเสียศักดิ์ศรี ระวังว่าสังคมจะดูหมิ่น เกิดความรู้สึกไม่ดีไม่สบายใจ อึดอัดใจ เครียด เสียสุขภาพจิต ไม่มีความสุข การที่สามีใช้อำนาจชายเป็นใหญ่ใช้อารมณ์โกรธผรุสวาทถ้อยคำหยาบคายกับผู้เป็นภรรยา ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ชายเหนือหญิง ผู้หญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบผู้ชาย

ผลของความรุนแรงในครอบครัวที่มีผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัว

ชีวิตสมรสหรือชีวิตคู่ที่เกิดความร้าวฉาน และกลายเป็นความรุนแรงในครอบครัว วงจรความรุนแรงที่ผลิตซ้ำด้วยระบบชายเป็นใหญ่ในครอบครัว มีผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะลูกสาวที่เป็นเพศหญิงมีความบอบบาง อ่อนแอเช่นเดียวกับแม่ ย่อมได้รับผลกระทบโดยตรง จากกลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมวิจัยทั้ง 14 คน มีผลกระทบต่อลูกสาวจากความรุนแรงในครอบครัวทั้งสิ้น แต่แตกต่างกันในบริบทที่ไม่เหมือนกัน เช่น จากการบอกเล่าของเก๋ที่นำลูกสาวที่เกิดโดยถูกข่มขืนมีท้องไม่พึงประสงค์มาเลี้ยงในครอบครัวกับสามีคนปัจจุบัน พอสรุปได้ว่า แม่ลูกสาวเก๋จะเคยมีอะไรพิเศษกับสามีเก๋ ซึ่งอยู่ในฐานะพ่อเลี้ยง แต่เก๋จับไม่ได้ไล่ไม่ทัน เพราะเธอทำงาน ออกค้าขายต่างจังหวัด เธอจึงไม่ได้สนใจหรือเครียดกับปัญหาของลูกสาวในระยะนั้น อีกทั้งเธอรักสามีมาก และไว้วางใจสามีเธอ แต่ลูกสาวก็สร้างประวัติศาสตร์ซ้ำรอยเธอที่มีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสกับผู้ชายขณะมีอายุเพียง 19 ปี ซึ่งเป็นนายตำรวจ เธอโกรธและตีลูกสาว จนกระทั่งลูกสาวหนีไปอยู่กินกับสามี ภายหลังลูกสาวกลับมาขอโทษเธอ จึงได้จัดการแต่งงานจดทะเบียนสมรสให้ลูกสาว เก๋จึงคลายใจ เมื่อเก๋มีปัญหาคอรัว เพราะสามีนอกใจไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น เก๋เข้าขอความช่วยเหลือจากสมาคมสงเคราะห์ครอบครัวเป็นกิจกรรมการกุศลแห่งหนึ่ง เจ้าหน้าที่ต้องการสอบถามเรื่องราวจากปากคำของลูกสาวมาประกอบหลักฐาน เมื่อเก๋ให้ลูกมาเป็นพยานบุคคล ลูกสาวกลับตอบไม่ตรงกับที่เก๋แจ้งไว้กับเจ้าหน้าที่ จึงขัดแย้งกัน เพราะลูกสาวไม่ได้อยู่ร่วมบ้านขณะเกิดเรื่อง ลูกสาวแยกบ้านมีครอบครัวไปแล้ว จึงไม่รู้ว่พ่อแม่มีเรื่องบาดหมางใจกัน ลูกสาวของเก๋ขาดความผูกพันกับเก๋มาตั้งแต่เกิด จากที่เก๋เล่าว่าเธอฝากลูกให้แม่เลี้ยงตั้งแต่เกิด เด็กจึงไม่มีความรักความผูกพันกับแม่แท้ ๆ เท่าที่ควร พอลูกสาวโตขึ้นรู้ว่าไม่มีพ่อ เด็กจะมีปมด้อยไม่รักแม่ ดูถูกแม่และไม่เชื่อฟังแม่ เมื่ออาศัยรวมบ้านกับพ่อเลี้ยง ความใกล้ชิดกับพ่อเลี้ยงทำให้ลูกสาวซึ่งอยู่ในวัยรุ่นมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง ให้ความเชื่อถือนรักใคร่พ่อเลี้ยงซึ่งเป็นเพศตรงกัน ซ้ำมากกว่าแม่ของตน จึงเข้าข้างพ่อเลี้ยงว่า แม่กับพ่อไม่มีปัญหากัน ส่วนลูกชายกับลูกสาว

ของเกที่เป็นลูกของสามี ต่างใช้เงินสร้างภาระให้แก่ผู้เป็นแม่ สามีจ่ายค่าเลี้ยงดูน้อยไม่พอ ค่าใช้จ่ายตามสภาพจริง ทำให้ภรรยาและลูกเดือดร้อนในชีวิตความเป็นอยู่หลังหย่าร้างกัน

ส่วนผลกระทบต่อลูกสาวของทราย เธอให้ความคิดเห็น ว่าลูกสาวไม่มีปัญหาอะไรหลัง พ่อแม่หย่าร้างกัน ลูกสาว 2 คน อยู่กับทรายกำลังเรียนระดับมัธยมต้น ม.3 และ ม.1 ลูกน่ารักเชื่อฟังแม่อยู่ในโอวาทตั้งใจเรียนดีสอบได้ที่ 1 ของห้อง เรียนอยู่ห้องเด็กเรียนดี แต่ครั้งดิฉันถามความรู้สึกของลูกสาวเธอ ลูกสาวคนโตบอกว่าเธอเคยไปอยู่กับพ่อและแม่เลี้ยง แม่เลี้ยงพูดติเตียนไม่รัก เธอไม่สบายใจ แล้วแม่ก็มารับกลับมาอยู่กับแม่ ตอนหลังไม่ได้ไปอยู่กับพ่อ ถ้าคิดถึงก็โทรศัพท์คุยกับพ่อ ดิฉันให้ความเห็นลูกสาวของทรายว่า ควรให้ความเคารพรักทั้งแม่และพ่อผู้ให้กำเนิด รักแม่ห่วงใยแม่ให้มาก แม่พ่อแม่จะไม่เข้าใจกันและแยกทางกัน แต่ลูกต้องเข้าใจพ่อแม่

จากการบอกเล่าของลูกสาวทราย พอจะเห็นได้ว่า ลูกสาวยังมีความเศร้าอยู่ลึก ๆ ที่พ่อแม่ต้องแยกทางชีวิตกัน และลูกสาวยังคิดถึงและห่วงใยพ่อ แม้จะมีแม่ที่ให้ความรักความอบอุ่นเป็นทั้งแม่และพ่อ แต่ในส่วนลึกของจิตใจเด็กนั้น ยังคิดถึงห่วงใยพ่ออยู่เสมอ เพราะลูกสาวของทรายได้รับความรักจากพ่อขณะอยู่พร้อมหน้ากันพ่อแม่ลูกมาร่วม 10 ปีนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตาม กาลเวลาเมื่อลูกสาวเติบโตขึ้น ความรักความผูกพันที่อยู่กับแม่คงจะทำให้ลูกสาวเข้มแข็งรักและผูกพันกับแม่ จนคิดถึงพ่อน้อยลง และมีเพียงความรู้สึกว่ามีพ่อเพียงในนามเท่านั้น ขณะนี้ลูกสาวของทรายมีความประพฤติดีเรียบร้อย เป็นเด็กดีรู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดีได้ เธอจึงเป็นเด็กที่ดีมีคุณภาพ ไม่เป็นเด็กมีปัญหาเหมือนเด็กที่พ่อแม่แยกทางกันแล้วกลายเป็นเด็กมีปัญหา หรือเป็นภาระของสังคมแต่อย่างใด

สามีหิวผู้เป็นพ่อของลูกสาว กลับเที่ยวไปมาหาสู่ ลูกสาวให้เงินพ่อใช้ ซึ่งทำให้รู้ว่า ลูกสาวยังรักพ่อและกตัญญูต่อพ่อของตน สำหรับผลกระทบต่อความรุนแรงของลูกสาวของขึ้น ลูกสาวเห็นการกระทำความรุนแรงที่พ่อตบตีแม่อยู่เป็นประจำ ลูกสาวยังเล็ก ๆ ได้แต่ตกใจกลัวร้องไห้ เพราะลูกสาวยังเด็กอยู่ไม่ประสีประสา ครั้นโตพอรู้ความ เด็กจะซึมซับพฤติกรรมการใช้อารมณ์รุนแรงเข้าจัดการปัญหา เมื่อไม่พอใจ สังเกตจากลูกสาวของขึ้นที่เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ชอบหยอกล้อ กลั่นแกล้งเพื่อนแรง ๆ และเด็กชอบออกนอกบ้าน กลับบ้านเย็น ขณะอยู่ในวัยรุ่น อยากหาความสุขนอกบ้านมากกว่ามาเจอจะเจอปัญหาวุ่นวายเกรี้ยวกราดคำทอของผู้เป็นพ่อที่ทะเลาะกับแม่อยู่เป็นประจำให้เห็นจนชินชา ส่วนผลการเรียนของลูกสาวขึ้น มีผลการเรียนค่อนข้างต่ำ ไม่ค่อยตั้งใจเรียน คบแต่เพื่อนวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมซุกซนเช่นกัน แต่ระยะหลังจากการได้พูดคุยกับดิฉันผู้ศึกษางานวิจัยเรื่องนี้ ได้ปรับความคิดให้เขา รู้สึกว่าตั้งแต่ไปสัมภาษณ์แม่ของเด็ก ทำให้เด็กมีพฤติกรรมปรับเปลี่ยนดีขึ้น ไม่บ่นหนักใจลูกเหมือนเดิม ส่วนลูกสาวของปุ้ม ปุ้มใช้ชีวิตคู่กับสามี และเคยตั้งครรภ์แล้วแท้งไป สามี ปุ้มไม่ค่อยได้อยู่กับปุ้ม เพราะ

เขาเลือกอยู่กับผู้หญิงอีกคนหนึ่ง แต่มาอยู่กับป๋มเป็นครั้งคราว ป๋มมีลูกกับสามี เป็นลูกสาว 2 คน แต่ลูกยังเล็กอยู่ ลูกสาวป๋มคนโตเคยเห็นพ่อตบตีกันเมื่ออายุได้ 7 ขวบ ยังช่วยหาไม้จะมาตีพ่อ แต่ย่าเข้าไปแย่ง และกลับเอาไม้ที่ลูกสาวหามาตีลูกสาวเสียเอง ลูกสาวคนเล็กเพิ่ง 2 ขวบ ยังไม่รู้เรื่อง จึงไม่มีผลกระทบด้านจิตใจ ลูกสาวคนเล็กไม่ได้อยู่กับป๋มขณะนี้ เพราะเธอหนีเจ้าหนี้ จึงฝากลูกสาวคนเล็กไว้กับผู้หญิงภรรยาคนที่สองของสามีให้ช่วยเลี้ยงดูแทน หากจะมีผลกระทบก็คือลูกสาวแยกกันอยู่กับแม่ ส่วนลูกสาวคนโตการเรียนอ่อน ไม่สนใจเรียน และย้ายโรงเรียนบ่อย การเรียนไม่ประติดประต่อ อันมีผลกระทบจากการที่พ่อแม่แยกกันอยู่ และเห็นการทะเลาะของพ่อแม่อยู่เสมอ จนชินต่อพฤติกรรมรุนแรงในครอบครัว สำหรับผลกระทบของความรุนแรงในครอบครัวต่อลูกสาวออร์ ลูกสาวโอรสที่พ่อไปมีผู้หญิงคนใหม่ ลูกสาวกล่าวโทษพ่อ และบอกกับพ่อว่า “ระวังเถอะพ่อไปทำอะไรไม่ดีไว้ กรรมจะตามมาถึงลูกสาวของพ่อ” และก็เป็นดังคำที่ลูกสาวพูด ความเสียใจของลูกสาว ทำให้ลูกสาวไม่ตั้งใจเรียน ลูกสาวกำลังเรียนระดับมัธยมปลาย เพิ่งจะเข้าเรียนสายอาชีวะ กลับเถาะแต่เกี่ยวกับเพื่อนชาย กลางค่างกลางคืน ดื่มเหล้าเบียร์เมามาย อรผู้เป็นแม่คิดว่าลูกสาว ไม่ให้แต่งตัวเสื้อสายเดี่ยว นุ่งขาสั้น ไว้ผมปกหน้าตา ก็เถียงทะเลาะและหนีออกจากบ้าน ส่วนลูกชายก็เช่นกัน เถาะคบแต่เพื่อนไม่ดี มีแต่กินเหล้าเมายา ขอแต่เงิน ไม่ให้ก็ทุบข้าวของ ขว้างปา ค่าเสียหาย” ออร์บอกว่า “ดิฉันกลัวใจมาก สามีก็ไม่เคยมาเหลียวแล ช่วยแก้ปัญหา ไม่ส่งเงินค่าเลี้ยงดู ตกหนักที่ดิฉันคนเดียว กลุ่มที่สุดเลยไม่รู้จะแก้ปัญหาอย่างไร ”

จากปัญหาการแยกกันอยู่อย่างเด็ดขาดของออร์กับสามี ลูกทั้งสองคนอยู่กับออร์ สามีไม่ส่งเสียค่าเลี้ยงดูตกเป็นภาระของออร์แต่ผู้เดียว ลูกเสียใจน้อยใจที่เห็นพ่อแม่หย่าร้างกัน ลูกสาวและลูกชายมีพฤติกรรมเถาะ คบเพื่อนไม่ดี เถาะกลางคืน ค่าทะเลาะแม่ ขอเงินใช้ฟุ่มเฟือยสร้างความทุกข์ใจให้ออร์เป็นอย่างมาก ลูกไม่รักดีไม่เชื่อฟังเถาะ ออร์ต้องเผชิญชีวิตความลำบากแต่ผู้เดียว ส่วนฟ้า เป็นกลุ่มผู้หญิงผู้ร่วมวิจััยคนเดียวที่ลูกสาวสองคนของเธอไม่มีปัญหา เพราะฐานะครอบครัวดี พ่อแม่ยังรักกัน ลูกตั้งใจศึกษา สอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งได้ ลูกคนสุดท้ายก็ตั้งใจเรียน ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวฟ้า เป็นเพียงความห่างเหินที่สามีมีงานมารัดตัว เสียสละให้กับงานมาก จนไม่มีเวลาอยู่กับครอบครัว ลูกสาวแม้จะเหาะบ้าง แต่เข้าใจพ่อและรักพ่อกมาก เป็นความผูกพันที่เข้าใจกัน จึงไม่มีปัญหาต่อพฤติกรรมแต่อย่างใด

ส่วนลูกสาวพีเปี่ยม เมื่อแต่งงานแล้วได้แยกออกจากครอบครัวพ่อแม่ แต่ไม่นานลูกสาวมีเรื่องทะเลาะกับสามี ถึงขั้นทำร้ายตบตีกันบ่อย ๆ ขณะมีลูก 2 คน และได้หย่ากันที่สุดในที่สุด จากการบอกเล่าของหลานพีเปี่ยมที่เรียนอยู่ชั้นมัธยมต้นเป็นเพื่อนรุ่นเดียวกับแจ้ลูกสาวของขึ้น จักเธอเล่าให้ดิฉันฟังในตอนเที่ยงวันหนึ่งว่า

หนูเคยคิดฆ่าตัวตาย ตอนอยู่ ม.1 เสียใจที่พ่อแม่เลิกกัน ตอนหนูอายุ 12 ปีพ่อแม่ไม่น่าหย่าร้าง เคยนึกเปรียบเทียบว่า พ่อแม่เราไม่เหมือนพ่อแม่เพื่อนอยู่กันครบ ทุกวันหนูอยู่กับยาย ต้องขอเงินยายใช้ หนูรักพ่อแม่ มีความหวังอยากให้คืนดีกัน พ่อไม่มีลูกกับแฟนใหม่ แม่ก็ไม่มีลูกกับแฟนใหม่ แม่มาเยี่ยมบ้าง แต่มาขอเงิน ยาย แฟนแม่ไม่ชอบพวกหนู (จิกกับน้อง) ลำพังหนูแต่ละวันก็เป็นที่รองมือรองเท้า ตาอยู่แล้ว หนูเรียนไม่รู้เรื่อง ตา (สามีพี่เปี่ยม) เป็นคนกตัญญูที่สุด หนูอยู่โรงเรียนมีความสุข มันหดหูทุกครั้งที่เข้าบ้าน หนูชอบอ่านหนังสือการ์ตูนมากเพราะช่วยคลายทุกข์ได้ ”

ส่วนลูกสาวของขึ้นได้เล่าให้ดิฉันฟังว่า “พ่อเคยตีหนู จับหนูมัดลงโถง หนูล้าลักแทบตาย สาเหตุเพราะน้องหนูถูกกัด พ่อเห็นเข้าโมโหหนูมาก หาวาสั่งให้ดูแลน้องแล้วไม่ดู พ่อโมโหร้ายมาก มีครั้งหนึ่ง น้องหนูร้องไห้ไม่หยุด พ่อเลยจับน้องผูกกับต้นไม้ ห้อยหัวลงมา แล้วเอาพริกป่นใส่ตาที่หน้าน้อง เสียงน้องร้องลั่นปวดแสบหน้า เวทนา หนูก็เข้าไปช่วยน้องไม่ได้ “

จากการบอกเล่าของหลานพี่เปี่ยมและลูกสาวของขึ้นดังกล่าว ทำให้รู้ถึงผลของความรุนแรงในครอบครัวพี่เปี่ยม และของขึ้น ส่งผลถึงลูกสาวและหลานสาว ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว ลูกสาวต้องหย่าร้างกับสามี ลูกของลูกสาว (หลานพี่เปี่ยม) ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความรุนแรงในครอบครัวของพ่อแม่ และความรุนแรงในครอบครัวของตายายอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง ทางออกของเธอก็มีความสุขเมื่ออยู่โรงเรียนได้เล่นหยอกล้อกับเพื่อนกลุ่มซุกซน เด็กกลุ่มนี้บอกว่า จิกมีพฤติกรรมชอบแกล้งเพื่อนแรงๆ ซึ่งเป็นพฤติกรรมก้าวร้าวแสดงออกจากความทุกข์ที่ได้รับในครอบครัวของตายาย ส่วนลูกสาวขึ้นเล่าว่าพ่อบอกว่าเธอเป็นลูกที่ไม่ตั้งใจให้เกิด

ผลกระทบต่อตัวผู้หญิง หลังการหย่าร้าง

ชีวิตเก้หลังหย่าร้างกับสามี

เก้มีการศึกษาน้อย อายุวัยกลางคนจะคิดเริ่มต้นทำงานที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว เธอไม่เคยทำงานบ้าน ทำอาหารไม่ได้ จึงไม่คิดเรื่องค้าขาย ครั้นจะทำงานบริษัทค้าโคไฟอย่างสามี เก้ไม่มีทุนทำค้า เก้จึงหันเข้าสู่วงการสนามม้า ที่มีผู้มีอิทธิพลซึ่งเธอรู้จักสมัยยังอยู่กับสามี และเคยเป็นเจ้าของคอกม้าที่ลงแข่ง และเล่นพนันบอล เป็นลูกมือนักเลงบ่อนพนัน เก้บอกว่า

ทุกวันนี้ถามว่าหนูมีเงินไหม หนูไม่มีเงินเลย หนูทำอะไรรู้ไหม เสาร์อาทิตย์เ็นวันหยุด หนูทำบอลเพราะหนูไม่มีการศึกษา พอรับบอลเ็นส่งให้โต๊ะใหญ่เค้าไป ฟุตบอลต่างประเทศเ็นแหละ เค้าแพงมา หนูก็ส่งให้โต๊ะใหญ่เค้าไป คือผ่านไป ให้เค้าไป แล้วเราก็ตมมูติว่าส่งไป ล้าน สองล้าน ห้าแสน อะไรอย่างนี้ เรายังจะได้ค่าน้ำสามพัน สี่พัน นี่เราได้จากตรงนี้ เรายังไม่มีอาชีพแล้วเราจะเอาอะไรเลี้ยงลูก 2 คนล่ะ หนูก็หันเหชีวิตด้วยการเข้าสนามม้า เพราะหนูเคยทำม้าแข่ง แล้วขาดทุน ยี่สิบล้านเลยเลิก ปัจจุบันนี้ หนูยอมรับตรง ๆ เลยว่า ก็คือเรื่องจริง หนูก็เข้าไปแทงม้า ที่แฟนทั้งหนูไปอยู่กับหญิงอื่น พี่ชายที่เคยนับถือกันมานาน มีความผูกพันกันอยู่ก่อน ทั้งพี่เขาเองก็เ็นจะเลิกกับภรรยาไม่นาน เรายังปรับทุกข์สุขกัน และหนูมีข่าวดีจะบอกพี่ คือหนูกับพี่ชายคนนี้ตกลงจะแต่งงานกัน เขารักหนู ส่วนหนูยังเ็นองสามเีย และห่วงเขาอยู่ แต่ตอนนี้หนูทำใจได้แล้ว และตอบตกลงจะแต่งงานกัน เขาเลยช่วยเ็นธุระจัดการหย่ากับแฟนให้เสร็จ ไม่มีปัญหาอะไรแล้ว

จากการบอกเล่ามาของเก้ ชีวิตหลังแยกกันอยู่กับสามเียที่เ็นฝ่ายทิ้งเธอไป ทั้ง ๆ ที่อยู่กินกันมาร่วมยี่สิบกว่าปีอย่างมีความสุข เก้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงอย่างมาก เธอไม่มีรายได้ เพราะไม่ได้ทำค้ำกับสามเียอีก สามเียไม่ส่งเสียเลี้ยงดูให้พอเ็นียง เธอต้องอยู่อย่างลำบากกับลูกสองคน เก้จึงหันหน้าเข้าสู่วงการพนัน ทั้งการแข่งม้า และการพนันบอล ซึ่งเคยทำมาก่อน เธอใช้อิทธิพลของวงการนักพนัน ไขว้ให้ผู้หญิงคนนั้นหยุดรุกรานเธอ เก้ได้ประสพความสุขในชีวิตในภายหลัง เธอตอบโต้สามเียด้วยการหย่าร้างกับสามเีย และมาแต่งงานใหม่กับชายที่มีทั้งเกียรติและฐานะ และรักเธอมานาน

ชีวิตทนายหลังหย่าร้าง

ทนายหลังจากหย่าร้างกับสามเียที่เคยเ็นแม่บ้านให้สามเียอย่างเดียว ก็ได้ผันตัวกลับมาทำธุรกิจขายเสื้อผ้าเช่นเดิม เธอเรียนออกแบบเสื้อผ้ามาก่อน ดังนั้น เธอจะถนัดในเรื่องเกี่ยวกับเสื้อผ้า ทนายบอกว่า “เพราะเราต้องหารายได้ให้ตัวเอง และเลี้ยงลูก เรายังรู้ว่าเราทำได้เราจะตั้งตัวเองได้ เรายังเ็นอยู่ด้วยตัวเองได้ เรายังคิดอย่างนั้น ลูกทนายอยู่กับทนาย เธออบรมสอนลูกสาวทั้งสองว่า

ก็คือสิ่งที่ลูกต้องทำคือ ให้รักพ่อแม่อยู่เหมือนเดิม บอกให้ลูกรู้ว่าพ่อแม่ไม่เข้าใจกัน ลูกต้องเข้าใจ อย่าให้ห่วงตรงนี้ ลูกยังมีพ่ออยู่ ลูกเรารู้ว่าพ่อก็รักเขา เขาก็รักพ่อ เขาก็รักแม่ แล้วแม่ก็รักเขา เรื่องคนอื่นไม่ต้องไปใส่ใจ หน้าที่ของลูกรักพ่อแม่ ตั้งใจเรียนแล้วก็เป็นคนดีอย่างนี้ เราจะสอนลูกแบบให้พึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือตนเอง เราไม่ได้สอนลูกให้ไปพึ่งเพื่อน การคบเพื่อน ไม่ใช่ว่าจะพึ่งพาเขาหรือคบเพื่อผลประโยชน์อะไร

ซึ่งในเวลาต่อมาทรายได้รู้จักกับหนุ่มต่างประเทศที่ทำงานมีตำแหน่งสำคัญมีเงินเดือนสูง เขาเข้าใจเธอและเข้ากับลูกสาวเธอได้ แต่เธอกับเขายังไม่ได้ลงเอยแต่งงานกัน คบเป็นเพื่อนสนิท ตอนนี้นัหนุ่มต่างประเทศคนนั้นกลับไปทำงานที่ต่างประเทศ แต่เขายังส่งข่าวคราวและส่งเงินมาให้เธอใช้จ่ายและช่วยค่าเลี้ยงลูกสาวด้วย ทรายบอกว่าหลังการหย่าร้าง สุขภาพจิตดีขึ้น แต่มีอุปสรรคทางการเงินบ้างเพราะต้องเลี้ยงดูลูกสาวทั้งสองคน

ชีวิตวินหลังหย่าร้าง

วินมีสามีใหม่ หลังจากการจดทะเบียนหย่าร้างกับสามีเก่า และแยกกันอยู่มาได้รวม 5 ปี เมื่อวินหย่าร้างนานหลายปี เธอก็ตัดสินใจมีสามีใหม่เพื่อช่วยครอบครัว เพราะต้องดูแลลูกสาว วินอยู่กินกับสามีใหม่โดยไม่ได้แต่งงานจดทะเบียนสมรส สามีส่งเสียให้ค่าเลี้ยงดู วินมีลูกชายกับสามีคนปัจจุบัน 1 คน อายุ 6 ปี สามีใหม่วินดื่มสุราจัดจนเป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง และป่วยเป็นโรคตับแข็ง วินเคยป่วยเป็นโรคมะเร็งปากมดลูก แต่เป็นระยะเริ่มต้น เธอรักษาหายขาดแล้ว วินเล่าให้ฟังว่า “หนูก็รู้หรือกว่าเป็นโรคอะไร คือตอนแรกมันมีตกขาวมาก หนูก็เอะใจ เพื่อนเขาก็บอกให้ไปตรวจ พอตรวจเสร็จหมอบอกว่าเป็นมะเร็งปากมดลูกระยะเริ่มต้น หมอก็ให้รักษาโดยฝังแร่ “ดิฉันถามว่า “ทำอย่างไรบ้าง” วินบอกว่า “หมอเขาก็ฉีดยาชาแล้วก็สอดแร่เข้าไปในช่องคลอด” “เจ็บมากไหม” “ก็เจ็บแสบอยู่เหมือนกันแต่ยาชาออกฤทธิ์ก็ไม่เท่าไร หนูรู้ตัวหมดนะ ตอนหมอรักษา” “เสียค่ารักษาแพงไหม” “หนูใช้บัตรประกันสังคม ไม่ได้ใช้เงินอะไร” “รักษาอยู่นานไหม” “ก็เดือนกว่า” “หายดีแล้วหรือ” “หายดีแล้ว จนทุกวันนี้หนูก็ไม่เป็นอะไร ก็ทำงานแข็งแรงเป็นปกติ” “โชคดีมากเลยนะ ใครป่วยเป็นมะเร็งส่วนมากหายยาก ยิ่งเป็นมะเร็งปากมดลูก ยิ่งน่ากลัว นับว่าวินโชคดีมากที่รักษาหายไม่ได้เสียเงินทองมาก”

หลังจากหย่ากับสามีโดยจดทะเบียนหย่ากันแล้ว วินพาลูกไปอยู่กับแม่ ฝากแม่เลี้ยงที่บ้านเกิดต่างจังหวัด ตัวเองเข้ากรุงเทพฯ มาหางานทำและส่งเงินให้แม่ช่วยเลี้ยงลูกให้จนกระทั่ง

หวินได้พบกับสามีคนใหม่คบหาดูใจกันแล้วตัดสินใจอยู่กินกัน สามีหวินเป็นยามสถานที่ราชการแห่งหนึ่ง เธอมีลูกกับสามีใหม่ 1 คน เป็นลูกชายอายุ 6 ขวบ สามีใหม่ของหวินรับผิดชอบเลี้ยงดูดี ต่างกับสามีคนแรก ส่วนนิสัยสามีใหม่ดีตรงที่ไม่เคยดุด่า ไม่ทำร้ายร่างกายเธอ มีความรับผิดชอบ จ่ายเงินค่าเลี้ยงดูเธอกับลูก แม้เงินเดือนสามีเป็นยามโรงเรียนจะน้อยก็ตาม เธอเห็นความดีของสามีใหม่ แต่เสียเรื่องดื่มสุรา ดิฉันอดสงสัยเรื่องกลืนสุรา ถามเธอว่า “แล้วเวลานอนด้วยไม่เหม็น กลิ่นเหล้ามากเธอ” หวินบอกว่า “ไม่มี / ไม่มีกลิ่นเลยคะ เขาอาบน้ำ ล้างปากคอสะอาด ไม่ได้ดื่มเหล้าตอนนอน เขาดื่มกลางวัน” หวินไม่เคยมีเรื่องทะเลาะตบตีกันกับสามีคนใหม่นี้เลยแม้สามีจะดื่มสุราจัดก็ไม่เคยเมาอาละวาด แต่หวินเคยป่วยเป็นโรคมะเร็งปากมดลูก เธอรักษาด้วยบัตรประกันสังคม 30 บาทรักษาทุกโรค จนหายขาดแล้วตอนนี้ และเมื่อไม่กี่เดือนนี้สามีเธอที่ป่วยด้วยโรคตับแข็ง ได้เสียชีวิตแล้วอย่างสงบที่บ้านแม่ของเขาที่อยู่ในจังหวัดทางภาคเหนือ หวินกลายเป็นหม้ายรอบสอง ที่ครั้งแรกเป็นหม้ายเพราะหย่าสามี และครั้งหลังเป็นหม้ายเพราะสามีตาย หวินเลี้ยงลูกชายคนเล็กอายุ 6 ขวบแต่ลำพัง เธอไม่คิดมีสามีอีกแล้ว

ชีวิตหลังการหย่าร้างของกร

หลังจากหย่าขาดจากสามี กรไม่ได้ทำงานอะไร ใช้จ่ายอย่างประหยัดจากเงินเดือนของลูก ๆ ที่สามีเป็นคนจ่ายให้และเงินจากการเก็บหอมรอมริบของกรเอง เนื่องจากกรคิดว่า การลงทุนทำธุรกิจหรือค้าขายเป็นการลงทุนที่มีความเสี่ยงค่อนข้างมาก และจำเป็นต้องศึกษารายละเอียดอย่างรอบคอบ ครั้นจะหางานทำด้านบัญชีที่เธอถนัดเมื่อครั้งเป็นสาวทำงานในสำนักงานนั้น กรก็มีอายุมากเกินไป และไม่มีใบปริญญาบัตร กรเห็นว่าเธอไม่ควรตัดสินใจทำอะไรเพื่อเงินอย่างเดียว ควรให้เวลาดูแลลูก ๆ จะดีกว่า

กรบอกว่า “จากที่ได้หย่ากันแล้ว สุขภาพจิตเราดีขึ้น ไม่เครียด อยากไปไหน ไป อยากพาลูกไปไหนไป อยากไปกินตรงไหนไป แต่ว่าต้องอยู่ในขอบเขต ในวงเงินที่เขาให้” นอกจากนั้นกรมีเพื่อนชายซึ่งเป็นเพื่อนสมัยเรียนชั้นมัธยมต้น ที่คบหากันมาได้หวนมาพบกันพูดคุยเป็นเพื่อนที่ดีสนิทสนมกันใหม่ ถามข่าวคราวสารทุกข์สุกดิบกัน เพื่อนชายคนนี้หย่ากับภรรยามานานก่อนที่กรจะหย่ากับสามี ดังนั้นทั้งสองมีสถานภาพหม้ายเช่นกัน ความเป็นเพื่อนที่เข้าใจกันมาตั้งแต่เด็ก ทำให้เธอกับเพื่อนชายต่างเห็นอกเห็นใจกัน เขามาหาเยี่ยงเยียนเธออยู่เป็นประจำ กรจึงไม่เหงาเพื่อนชายของเธอก็เข้ากับลูก ๆ ได้ดี

ชีวิตหลังตัดสินใจหย่ากับสามีของแพร

สำหรับแพร เมื่อตัดสินใจหย่าขาดกับสามีโดยจดทะเบียนหย่าแล้ว เธอไม่มีห่วงกังวลใด ๆ ลูกสาวอยู่กับเธอ เธอพร้อมที่จะเลี้ยงลูกอย่างดีให้ความรักเอาใจใส่มากกว่าเดิม เพราะต้องทำหน้าที่ทั้งแม่และพ่อ หน้าที่การงานของเธอสามารถเลี้ยงลูกคนเดียวได้อย่างสบาย ต่อมาไม่นานแพรคบเพื่อนชายคนใหม่ เขาดีกับเธอมาก อีกทั้งเขามีอาชีพการงานรายได้มั่นคง เมื่อศึกษาคู่ใจกัน จนแน่ใจว่าเขาไม่รังเกียจลูกสาวของเธอและลูกสาวเข้ากันได้ดีกับเขาแล้ว แพรก็ตัดสินใจสมรสกับผู้ชายคนใหม่ของเธอ แพรได้ตัดสินใจทำอาชีพอิสระของตนเองโดยเปิดร้านสปา ย่านถนนที่ทำธุรกิจ มีเงินเก็บออม และได้ซื้อตึกแถวคูหาห้องหนึ่งไว้ เมื่อหมดสัญญาเช่าจึงย้ายมาทำธุรกิจที่ตึกห้องที่ซื้อไว้แต่อยู่ในย่านที่ไม่ค่อยเจริญเหมือนที่เก่า อีกทั้งเปิดร้านใหม่ ต้องรอเวลาอีกสักกระยะหนึ่ง แพรมีบุตรสาวคนหนึ่งกับสามีใหม่ สามีรักลูกเขามาก ส่วนลูกสาวคนโตของเธอก็รักน้องดี การศึกษาของลูกคนโตเรียนดีผลการศึกษาเป็นที่น่าพอใจ ลูกประพุดตัวเรียบร้อยดี ปัญหาพ่อเลี้ยงลูกเลี้ยงไม่มี สามีระมัดระวังตัวไม่ทำอะไรที่ประเจิดประเจ้อ ไม่ว่าเวลาจะอาบน้ำนุ่งห่มมิดชิด สามีสุภาพมาก แพรเองเฝ้าสังเกตเสมอ แต่ระยะหลังนี้ ลูกสาวคนโตเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น เป็นสาวรูปร่างเติบโตเร็ว ความผิวดึงดูดที่ลูกเจี๊ยบขี้นมไม่ค่อยพุดสูงสิงเหมือนก่อน และขอไปพบพ่อของลูก (สามีเก่า) ทุกสัปดาห์ เธออนุญาตให้ไปพบ หลังจากกลับมาลูกสาวจะรู้สึกสำนึกผิด แต่ไม่นานก็จะเฉยเมย ไม่เล่นกับน้องและอารมณ์ปรวนแปรพุดแค้นกับเธอ แพรพยายามเข้าใจลูกสาวคนโต และบอกกับลูกสาวว่าเธอยังรักลูกมากเหมือนเดิม มีอะไรก็ให้บอกกับเธอตรง ๆ ไม่ให้ปิดบัง แพรยังเลี้ยงแม่ของเธออยู่ร่วมบ้าน แม่ช่วยเลี้ยงหลาน เมื่อเธอทำงานบริหารร้านสปาของเธอ สามีจะโทรศัพท์ติดต่อให้รู้ว่าไปไหนมาไหนห่วงใยเอาใจใส่กันดีตลอดเวลา ซึ่งตามที่แพรบอกเล่า โดยภาพรวมชีวิตของแพรน่าจะประสบความสำเร็จสบายใจดี หากเฝ้าระวังความรู้สึกของลูกสาวคนโตที่อาจน้อยใจว่าตนเป็นส่วนเกินในครอบครัวใหม่ของแม่ ดิฉันได้สอนลูกสาวคนโตของแพร รู้ว่าเป็นเด็กเรียนดี นิสัยดี เข้าใจว่าคงเป็นอารมณ์วัยรุ่นที่สับสนระยะหนึ่งจึงไม่น่าห่วง

ชีวิตหลังหย่าร้างของพริม

หลังจากพริมเซ็นต์ใบหย่าให้สามี เธอให้ลูกสาวอยู่กับเธอ แต่หากลูกสาวจะไปหาพ่อเธอก็อนุญาต ลูกสาวยังรักพ่อห่วงใยพ่อ และไปมาหาสู่พ่อเสมอ สามีมีลูกกับภรรยาใหม่ของเขาลูกสาวของเธอยังคงไปช่วยเลี้ยงดูรักเอ็นดูเหมือนน้อง พริมเองก็รักลูกของสามีเคยอุ้มเลี้ยงดูอยู่

ระยะหนึ่ง เมื่อหย่าขาดจากกันกับสามีแล้ว พริมรู้สึกดีมีอิสระ สุขภาพจิตดี ดิฉันเป็นเพื่อนร่วมงานกับเธอก็เห็นว่าพริมสวยสดใสกว่าเดิมมากกว่าแต่ก่อน พริมบอกว่าไม่หงุดหงิด ไม่เครียดเหมือนก่อน สบายใจขึ้นมาก เป็นตัวของตัวเอง เงินทองมีกินมีใช้สะดวกใจ ลูกสาวของพริมอยู่เป็นเพื่อนแม่ เชื้อฟังแม่และเป็นเด็กดีมีน้ำใจ เธอเป็นที่ปรึกษาของลูก แม่ลูกไปไหนไปด้วยกันตลอดเวลา แทบว่าไม่ให้ลูกออกนอกสายตา เธอตั้งใจเลี้ยงลูกสาวคนเดียวให้สำเร็จการศึกษามีอนาคต ส่วนเพื่อนชายคนใหม่ของพริม เธอคบหาเป็นเพื่อนที่รู้จักกัน พริมยังไม่คิดเริ่มต้นชีวิตใหม่

ชีวิตนุ่นหลังแยกทางชีวิตกันอย่างเด็ดขาดกับสามี

หลังจากนุ่นได้ตัดสินใจแยกทางชีวิตกันอย่างเด็ดขาดกับสามี เพราะสามีสร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้เธอเหลือประมาณ การฉกฉวยหนี้สินให้นุ่นรับผิดชอบแต่ผู้เดียว ทั้งที่สามีเป็นฝ่ายนำเงินกูไปใช้กับภรรยาอีกคนไปค้าปุ๋ยแล้วขาดทุน นุ่นต้องหนีเจ้าหนี้ เพราะนุ่นเซ็นชื่อเป็นผู้กู้แต่ผู้เดียว จึงผูกมัดเธอคนเดียวให้รับผิดชอบ นุ่นไม่มีที่พึ่ง แม้แต่ญาติพี่น้องของเธอก็ฉีกใจกันเรื่องเงินยืมแม่ซึ่งแก่แล้วก็อยู่กับพี่สาว เธอขาดที่พึ่งพักพิง เงินมีติดตัวก็เหลือน้อย เมื่อรู้ข่าวจากสมาคมฯจึงมาขอพึ่งทางสมาคมเสริมสร้างครอบครัวฯ ให้หาทนายช่วยไกล่เกลี่ยประนอมหนี้ให้ ซึ่งทางสมาคมเสริมสร้างครอบครัวฯ ก็ช่วยเธอได้ นุ่นฝากลูกสาวสองคนไว้กับแม่สามี ส่วนตัวเธอได้ขออาศัยพักอยู่บ้านของสมาชิกสมาคมฯท่านหนึ่งสักระยะหนึ่งระหว่างการติดต่อกับทนาย หลังจากนั้นเธอไปช่วยเพื่อนชายชั่วคราวแกแหวโรงงาน และพักเช่าร่วมกับเพื่อน อาศัยเงินค่าแรงอยู่กินไปวัน ๆ สามีไม่ยอมให้นุ่นไปรับลูกมาเลี้ยง นุ่นน้อยใจและคิดถึงลูก ชีวิตนุ่นที่เคยประสบอุบัติเหตุจนความจำเสื่อม แม้ขณะนี้หายดีเป็นปกติ แต่พออายุมากขึ้น การไม่มีงานทำเป็นรายได้ของตนเอง นุ่นไม่มีเงินเป็นทุนรอนค้าขาย นุ่นจึงมองไม่เห็นทางที่จะชดเชยหนี้กับเจ้าหนี้ โดยอุปสรรค วัยและสุขภาพของเธอ ไม่เอื้อให้เธอเท่าที่ควร ทั้งอยู่ในภาวะเศรษฐกิจถดถอยเช่นนี้ อนาคตจะลงเอยอย่างไร นุ่นมองไม่เห็นทาง บางครั้งเธอคิดจะยอมให้เจ้าหนี้ฟ้องจับเธอเข้าคุก นุ่นบอกว่า เธอพร้อมจะเข้าคุกเสมอ เพื่อตัดปัญหาชีวิต

สรุปผลกระทบต่อผู้หญิงเอง และสมาชิกในครอบครัวหลังหย่าร้าง ในภาพรวม ผู้หญิงกลุ่มผู้ร่วมวิจัยส่วนใหญ่ หลังการหย่าหรือแยกกันอยู่อย่างเด็ดขาดจากสามีแล้ว ให้ความเห็นว่า มีความสุขสบายใจไม่ต้องทนทุกข์ กังวลกับการต้องเผชิญการทะเลาะเบาะแว้งรายวัน ความเครียดที่ทำให้จิตใจหมองเศร้าขณะทนอยู่ในชีวิตครอบครัวที่ประสบความรุนแรง มันบ่มเพาะอยู่นาน ได้มลายหายไปทันที ชีวิตมีอิสระ เป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ผู้หญิงบางรายเริ่มต้นชีวิตใหม่ บางรายมี

เพื่อนชายที่รักและดูแลเอาใจใส่กันดี เป็นเพื่อนคู่คิดและมีความสุขใจ พวกเขาต้องแบกภาระความเป็นทั้งแม่และพ่อเพื่อให้ลูกมีความอบอุ่นเหมือนครอบครัวปกติ แต่ในทางเศรษฐกิจค่อนข้างจะฝืดเคือง ส่วนใหญ่มีรายได้ตั้งตัว เพราะอยู่ในสถานะเศรษฐกิจ พวกเขาต้องระมัดระวังการใช้จ่าย อีกทั้งอายุมากขึ้นไม่สามารถหางานทำมีรายได้เช่นก่อนแต่งงาน สำหรับผลกระทบต่อลูก ส่วนใหญ่ผู้หญิงที่ตัดสินใจหย่า มักจะให้ลูกอยู่กับตนเอง เพราะความเป็นแม่จะดูแลเข้าใจลูกได้ดีกว่าผู้เป็นพ่อ ส่วนมากลูกประพฤติตัวดีไม่เป็นเด็กมีปัญหา อยู่ในโอวาทแม่ บางรายลูกยังไปมาหาสู่พ่อส่งข่าวคราวกัน และเข้าใจแม่และพ่อ

ผลกระทบต่อตัวผู้หญิงและสมาชิกในครอบครัว หลังการไม่หย่าร้าง

ชีวิตขึ้นหลังการไม่หย่าร้าง

ขึ้นยังคงใช้ชีวิตคู่อยู่กับสามีเจ้าอารมณ์ร้ายต่อไป เพราะอายุมากไม่มีงานทำที่มีรายได้เป็นของตนเอง และจำต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากสามีผู้มียาได้น้อย เธอได้อาศัยอยู่บ้านพักยามอันเป็นหน้าที่ของสามี และช่วยสามีเก็บเงินสร้างบ้านในต่างจังหวัด สามีอายุมากขึ้นมีโรคประจำตัว คือโรคความดันสูง ความสงสารเห็นใจเพราะอยู่กินกันมานาน ทำให้ขึ้นจำต้องดำรงอยู่กับครอบครัวต่อไป และ สามีเริ่มลดความรุนแรงลงเนื่องด้วยแก่ชรา และลูกนับวันโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ผู้เป็นพ่อต้องปรับพฤติกรรมความรุนแรงลงโดยปริยาย การให้อภัยและพยายามลืมอดีตที่ขมขื่น ความรักลูกจึงผูกพันผู้เป็นแม่มากกว่าสิ่งอื่นใด ส่วนลูกสาวคนเล็ก ที่เกิดกับสามีคนปัจจุบัน เป็นเด็กวันรุ่น ความประพฤติดีเชื่อฟังแม่พ่อ แต่ผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ สอบไม่ผ่านหลายวิชา เป็นผลมาจากครอบครัวที่มีความรุนแรง กับการคบเพื่อนที่ไม่ตั้งใจเรียนมีปัญหาคล้าย ๆ กัน ขึ้นรักลูกคนเล็กมาก ห่วงใยเอาใจใส่ เมื่ออาทิติยที่แล้ว ขึ้นตามลูกมาโรงเรียนเพราะลูกเรียนไม่สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องสอบแก้หลายวิชา ดิฉันพบเธอกับลูกได้ช่วยพูดอบรมแนะนำช่วยเหลือ และให้กำลังใจกัน ดิฉันถามถึงสามีของขึ้น เธอบอกว่า ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ส่วนลูก ๆ ของภรรยาเก่า เติบโต หางานทำ แยกครอบครัวไปแล้ว ส่วนลูกชายลูกสาวของขึ้นที่เกิดกับสามีเก่า มีงานทำแล้วพอเลี้ยงตัว มีครอบครัวแล้ว ได้ฝากลูกให้ขึ้นผู้เป็นย่าช่วยเลี้ยงดู บทบาทความเป็นแม่ เป็นย่า เป็นยาย ของขึ้น ทำให้ต้องแบกรับภาระการเลี้ยงดูลูกหลานอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เลย

ชีวิตหลังไม่หย่าของพี่เปี่ยม

ส่วนกรณีของพี่เปี่ยม เธอให้อภัยสามีเสมอมา เพราะเงื่อนไขยังรักสามี บั๊จยั้งฟังทางเศรษฐกิจ และความเป็นหน้าตาทางสังคม กับค่านิยมทางวัฒนธรรม ระบบผิวเดียวเมียวเดียว พี่เปี่ยมเป็นคนรุ่นเก่าจึงมีความอดทนเป็นที่ตั้ง และหวังว่า เมื่อสามีอายุมากขึ้น ความเป็นคนเจ้าอารมณ์คงลดน้อยถอยลง ซึ่งระยะหลังนี้ดิฉันไปเยี่ยมสอบถามพี่เปี่ยมบอกว่าสามีลดความเจ้าอารมณ์ไม่ค่อยเกรี้ยวกราดเหมือนก่อน อาจเป็นเพราะอายุมากขึ้น ลูก ๆ แยกตัวออกจากบ้าน มีงานทำไม่มารบกวน ส่วนหลานไปอยู่โรงเรียนประจำ ไม่มีใครอยู่ขวางให้รำคาญใจ สามีดื่มสุราน้อยลง อาจเป็นเพราะเศรษฐกิจรัดตัว ตั้งแต่ปลดเกษียณมา ไม่ได้สังสรรค์กับเพื่อนฝูง พี่เปี่ยมยังทำค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ พอช่วยเพิ่มรายได้ในครอบครัว สุขภาพจิตของพี่เปี่ยมดีขึ้นเมื่อสูงวัย

ชีวิตหลังตัดสินใจไม่หย่าของ อร

เมื่อสามีของอรแยกตัวไปอยู่กับผู้หญิงคนใหม่ อรต้องเลี้ยงลูกสองคนแต่ลำพัง สามีไม่ยอมส่งเงินเลี้ยงดูลูกทั้งสองที่กำลังวัยรุ่น กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษา เธอต้องยอมกลักรับกับชะตาชีวิตที่ตันแต่ปลายร้าย ซึ่งสวนทางกับครอบครัวอื่นที่ตันร้ายแต่ปลายดี ผลกระทบต่อลูกผู้ชายเกี่ยวกับเพื่อนगेเร่ ไม่ตั้งใจเรียน ลูกไม่เชื่อฟังเธอ ขู่ขอเงินไปดื่มสุรา สูบบุหรี่ เที่ยวเตร่ไปวัน ๆ ถ้าไม่ให้เงินลูก ลูกชายจะขว้างปาข้าวของให้เสียหาย ส่วนลูกสาวก็เช่นเดียวกัน ไม่เชื่อฟังเธอ หนีเที่ยวกับเพื่อนชายดึก ๆ ตื่น ๆ บางครั้งอรโกรธลูกมากที่ไม่เชื่อฟัง จึงตีลูก ผลกลับทำให้ลูกทำร้ายจิตใจเธอมากไปกว่าเดิม อรเสียใจและท้อใจมาก ทางออกของเธอคือฟังทางศาสนา เคยไปบวชชีพราหมณ์ สงบจิตตนเอง เธอพยายามเกลี้ยกล่อม และอ่อนข้อให้ลูก ปล่อยให้ลูกเรียน ระดับปวช. ให้สำเร็จ แม้ปัญหาทางการเงินของเธอตึงตัวเพราะเศรษฐกิจของแพง ลูกทั้งสองยังเรียนไม่สำเร็จยังช่วยเหลือตนเองไม่ได้ อรเคยกลับไปขอความช่วยเหลือจากสามี เขาปฏิเสธอย่างไม่มีเยื่อใย แถมยังขู่จะเอาชีวิตเธอว่า "อยากกินลูกตะกั่วไหม" หากมายุ่งเกี่ยวเขาอีก ความหวังที่สามีจะกลับมาอยู่เป็นคู่ชีวิตกับเธออีกครั้งช่างเลือนราง การตอบโต้ของอรมีวิธีเดียว คือจะไม่ยอมจดทะเบียนหย่าให้กับสามีอย่างเด็ดขาด

อรได้หันไปฟังทางศาสนา ได้บวชชีพราหมณ์ ในวันสำคัญทางศาสนา 3 วัน 5 วัน ตามแต่โอกาสจะอำนวย เพื่อทำจิตให้ว่าง เป็นสมาธิ ทำให้ลืมความทุกข์ได้บ้าง

ชีวิต ฟ้าไม่ได้ตัดสินใจหย่า

ในกลุ่มผู้หญิงร่วมวิจัยที่ประสบความสำเร็จในครอบครัว ฟ้าเป็นผู้หญิงคนเดียวที่มีความรุนแรงทางด้านจิตใจเล็กน้อย เพียงสาเหตุสามีไม่มีเวลาอยู่กับครอบครัว สามีมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูง มีงานรัดตัว ต้องไปประชุม จัดงานต่างประเทศ สัมมนาที่ต่างจังหวัดอยู่บ่อย ๆ ทำให้เธอเหงา ว้าเหว่ น้อยใจที่สามีไม่ค่อยได้อยู่บ้าน ไม่มีเวลาให้กับครอบครัว แต่ฟ้าไม่เคยคิดจะหย่ากับสามี เพราะเธอยังรักสามีเป็นปกติดี สามีก็รักเธอและลูกมาก เรื่องเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้ สามีเป็นฝ่ายจัดหามาอำนวยความสะดวกความสุขให้ภรรยาทุกอย่าง สามีมีรายได้สูงมีเกียรติในสังคม เป็นที่ชื่นหน้าชูตาของครอบครัว สามีไม่นอกใจเธอ สามีรักลูกสาวมาก ลูกของฟ้าเรียนดีเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย เชื้อพังแม่พอ ฟ้าต้องอยู่กับลูกสาวแต่ลำพังเมื่อสามีไปเพื่องานในหน้าที่ แม้ฟ้าจะเหงา น้อยใจ แต่เป็นความเคยชินมาหลายปี เธอปรับสภาพจิตใจได้ดีเสมอ ความรุนแรงด้านจิตใจที่เกิดกับเธอเป็นเพียงความรู้สึกชั่ววูบ เพียงครั้งคราวเท่านั้น

ชีวิตพี่หลินหลังตัดสินใจไม่หย่ากับสามี

พี่หลินให้ความเห็นในเรื่องชีวิตหลังแยกกันอยู่กับสามีโดยเด็ดขาดว่า ชีวิตหลังแยกกันอยู่ เฉย ๆ ปล่อย ๆ อยู่กันมาร่วม 50 กว่าปี ก็ยังผูกพันกันอยู่ แต่เธอสบายขึ้น เมื่อ 50 ปีก่อน เหมือนภูเขาทับลงมาที่ตัว ตอนนี้อยู่เหมือนนกภูเขาออกจากอก เธอจะปล่อยให้สามีใช้กรรมไปจนกว่าจะตายจากกัน ดิฉันถามเธอว่า “ถ้าสามีมาขอคืนดี จะยอมไหม” พี่หลินตอบว่า “ถึงกลับไปคืนดี ก็จะไปรับกรรมต่อเธอ อยู่กับเขามา 50 กว่าปี เหมือนภูเขาพังลงมาทับตัว ต้องไปหาภูเขามาทับตัวอีกเธอ” เพราะพี่หลินทนทุกข์ใจมานานแล้ว บั้นปลายชีวิตเธอจึงไม่ยอมทุกข์อีก เพราะรู้ว่าสามีไม่มีทางจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ดีได้ เธอจึงไม่อยู่ดูแลสามีในตอนแก่ชราปล่อยให้สามีรับกรรมของเขาเองต่อไปจนกว่าจะตายจากกัน พี่หลินบอกว่าใหม่ ๆ แยกกันอยู่ก็ยังงุ้มใจอยู่ แต่พอมาอยู่นาน ๆ เป็นปีแล้วรู้สึกอิสระดี สบายใจขึ้นกว่าอยู่ร่วมกัน และไม่เหลือความรักให้กับสามีแล้ว พี่หลินยังแข็งแรง เธอยังไปออกกำลังกายที่สวนลุมพินี รำไทเก็ก สุขภาพยังแข็งแรงดีมาก แม้จะอายุร่วม 73 ปี แต่ยังคงคล่องแคล่วมาก ส่วนชีวิตของลูกพี่หลิน 3 คน ลูกชายคนโต เป็นกัปตัน มีภรรยาแล้ว แต่ยังนอกใจภรรยาไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสกับหญิงอื่น ทำให้สะใภ้พี่หลินต้องเสียใจ เช่นเดียวกับพี่หลินผู้เป็นแม่สามี ส่วนลูกชายคนกลางมีตำแหน่งสูง แต่อยู่ได้

อิทธิพลครอบครัวแม่ของภรรยา พี่หลินไม่หวังพึ่งพิงลูกคนกลาง ส่วนลูกสาวคนเล็ก เป็นลูกสะใภ้ร้านขายทองย่านหนึ่ง ลูกเขยพี่หลินเที่ยวคลับบาร์ และเจ้าชู้ มีเรื่องให้ลูกสาวกลุ้มใจบ่อย ๆ เหมือนประวัติศาสตร์ซ้ำรอยพี่หลินผู้เป็นแม่

ชีวิตพรณหลังตัดสินใจไม่หย่ากับสามี

ชีวิตหลังการแยกกันอยู่อย่างเด็ดขาดของพรณ เธอบอกว่า สภาพจิตใจเธอดีขึ้น เพราะคนรอบข้างคือญาติพี่น้อง ลูกหลาน ช่วยเหลือดี หลุดพ้นจากภาวะเครียด ชีวิตเป็นอิสระ ไม่ต้องรอคอยเวลากลับบ้านของสามี ที่แต่ก่อนกลับบ้านไม่เป็นเวลา ไม่ต้องเครียดหรือคิดมาก เพราะทำให้เธอใจร้อน หงุดหงิดง่าย ที่เมื่อก่อนต้องทนกับพฤติกรรมความเจ้าชู้ของสามี และการกลับบ้านดึก ๆ ตื่น ๆ เธอต้องอดหลับอดนอน ทำให้เครียดมาก แต่หลังจากสามีแยกตัวออกจากบ้านเธอไปแล้ว สภาพชีวิตเธอดีขึ้น ไม่ต้องรอคอยเหมือนก่อน เป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ส่วนอุปสรรค ลูก ๆ ขาดพ่อ ลูกพยายามเป็นสื่อกลางช่วยไกล่เกลี่ยให้พ่อแม่คืนดีกัน แต่ครั้นเห็นพ่อแม่ทะเลาะกันบ่อย ๆ ลูกทุกซี้ใจ ลูกสาวเคยไปอยู่บ้านเพื่อนสนิทระยะหนึ่ง พรณต้องตามลูกกลับมาอยู่บ้านและปรับความเข้าใจกับลูก พรณบอกว่า บางครั้งเธอทำหน้าที่ทั้งพ่อและแม่ไม่สมบูรณ์

ชีวิตแจ่มหลังไม่หย่ากับสามี

แจ่มกับสามีไม่ได้อยู่ด้วยกันหลังจากสามีหนีออกจากบ้านเธอไปนานหลายปี ตอนแรกแจ่มจะขอหย่าสามี แต่สามีไม่ยอมหย่าให้เธอ ครั้นต่อมาอีกหลายปี สามีต้องการหย่า แจ่มกลับไม่มีเวลาไปจดทะเบียนหย่าให้สามี ทั้งญาติของแจ่มให้ความเห็นว่า “ไม่ต้องไปหย่าให้เขาปล่อยไว้อย่างนี้แหละ” แจ่มเล่าว่า สามีไม่ได้ติดต่อกับเธออีกเลย จึงแยกกันอยู่อย่างเด็ดขาดโดยปริยาย และไม่ได้จดทะเบียนหย่ามารวม 12 ปีแล้ว ซึ่งนานวันเข้าสภาพจิตใจของแจ่มดีขึ้น แจ่มบอกว่า “ไม่มีความรักเหลือให้เขาแล้ว แยกทางกันต่างคนต่างอยู่ ตั้งแต่เขาออกจากบ้านไป สามีไม่ยอมมาหาไม่ส่งเสียเลี้ยงดูเธอกับลูกเลย” แจ่มแค้นใจ แต่ก็ไม่ติดต่อสามี และไม่ง้อสามี เธอหันหน้าหันตาเลี้ยงดูลูกเธอ 2 คนอย่างดี จนลูกชายคนโตจบการศึกษาระดับมัธยมต้น (ม.3) และมาทำงานอัตราจ้างอยู่ที่เดียวกันกับเธอ ส่วนลูกสาวคนเล็กที่พ่อทิ้งไปตั้งแต่อายุ 2 ขวบ เติบโตมา

ด้วยการฟุ่มเฟือยของแจ่มแต่ลำพัง จนกระทั่งลูกสาวมาเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่โรงเรียนเดียวกับที่ทำงานของแจ่ม ดังนั้น ความใกล้ชิด ความอบอุ่นระหว่างแม่และลูกชายลูกสาวที่อยู่ด้วยกัน กินข้าวกลางวันด้วยกัน กลับบ้านพร้อมกัน จึงมีความสุขความอบอุ่น ไม่มีปัญหาชีวิตแต่อย่างใด แจ่มบอกว่า ตอนนี้เธอรู้สึกเฉย ๆ ไม่โกรธไม่น้อยใจให้สามี เธอกลับสบายไม่มีทุกข์ เธออยากมีคู่ชีวิตใหม่ แต่ยังไม่เจอ เธอยังถามดิฉันว่าให้ช่วยหาคนรักใหม่ให้เธอบ้าง ดิฉันก็รับปากว่าจะช่วยหาคนดี ๆ ให้เธอ ดิฉันบอกเธอว่ามีญาติเป็นหม้ายภรรยาเสียชีวิตและมีลูก 3 คน เป็นพี่ชายลูกของลุง เขาเป็นเจ้าแก๊วสามล้อรับจ้างอยู่ที่อุบลฯ บอกเธอสนใจไหม แจ่มหัวเราะชอบใจ ดังนั้น ชีวิตหลังแยกกันอยู่อย่างเด็ดขาดกับสามีของแจ่ม ชีวิตแจ่มราบรื่นดี ลูกอยู่ในความดูแลของแจ่มอย่างดี แจ่มอบรมเลี้ยงดูลูกดีจึงไม่มีปัญหาเรื่องลูก และแจ่มก็มีความสุขในชีวิตโสดอยู่ขณะนี้

สรุปผลกระทบต่อดัชนี และผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัว หลังการเลิกตัดสินใจไม่หย่ากับสามีนั้น พอสรุปได้ว่า ผู้หญิงบางราย มีเงื่อนไขเกรงว่าลูกจะมีปมด้อยเมื่อพ่อแม่หย่าร้างกัน ความรักลูกเป็นห่วงอนาคตลูก อีกทั้งยังต้องพึ่งพิงทางเศรษฐกิจจากสามี และเงื่อนไขยังมีความรักสามีอยู่ บางรายสามีมีความรับผิดชอบครอบครัวดี สามีมีหน้าตาทางสังคม จึงเลิกตัดสินใจไม่หย่ากับสามี แต่ยังคงดำรงอยู่ในชีวิตครอบครัวหรือชีวิตสมรสต่อไป โดยหาทางหลีกเลี่ยงจากสถานการณ์ความรุนแรง หรือพยายามเฝ้าระวังไม่ให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว และหวังว่าเมื่อสามีมีอายุมากขึ้นพฤติกรรมความรุนแรงจะลดลงหรือหมดไปในที่สุด พวกเธออาศัยกาลเวลาเป็นสิ่งช่วยเยียวยา และการใช้หลักเมตตาและอภัยให้กับสามี ส่วนกลุ่มผู้หญิงที่อยู่ในครอบครัวชนชั้นฐานะดี พวกเธอกลุ่มหนึ่งมีเงื่อนไขการตกลงแบ่งทรัพย์สินพวกเธอสังหาริมทรัพย์ที่มีมูลค่ามากไม่ได้ การไม่ต้องการแบ่งสมบัติที่เธอเป็นฝ่ายทำมาหาได้มากกว่าในสินสมรสให้กับสามีได้จะไปเสวยสุขกับผู้หญิงคนใหม่ ทำให้ผู้หญิงตัดสินใจไม่หย่า แต่หาทางออกโดยแยกกันอยู่อย่างเด็ดขาดในทางพฤตินัย แต่ในทางนิตินัยยังเป็นคู่สมรสกันอยู่ ผู้หญิงกลุ่มนี้เกิดความสบายใจ ไม่มีความทุกข์ใจเหมือนก่อนไม่แยกกันอยู่ มีอิสระ มีญาติคอยดูแลให้ความอบอุ่นจึงรู้สึกดีกว่าเดิม ส่วนอีกกลุ่มไม่เห็นดีหย่าให้กับสามี เพราะสามีไม่ส่งเสียเลี้ยงดูลูก และเธอต้องการแก้แค้นส่วนตัว ที่ไม่ต้องการให้สามีได้สมหวังกับผู้หญิงคนใหม่ ผู้หญิงกลุ่มนี้ไม่เหลือความรักให้กับสามี กาลเวลาผ่านไปพวกเธอค่อยลืมนความทุกข์ แต่ยังไม่ตัดสินใจใช้ชีวิตครอบครัวใหม่ สำหรับลูกบางคน ไม่มีผลกระทบต่อกัน ลูกจะอยู่กับผู้เป็นแม่ เธอเอาใจใส่ดูแลลูกส่งเสียให้เล่าเรียน ลูกอยู่ในโอวาท มีเพียงรายเดียวที่ได้รับผลกระทบจากครอบครัวแตกแยก การ

แยกกันอยู่กับสามี ลูกอยู่กับแม่ ลูกเกรง โกรธแม่ ไม่เชื่อฟังแม่ ลูกประพฤติตัวไม่ดี สร้างความทุกข์ใจให้แม่ เธอพยายามประคับประคองชีวิตโดยพึ่งหลักศาสนา และอาศัยกาลเวลาที่จะช่วยปรับเปลี่ยนสถานการณ์ครอบครัวให้ดีขึ้น บางรายลูกมีครอบครัวแล้ว ได้สามีเจ้าชู้ ประพฤตินอกใจ ต้องเผชิญปัญหาเหมือนแม่

